

Assurantiejaarboek 2007

Assurantiejaarboek 2007

Onder redactie van:

R.J. van der Bie (CBS)

E. Beukema (Kluwer)

Met medewerking van:

R. Soeterbroek (*nbva*)

P.A. Risseeuw (SEO Economisch Onderzoek)

Het Verzekeringsblad

Kluwer

Centraal Bureau voor de Statistiek

Verklaring van de tekens

.	= gegevens ontbreken
*	= voorlopig cijfer
x	= geheim
–	= nihil
0 (0,0)	= het getal is minder dan de helft van de gekozen eenheid
niets (blank)	= een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen
2005–2006	= 2005 tot en met 2006
2005/2006	= het gemiddelde over de jaren 2005 tot en met 2006
2005/'06	= oogstjaar, boekjaar, schooljaar enz., beginnend in 2005 en eindigend in 2006
2004/'05–2005/'06	= boekjaar enz., 2004/'05 tot en met 2005/'06

In geval van afronding kan het voorkomen, dat de totalen niet geheel overeenstemmen met de som der opgetelde getallen.

Verbeterde cijfers in staten en tabellen zijn niet als zodanig gekenmerkt.

Uitgever: drs. G.P.K. Sok

Omslagontwerp: Boshoff & Dekker

Copyright © 2006 Kluwer

ISBN 97890 1303 4806

Behoudens uitzonderingen door de wet gesteld mag zonder schriftelijke toestemming van de rechthebbende(n) op het auteursrecht, c.q. de uitgever van deze uitgave, door de rechthebbende(n) gemachtigd namens hem (hen) op te treden, niets uit deze uitgave worden veeleer eenvoudig en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of anderszins, hetgeen ook van toepassing is op de gehele of gedeeltelijke bewerking. De uitgeefster is met uitsluiting van ieder ander gerechtigd de door derden verschuldigde vergoedingen voor kopiëren, als bedoeld in artikel 17 lid 2, Auteurswet 1912 en in het KB van 20 juni 1974 (*Stb.* 351) ex artikel 16b, Auteurswet 1912, te innen en/of daartoe in en buiten rechte op te treden.

All rights reserved. No part of this production may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise, without written permission of the publisher.

Inhoud

Voorwoord	1
Inleiding	3
Het beeld van 2005: aanhoudend herstel	5
1 Verzekeraars en pensioenfondsen	7
1.1 Aantal instellingen	7
1.2 Productie	8
1.3 Premies en uitkeringen	10
1.4 Balansen en resultaten	12
1.4.1 Levensverzekeraars	12
1.4.2 Pensioenfondsen	13
1.4.3 Schadeverzekeraars	16
1.4.4 VUT-fondsen	19
1.4.5 Het binnenlands bedrijf	20
1.5 Beleggingen	21
1.6 Analyse	23
2 Assurantiebemiddeling	27
2.1 Assurantietussenpersonen	27
2.2 Resultaten van georganiseerde intermediairs	28
2.2.1 De NVA-kantoren	28
2.2.2 De nbva-kantoren	30
2.2.3 Het volmachtbedrijf (NVGA)	31
2.3 Makelaars	33
3 VB-VerzekeringsBarometer 2006	35
4 Bevolking en huishouden	43
4.1 Bevolking	43
4.2 Huishouden	53
5 Inkomen en consumptie	61
5.1 Inkomens	61
5.2 Besparingen	62
5.3 Onroerend goed en duurzame consumptiegoederen	64
5.4 Consumptief krediet	67

6 Bedrijven	75
6.1 Grootte en verdeling naar bedrijfstak	75
6.2 Faillissementen en schuldsaneringen	81
7 Sociale zekerheid	87
7.1 Inleiding	87
8 Gezondheid	95
8.1 Medische consumptie	95
8.2 Ervaren gezondheid	95
8.3 Uitgaven voor zorg	102
9 Schade, ongevallen en onveiligheid	109
9.1 Brandschaden	109
9.2 Privé-ongevallen, bedrijfsongevallen en verkeersongevallen	111
9.3 Onveiligheidsgevoelens	113
10 Ouderen en vergrijzing	119
Overzicht van tabellen en grafieken	131
Trefwoordenregister	135

Voorwoord

Voor analyse van markten en strategische beleidsbepaling is cijfermatig inzicht in de omvang en ontwikkeling van bevolking en bedrijven noodzakelijk. Naast gegevens over markten, bevolking en bedrijven zijn ook gegevens over inkomens en consumptie, en over de omvang van schadegebeurtenissen relevant. In dit *Assurantiejaarboek 2007* zijn deze gegevens verzameld en gerangschikt. Het biedt direct bruikbare informatie over het verzekeringswezen en zijn omgeving.

Behalve van de informatie van het CBS is gebruik gemaakt van de resultaten uit de jaarlijkse onderzoeken van de Nederlandse Vereniging van assurantieadviseurs en financiële dienstverleners (NVA) en van de Vereniging van onafhankelijke financiële en assurantieadviseurs (*nbva*). Ook de resultaten uit het jaarlijkse bedrijfsvergelijkend onderzoek van het Economisch en Sociaal Instituut van de Vrije Universiteit Amsterdam onder de leden van de Nederlandse Vereniging van Makelaars in onroerende goederen (NVM) zijn opgenomen in deze uitgave.

Nieuw in deze editie zijn de gegevens van het volmachtbedrijf (NVGA) en de tekst van de *VB-VerzekeringsBarometer 2006* van *Het Verzekeringsblad*.

De redactie dankt, naast de vele CBS-auteurs, Rob Soeterbroek (*nbva*) en Peter Risseeuw van SEO Economisch Onderzoek te Amsterdam voor hun bijdragen over de marktontwikkeling van het intermediair en over de activiteiten van de NVM-leden.

De meest actuele CBS-cijfers over dit onderwerp zijn steeds te vinden in de CBS-databank StatLine. Deze databank is gratis toegankelijk via www.cbs.nl/statline.

De redactie vertrouwt erop u met het *Assurantiejaarboek 2007* wederom een praktisch handboek te hebben verschaft. Voor suggesties die de bruikbaarheid kunnen verbeteren, houdt zij zich aanbevolen.

J. Aikens
Hoofdredacteur *Het Verzekeringsblad*

Drs. G. van der Veen
Directeur-generaal van de Statistiek

Inleiding

Het *Assurantiejaarboek* biedt informatie over de plaats van de verzekeringsbranche in de economie. In dit *Assurantiejaarboek* zijn deze gegevens bijeengebracht over het aantal verzekeringsbedrijven, de bedrijfsresultaten van de verzekeraars en de premiestromen. Het boek geeft ook statistische informatie over andere zaken die voor een oriëntatie op de verzekeringsmarkt onontbeerlijk zijn, zoals over inkomens en consumptie, over de omvang en ontwikkeling van de bevolking, over het aantal opgerichte en gefailleerde bedrijven, het aantal vierkante meters glas in de tuinbouw, het aantal slachtoffers van branden, en het aantal (bedrijfs)ongevallen.

In hoofdstuk 1 zijn de gegevens over de verzekeringsbranche en de pensioenfondsen bijeengebracht. Het gaat om het aantal verzekeringsinstellingen, de productie van verzekeringen, de premiestromen, en de financiële resultaten van de maatschappijen. Hoofdstuk 2 gaat nader in op de assurantietussenpersonen en de georganiseerde intermediairs: de NVA, de nbva en, voor het eerst, van het volmachtbedrijf (NVGA), en de NVM-makelaars. De informatie in dit hoofdstuk komt uit het bedrijfsvergelijkend onderzoek dat SEO Economisch Onderzoek te Amsterdam jaarlijks doet. Voor het eerst is ook de tekst van de *VB-VerzekeringsBarometer 2006* van *Het Verzekeringsblad* opgenomen. (hoofdstuk 3) In hoofdstuk 4 zijn cijfers opgenomen over de omvang en de samenstelling van de bevolking in ons land, over de leeftijdsopbouw, de levensverwachting en de sterfte; over het aantal huishoudens en de ontwikkeling hiervan de komende jaren. In hoofdstuk 5 zijn cijfers samengebracht over de inkomens en bestedingen van huishoudens. Hoofdstuk 6 bevat gegevens over bedrijven: aantal, omvang en spreiding per provincie; en over het aantal faillissementen en schuldsaneringen. Hoofdstuk 7 geeft de socialezekerheidstabellen, hoofdstuk 8 biedt de meest recente cijfers over medische consumptie, ervaren gezondheid en zorguitgaven. Hoofdstuk 9 bevat gegevens over schadegevallen, privé- en bedrijfsongevallen en onveiligheidsgevoelens. Hoofdstuk 10 over ouderen en vergrijzing is nieuw in het *Assurantiejaarboek*. Aandacht daarin is er voor de positie van ouderen op de arbeidsmarkt, in de zorg en de ontwikkeling van hun inkomen en koopkracht.

2005: aanhoudend herstel

De Nederlandse economie is in 2005 met 1,5 procent gegroeid. Daarmee zette het herstel van de economie door. Na een lage groei in de eerste helft van 2005 trok de groei in de tweede helft aan tot 2 procent op jaarbasis. Dit kwam met name door een sterke toename van de export als gevolg van de forse groei van de wereldwijd verhandelde goederen en diensten. Nederland profiteerde als handels- en transportland van de sterke stijging van de wereldhandel. Een flink deel is wederuitvoer: goederen die in Nederland zijn ingevoerd en die ons land in (vrijwel) onbewerkte staat weer verlaten. Het toenemende belang van de wederuitvoer in de totale uitvoer is met name een gevolg van de sterk gestegen invoer van goederen uit lagelonenlanden als China en India.

Consumptie van huishoudens herstelt

De consumptieve bestedingen liepen op tot 247 miljard euro, een groei van 0,7 procent. Onder andere de toename van het aantal banen in het tweede deel van het jaar, koersstijgingen op de aandelenbeurzen en stijgende huizenprijzen stimuleerden de consumptie. Ook de vrijval van het spaarloon in de tweede helft van 2005 speelde mogelijk een rol bij de consumptiegroei. Opvallend was dat met name de uitgaven aan duurzame consumptiegoederen sterk stegen in de tweede helft van 2005. De reële uitgaven aan duurzame goederen bedroegen 1,0 procent meer. Dit is de hoogste toename van de duurzame consumptie sinds 2000.

Inkomen van huishoudens afgenomen, winsten van ondernemingen gestegen

Het reëel beschikbaar inkomen van huishoudens daalde in 2005 met 0,7 procent. Daarbij is gecorrigeerd voor de inflatie (1,7 procent). Zonder de inflatie steeg het beschikbaar inkomen met 1,0 procent. Huishoudens hebben zich in 2005 verder in de schulden gestoken. Hun schulden namen met maar liefst 58 miljard euro toe tot 589 miljard euro. Deze stijging komt bijna volledig voor rekening van woninghypotheken. De oplopende nieuwbouw speelt een rol, maar ook de nog steeds stijgende huizenprijzen, woningverbetering en oversluiting van hypotheken. Ondanks de toename van de schulden steeg het financieel vermogen van huishoudens met 116 miljard euro.

De winsten bleven op een hoog niveau. Dit vertaalde zich in een zeer sterke toename van de uitgekeerde dividenden. Deze stegen met bijna de helft tot 36,4 miljard euro in 2005.

De arbeidsproductiviteit groeide flink, terwijl de lonen licht stegen. Daardoor daalden de loonkosten per eenheid product. Dit was goed voor de winstgevendheid. De arbeidsinkomensquote van de marktsector daalde dan ook ruim 1 procentpunt.

Overheidstekort daalt sterk

Het overheidstekort kwam in 2005 uit op 0,3 procent van het bruto binnenlands product (BBP). Dit is fors lager dan de 1,8 procent in 2004. De overheid had te maken met sterk gestegen inkomsten in combinatie met een dalende uitgavenquote. De belasting- en premiedruk liep verder op. Dit kwam door de aantrekkende economie en in mindere mate ook door versnelde belastingafdrachten en tariefsverhogingen. Verder leverden verkoop van defensiemateriaal en hogere aardgasbaten nog eens 2,1 miljard extra op. De uitgaven namen amper toe. Dit gold zowel voor het totaal van de sociale uitkeringen (inclusief AWBZ en ZFW) als voor de ambtenarensalarissen, de twee belangrijkste uitgavencategorieën bij de overheid. De uitgaven als percentage van het BBP daalden dan ook fors. De EMU-schuldquote steeg echter met 0,1 procentpunt tot 52,7 procent van het BBP.

TABEL A.1 *Economische en sociale kernindicatoren voor Nederland*

	Eenheid	2003	2004*	2005*
Macro-economische kerncijfers				
Bruto binnenlands product (marktprijzen)	% volumemutatie	0,3	2,0	1,5
Netto nationaal inkomen per hoofd van de bevolking	% mutatie	0,0	3,3	-1,2
Consumentenprijsindex (CPI)	% mutatie	2,1	1,2	1,7
Werkloze beroepsbevolking	% beroepsbevolking	5,4	6,5	6,5
Saldo lopende transacties met het buitenland	% BBP	6,3	7,2	7,7
Belasting- en premiedruk	% BBP	37,2	37,4	37,8
Arbeid				
Totaal arbeidsvolume	% volumemutatie	-1,1	-1,4	-0,3
Totaal aantal banen	1 000	8 796	8 719	8 725
Werkzame beroepsbevolking	% bevolking 15-64 jr	64,2	63,3	63,2
Loonkosten per eenheid product in de marktsector ¹⁾	% mutatie	1,4	-1,2	-2,0
Arbeidsinkomensquote in de marktsector ¹⁾	% bruto toegevoegde waarde	80,3	80,1	79,0
Arbeidsproductiviteit in de marktsector ¹⁾	% mutatie	2,5	4,5	2,9
Demografie bevolking				
Gemiddelde omvang bevolking	1 000	16 223	16 276	16 316
Migratie-overschot	% totale bevolking	0,0	-0,10	-0,17
Demografie bedrijven				
Oprichtingen		31 000	33 400	40 100
Faillissementen		8 748	9 349	10 082
Inkomen, bestedingen en besparingen				
Beschikbaar inkomen van huishoudens, reëel ²⁾	% mutatie	-2,2	-0,2	-0,7
Consumptieve bestedingen	% volumemutatie	0,8	0,5	0,6
Investerings in vaste activa	% volumemutatie	-1,5	-0,8	3,6
Netto nationale besparingen	% netto beschikbaar inkomen	12,3	14,9	13,7
Overheid				
EMU-saldo	% BBP	-3,1	-1,8	-0,3
Overheidsschuld, EMU-definitie	% BBP	52,0	52,6	52,7
Druk op het milieu				
Broeikaseneffect	mln kg	244 005	247 960	245 994
Verzuring	mln kg	258	255	254
Vermesting	mln kg	131	115	.
Afval	mln kg	2 750	.	.

¹⁾ Exclusief delfstoffenwinning, verhuur en handel in onroerend goed, overheid, gezondheids- en welzijnszorg.

²⁾ Gedefleerd met de Consumentenprijsindex (CPI).

Bron: CBS.

1 Verzekeraars en pensioenfondsen

1.1 Aantal instellingen

De verzekeringsbranche bestaat uit particuliere levens- en schadeverzekeraars, pensioenfondsen, het verzekeringsintermediair en socialeverzekeringsinstellingen.

Tabel 1.1 geeft het aantal instellingen in de verzekeringsbranche per 1 januari 2005.

Ondernemingspensioenfondsen zijn verbonden aan een bepaalde onderneming.

Bedrijfstakpensioenfondsen voeren de pensioenregeling uit voor een gehele bedrijfstak.

Op een aantal pensioenfondsen is de *Pensioen- en spaarfondsenwet* niet van toepassing. Deze pensioenfondsen worden gerekend tot de overige pensioenfondsen. Ook de beroepspensioenfondsen voor bepaalde vrije beroepen worden tot de overige pensioenfondsen gerekend. De verzekeringsbranche is in 2004 goed voor 129 duizend banen. (tabel 1.2)

Een deel van de verzekeringsbranche wordt gerekend tot de institutionele beleggers. De totale langlopende beleggingen aan het eind van 2004 bedragen bijna 1 000 miljard euro. (tabel 1.3)

TABEL 1.1

Aantal instellingen in de verzekeringsbranche in Nederland, per 1 januari

	2004	2005	2006
Levensverzekeraars ¹⁾	93	84 ⁵⁾	76 ⁵⁾
Ondernemingspensioenfondsen ^{1) 2)}	759	723	683
Bedrijfstakpensioenfondsen ^{1) 2)}	103	103	103
Overige pensioenfondsen ^{1) 3)}	16	17	16
Schadeverzekeraars ^{1) 6)}	511	237 ⁵⁾	210 ⁵⁾
Assurantietussenpersonen ⁴⁾	7 075	6 805	6 695*
Ziekenfondsen	22	22	.
Natura-uitvaartverzekeraars	46	42	41

¹⁾ Tot en met 2004 in bezit van vergunning of verklaring en inclusief vrijgestelde onderlinge waarborgmaatschappijen.

²⁾ Onder toezichtstaande fondsen.

³⁾ Omvat de fondsen die onder toezicht staan ingevolge de Pensioen- en Spaarfondsenwet en de Wet verplichte deelneming in een beroepspensioenregeling.

⁴⁾ Het totaal aantal bedrijven is vanaf 2002 niet volledig vergelijkbaar met eerdere jaren. Dit komt door verandering van de methodebehandeling van de kleine bedrijven.

⁵⁾ Exclusief bijkantoren in Nederland van verzekeringsmaatschappijen met hoofdkantoor in een ander EU-land (vrije dienstverrichting) en vrijgestelde onderlinge waarborgmaatschappijen.

⁶⁾ Inclusief zorgverzekeraars.

* Voorlopig cijfer.

Bron: DNB, CBS, SER, CVZ.

TABEL 1.2

Aantal banen van werknemers in verzekeringsbranche en bij socialeverzekeringsinstellingen

	2001	2002	2003	2004*
	x 1 000			
Levensverzekeraars, schadeverzekeraars en pensioenfondsen	55,9	56,1	56,5	54,2
Assurantietussenpersonen	33,9	33,9	30,9	32,0
Sociale verzekeringsinstellingen	40,1	41,4	42,5	42,6
Totaal	129,9	131,4	129,9	128,8

* Voorlopige cijfers.

Bron: CBS.

TABEL 1.3

Beleggingen van de verzekeringsbranche per ultimo

	2002	2003	2004	2005
	mln euro			
Verzekeraars	254 622	267 157	289 603	320 489
Pensioenfondsen	429 876	484 970	533 227	629 950
w.v.				
Bedrijfspensioenfondsen	289 994	328 676	363 850	425 342
Ondernemingspensioenfondsen	123 911	138 914	150 471	183 726
Overige pensioenfondsen	15 970	17 380	18 906	20 882
Sociale verzekeringsinstellingen	12 165	16 034	15 336	15 096
Totaal	696 663	768 161	838 166	965 535

Bron: CBS.

1.2 Productie

Tabel 1.4 is gebaseerd op een enquête die het CBS maandelijks onder de levensverzekeraars houdt. De cijfers in deze tabel betreffen alleen de individueel afgesloten levensverzekeringen. Het gaat hier om nieuwe contracten en om verhogingen op bestaande contracten, die niet automatisch plaatsvinden, bijvoorbeeld door een in het contract overeengekomen indexering. Het verzekerd kapitaal is het bedrag dat volgens de verzekeringsovereenkomst gegarandeerd tot uitkering komt. De contractuele periodieke premie betreft de (bruto-)jaarpremie van het eerste verzekeringsjaar.

TABEL 1.4 *Ontwikkeling van de levensverzekeringsportefeuille van de Nederlandse levensverzekeraars*

	Aantal polissen	Verzekerd bedrag		
		Kapitalen	Jaarlijkse rente ¹⁾	Jaarlijkse invaliditeitsrente ¹⁾
mln euro				
Stand ultimo 2002	40 796	575 173	311 260	63 720
Correcties	-2 007	-20 484	-912	-933
Vermeerderingen	2 996	81 817	56 219	12 041
w.v.				
nieuwe verzekeringen	2 159	59 842	35 917	7 507
overgenomen portefeuilles	537	7 296	1 732	976
verhogingen	12	6 322	13 192	1 808
valuta-omrekeningen	0	202	-2	0
andere oorzaken	288	8 155	5 380	1 749
Verminderingen	2 408	78 691	35 332	11 776
w.v.				
overlijden	339	992	1 663	67
afloop	562	14 936	3 628	1 200
wijziging	53	13 795	16 536	4 853
afkoop	570	15 413	5 312	810
staking zonder afkoop	309	8 391	5 723	3 210
valuta-omrekeningen	0	1 090	28	99
andere oorzaken	575	24 074	2 443	1 537
Stand ultimo 2003	39 377	557 815	331 235	63 053
Correcties	-175	-4 030	-797	-387
Vermeerderingen	3 170	88 349	58 109	13 993
w.v.				
nieuwe verzekeringen	2 646	67 253	41 434	9 240
overgenomen portefeuilles	199	5 569	-408	1 081
verhogingen	4	6 031	10 773	1 358
valuta-omrekeningen	0	122	12	139
andere oorzaken	321	9 374	6 298	2 175
Verminderingen	2 671	63 809	62 133	15 522
w.v.				
overlijden	319	1 052	1 585	70
afloop	646	11 629	4 509	1 541
wijziging	143	12 080	18 547	4 811
afkoop	731	16 744	12 673	1 937
staking zonder afkoop	451	8 928	9 321	4 233
valuta-omrekeningen	0	117	14	0
andere oorzaken	381	13 259	15 484	2 930
Stand ultimo 2004	39 701	578 325	326 414	61 137

¹⁾ Gekapitaliseerd door vermenigvuldiging van de jaarlijkse rente met 10.

Bron: CBS.

1.3 Premies en uitkeringen

Een nadere specificatie van de premie-inkomsten van de levensverzekeraars en pensioenfondsen in 2004 staat in tabellen 1.5 en 1.6. Op de bruto ontvangen premies komen de voor herverzekering betaalde premies in mindering, zodat de premies voor eigen rekening (eigen behoud) resteren. Onderscheid wordt gemaakt naar de aard van de premiebetaling (periodieke premies of koopsommen) en naar het type verzekering (individueel, collectief, al dan met winstdeling) bij de levensverzekeraars.

TABEL 1.5 Specificatie van de premies van de levensverzekeraars, 2004

	Risico verzekeraar			Risico polishouder			Totaal		
	Bruto	Herverzekering	Eigen rekening	Bruto	Herverzekering	Eigen rekening	Bruto	Herverzekering	Eigen rekening
mln euro									
Periodieke premies									
individuele verzekeringen ¹⁾									
zonder winstdeling	1 430	101	1 329	5 036	58	4 978	6 466	159	6 307
met winstdeling	2 596	222	2 374	212	66	146	2 808	288	2 521
collectieve verzekeringen									
zonder winstdeling	67	10	57	524	4	520	591	13	578
met winstdeling	1 709	35	1 674	1 618	50	1 568	3 327	86	3 241
Premies ineens (koopsommen)									
individuele verzekeringen ¹⁾									
zonder winstdeling	1 963	70	1 893	1 150	1	1 149	3 113	71	3 042
met winstdeling	4 285	6	4 279	188	7	181	4 473	14	4 460
collectieve verzekeringen									
zonder winstdeling	34	0	34	445	1	444	479	1	479
met winstdeling	2 148	11	2 137	1 573	12	1 561	3 721	23	3 698
Totaal direct bedrijf	14 233	455	13 778	10 745	198	10 547	24 979	653	24 325
Indirect bedrijf	158	14	144
Totaal generaal	25 136	667	24 469

¹⁾ Inclusief jaarkassen.

Bron: CBS.

Tabel 1.6 specificeert voor de premies en uitkeringen van de pensioenfondsen (bruto bedragen), inclusief de bedragen die zijn gemoeid met herverzekering.

Tabel 1.7 geeft de specificatie van uitkeringen en afkopen van de pensioenfondsen. Bij de post 'andere uitkeringen' moet vooral gedacht worden aan uitkeringen in verband met VUT-overeenkomsten.

Het Rijk is ook actief op het (her)verzekeringsgebied. De minister van Financiën kan kredietverzekeringsmaatschappijen toestemming geven om verzekeringen en garanties tegen betaling van premies bij de Staat te herverzekeren. Het doel is de bevordering van de export door de herverzekering van niet-commerciële risico's. De uitvoering van de beschikking is in handen van de Nederlandsche Credietverzekering Maatschappij N.V. (NCM) en De Nederlandsche Bank. De uitgaven voor de Staat bestaan uit schade-uitkeringen en een jaarlijkse kostenvergoeding aan de NCM. De ontvangsten bestaan uit de verzekeringspremies en de ontvangsten uit schaderegelingen met debiteuren (tabel 1.8).

TABEL 1.6

Specificatie van de premies van de pensioenfondsen

	2001	2002	2003	2004
mln euro				
Periodieke premies				
werkgever	8 181	13 032	14 117	16 668
werknemer	2 440	3 641	4 352	4 309
Premies ineens				
werkgever	1 045	1 985	2 150	1 544
werknemer	99	60	170	95
Totaal brutopremies	11 765	18 718	20 789	22 616
w.v.				
premies herverzekering	562	467	485	431
premies eigen rekening	11 203	18 251	20 304	22 185

Bron: CBS.

TABEL 1.7

Specificatie van uitkeringen en afkopen van de pensioenfondsen

	Bruto-uitkeringen			Uitkeringen uit hoofde van herverzekering			Uitkeringen eigen rekening		
	2002	2003	2004	2002	2003	2004	2002	2003	2004
mln euro									
Ouderdomspensioenen	8 990	10 186	10 713	177	313	66	8 813	9 873	10 647
Invaliditeitspensioenen	622	691	732	0	14	17	622	678	715
Weduwenpensioenen	3 138	3 386	3 525	41	62	29	3 097	3 325	3 496
Wezenpensioenen	36	39	42	0	1	1	36	37	41
Kapitaaluitkeringen	0	0	0	-24	13	14	24	-13	-14
Andere uitkeringen	1 437	1 423	1 560	50	40	19	1 387	1 383	1 541
Totaal	14 223	15 725	16 573	244	443	147	13 979	15 283	16 426

Bron: CBS.

TABEL 1.8

Uitgaven en ontvangsten van het Rijk in verband met herverzekering van kredietverzekering

	2002	2003	2004	2005
mln euro				
Uitgaven				
Kostenvergoeding NCM	11,9	11,8	11,6	11,2
Schade-uitkeringen	80,8	128,1	73,8	35,7
Ontvangsten				
Premies	24,2	39,3	69,6	21,2
Schaderestituties	142,3	197,8	196,1	547,9
Saldo	73,8	97,2	180,3	522,2

Bron: CBS.

1.4 Balansen en resultaten

1.4.1 Levensverzekeraars

Tabel 1.9 geeft de balans van levensverzekeraars. Bij de waardering van de beleggingen is gestreefd naar harmonisatie. Indien de gebruikte waardering daardoor afwijkt van die in de verslagstaten, ontstaat een waarderingsverschil. Dit verschil is in de balans opgenomen onder de post herwaarderingsreserve.

TABEL 1.9 *Balans van de levensverzekeraars*

	2002	2003	2004		2002	2003	2004
	mln euro				mln euro		
Activa				Passiva			
Immateriële activa	27	19	14	Gestort en opgevraagd kapitaal	665	677	638
Terreinen en gebouwen	14 223	12 775	13 238	Agio	1 938	2 144	2 251
Beleggingen in groepsmaatschappijen en deelnemingen	5 507	5 741	3 692	Herwaarderingsreserve	7 199	8 895	5 827
Aandelen, deelnemingsbewijzen en andere niet vastrentende waarde papieren	22 707	21 307	21 190	Wettelijke en statutaire reserves	103	91	84
Obligaties en andere vastrentende waardepapieren	50 925	64 207	83 152	Overige reserves	8 980	8 138	16 777
Belangen in beleggingspools	591	609	474	Onverdeelde winst	465	1 676	1 546
Vorderingen uit hypothecaire leningen	27 397	27 196	23 617	Achtergestelde schulden	487	621	568
Vorderingen uit andere leningen	27 728	18 274	15 532	Technische voorzieningen:			
Deposito's bij kredietinstellingen	3 675	3 321	3 051	Voor niet verdiende premies en lopende risico's, netto	18	11	6
Andere financiële beleggingen	5 053	4 742	5 162	Voor levensverzekering, netto	124 810	129 232	131 802
Depots bij verzekeraars	417	425	473	Voor te betalen schaden/uitkeringen, netto	3	4	3
Beleggingen voor risico van polishouders en spaarkasbeleggingen	68 351	76 814	82 755	Voor winstdeling en kortingen, netto	1 176	1 803	2 234
Vorderingen	7 800	8 467	5 027	Overige technische voorziening, netto	844	380	398
Overige activa	4 235	4 045	2 317	Technische voorzieningen voor verzekeringen waarbij polishouders het beleggingsrisico dragen en voor spaarkassen, netto	66 600	74 641	80 226
Overlopende activa	4 731	4 842	4 885	Voorzieningen	1 362	865	834
Totaal	237 369	252 784	264 579	Depots van herverzekeraars	3 301	3 249	3 529
				Schulden	15 075	16 060	14 668
				Overlopende passiva	4 341	4 297	3 187
				Totaal	237 369	252 784	264 579

Bron: CBS.

Tabel 1.10 toont de resultatenrekening van de levensverzekeraars. Het technische deel heeft betrekking op de kern van het bedrijf, het verzekeren. De levensverzekeraars zijn verplicht hun beleggingsopbrengsten op de technische rekening te verantwoorden. Een deel van die opbrengsten kan vervolgens aan de niet-technische rekening worden overgeboekt. Dit kan men zien als opbrengsten op het geïnvesteerde eigen vermogen. De herwaarderings- en niet-gerealiseerde beleggingsresultaten worden geleid via de resultatenrekening.

TABEL 1.10 Resultatenrekening van de levensverzekeraars

	2002	2003	2004		2002	2003	2004
Lasten	mln euro			Baten	mln euro		
Technische rekening				Technische rekening			
Uitkeringen e.r.	19 599	16 707	17 588	Verdiende premies e.r.	23 118	23 748	24 466
Wijziging overige technische voorzieningen e.r.	-1 627	11 481	8 700	Opbrengsten uit beleggingen	8 622	14 119	10 336
Winstdeling en kortingen	-385	2 713	2 155	Niet gerealiseerde winst op beleggingen		2 114	1 641
Bedrijfskosten	3 155	3 230	3 297	Geboekt t.l.v. reserve	0		0
Beleggingslasten	924	1 715	813	Overige technische baten e.r.	655	732	1 545
Niet gerealiseerd verlies op beleggingen	6 437	37	184				
Geboekt t.g.v. reserve	351		0				
Overige technische lasten e.r.	3 439	1 722	1 993				
Aan niet-technische rekening toegerekende opbrengst uit beleggingen	92	1 214	1 385				
Resultaat technische rekening	761	2 198	1 872				
Niet-technische rekening				Niet-technische rekening			
Andere lasten	422	142	186	Resultaat technische rekening	761	2 198	1 872
Aandeel van derden in resultaten van geconsolideerde deelnemingen	-176	-152	137	Toegerekende opbrengst uit beleggingen overboekt van technische rekening	92	1 214	1 385
Belastingen resultaat uit gewone bedrijfsuitoefening	171	427	864	Andere baten	156	105	238
Buitengewone lasten	0	5	3	Buitengewone baten	0		0
Belastingen buitengewoon resultaat	0	-2	-1				
Resultaat na belastingen	240	2 793	2 306				
Totaal	33 404	44 230	41 482	Totaal	33 404	44 230	41 482

e.r. = eigen rekening.

Bron: CBS.

1.4.2 Pensioenfondsen

Werkgevers hebben vier mogelijkheden voor de vorming van een pensioenvoorziening:

1. het oprichten van een eigen ondernemingspensioenfonds;
2. aansluiten bij een bestaand bedrijfstakpensioenfonds;
3. het sluiten van een contract met een levensverzekeraar;
4. het geven van faciliteiten aan de individuele werknemers voor een eigen contract met een levensverzekeraar.

Een pensioenregeling kan verschillende voorzieningen betreffen, die veelal in combinatie voorkomen. In de eerste plaats kan het gaan om een voorziening die bij het bereiken van een bepaalde leeftijd een periodieke uitkering geeft, zoals het ouderdomspensioen. Deze uitkering vormt een aanvulling op de AOW-uitkering. Verder komt meestal een voorziening voor de nabestaanden bij een eventueel overlijden van de werknemer voor. Dit zijn het weduwen- en wezenpensioen, maar ook het partnerpensioen. De uitkering vormt een aanvulling op de ANW-uitkering als daar recht op bestaat. Ten slotte kan de regeling tevens een uitkering bij langdurige invaliditeit of ziekte inhouden (invaliditeitspensioen) in aanvulling op de WAO.

Uit tabel 1.11 wordt duidelijk dat de pensioenfondsen zeer aanzienlijke pensioenvoorzieningen aanhouden. Die vloeien voort uit de *Pensioen- en spaarfondsenwet* die financiering van de pensioenvoorziening op basis van het kapitaaldekkingstelsel voorschrijft. Dit betekent dat tijdens de werkzame periode van de werknemer (of beroepsgenoten) gespaard wordt voor het toekomstige pensioen. Pensioenfondsen verantwoorden dit op hun balans als toekomstige pensioenverplichting aan hun verzekerden. Pensioenen worden ten laste van deze voorziening pensioenverplichtingen uitgekeerd.

TABEL 1.11 *Balans van de pensioenfondsen per jaarultimo; bedrijfseconomische opstelling*

	2001	2002	2003	2004
	mln euro			
Activa				
Onroerende zaken en inventaris	24 051	21 694	24 200	21 092
Hypothecaire leningen	13 380	15 600	14 500	14 089
Aandelen	206 959	167 248	215 204	236 483
Obligaties	164 617	177 685	189 685	220 254
Leningen op schuldbekentenis	22 534	15 294	11 100	9 699
Niet-geconsolideerde deelnemingen en overige beleggingen	15 442	21 100	17 100	27 376
Deposito's en liquide middelen	4 639	11 498	10 700	14 164
Premiereserve herverzekering	6 133	5 908	6 300	2 924
Overige vorderingen	7 747	7 373	8 200	7 983
Totaal	465 502	443 400	496 989	554 064
Passiva				
Stichtingskapitaal en reserves	68 583	-1 312	13 000	83 501
Voorziening pensioenverplichtingen ¹⁾	385 898	434 287	468 300	454 383
Leningen	1 457	1 400	1 900	711
Overige schulden	9 604	9 025	13 789	15 469
Totaal	465 542	443 400	496 989	554 064

¹⁾ Inclusief spaarfonds.

Bron: CBS.

TABEL 1.12 *Resultatenrekening van de pensioenfondsen*

	2001	2002	2003	2004
	mln euro			
Lasten				
Vermeerdering voorziening pensioenverplichtingen eigen rekening ¹⁾	18 510	35 294	38 900	-15 755
Uitkeringen en afkopen eigen rekening	12 434	14 196	15 321	16 454
Onkosten	697	801	825	814
Andere lasten	315	1 205	1 642	1 571
T.g.v. reserve	-30 761	-65 271	1 800	69 864
Overdrachten	1 498	1 947	11 300	1 705
Totaal	2 692	-11 828	69 788	74 653
Baten				
Premies eigen rekening	11 202	18 364	20 200	22 352
Interest	14 878	14 937	14 600	13 162
Opbrengst onroerende zaken	1 527	900	1 200	1 856
Winsten en bijschrijvingen op beleggingen	-27 916	-51 334	30 537	33 923
Andere baten	1 444	2 905	951	764
Overdrachten	1 556	2 400	2 300	2 596
Totaal	2 692	-11 828	69 788	74 653

¹⁾ Inclusief spaarfonds.

Bron: CBS.

Bij de waardering van de beleggingen is zoveel mogelijk geharmoniseerd. De onderhandse en hypothecaire leningen zijn opgenomen tegen hun nominale waarde, de beleggingen in effecten tegen de beurswaarde.

De 'reserves' op de balans van pensioenfondsen zijn slechts gedeeltelijk vrije reserves; zij bevatten ook overige reserves met een pensioenbestemming, bijvoorbeeld voor verwachte verhogingen van de pensioenen door aanpassing aan nieuwe loonronden en autonome loonsverhogingen.

In tabel 1.12 is de rekening van baten en lasten voor de pensioenfondsen opgenomen. Net als in 2003 zijn de beleggingsresultaten ook in 2004 positief.

Tabel 1.13 bevat gegevens die via een apart onderzoek elk kwartaal over de samenstelling van de balans van de pensioenfondsen worden verzameld. Door definitieverschillen en verschillen in de waarderingsgrondslagen van de beleggingen sluiten de balansgegevens in deze tabel niet geheel aan bij die in tabel 1.11.

TABEL 1.13
Balanssamenstelling van de pensioenfondsen per ultimo

	2004				2005			
	1e kw	2e kw	3e kw	4e kw	1e kw	2e kw	3e kw	4e kw
Activa	mln euro							
Onroerende goederen in eigen gebruik	212	214	213	191	157	164	149	149
Bedrijfsmiddelen	58	56	55	62	122	128	133	129
Onroerende goederen niet in eigen gebruik	21 576	21 726	22 033	21 713	22 244	22 679	22 333	22 753
Obligaties	194 241	194 609	202 085	205 454	217 111	232 516	236 174	245 615
Aandelen en deelnemingen	241 735	248 135	243 280	252 474	266 036	286 240	305 938	313 024
Financiële derivaten	8 830	5 561	5 332	11 175	7 211	5 790	9 054	8 270
Lang krediet u/g:								
woninghypotheken	10 049	9 769	9 605	9 366	9 057	8 045	7 832	7 524
overig	12 721	12 007	12 112	11 313	11 320	11 253	10 666	10 053
Kort krediet u/g	2 819	2 697	2 636	4 502	3 592	3 192	3 402	4 269
Kortlopende waardepapieren	213	331	335	296	130	119	650	626
Termijndeposito's								
euro's	9 853	10 144	12 605	9 403	12 392	7 316	8 570	9 206
andere valuta	1 268	775	2 549	2 493	2 068	1 692	2 959	2 520
Kasmiddelen en tegoeden op betaalrekeningen								
euro's	3 599	4 000	3 948	4 508	4 822	5 628	3 927	5 137
andere valuta	669	372	445	531	1 183	937	1 194	823
Herverzekerde technische voorzieningen	1 931	1 925	1 967	2 168	1 679	1 668	1 758	1 750
Overige posten	3 710	3 364	2 582	3 044	3 175	3 056	3 388	3 799
Totaal activa	513 484	515 685	521 782	538 693	562 299	590 423	618 127	635 647
Passiva								
Eigen vermogen	70 141	68 659	73 040	96 463	105 044	112 350	135 333	138 635
Minderheidsbelang van derden								
Technische voorziening	433 578	436 519	438 882	433 246	444 691	462 166	466 407	479 993
Bedrijfseconomische voorziening	392	353	350	300	429	507	522	531
Lang krediet o/g	1 106	1 128	1 176	1 027	1 022	1 061	1 012	1 184
Obligaties								
Kort krediet o/g	4 445	5 675	5 369	4 765	4 832	5 632	6 324	6 548
Kortlopende waardepapieren								
Financiële derivaten	768	660	585	639	3 346	4 732	5 160	5 918
Overige posten	3 054	2 691	2 380	2 253	2 935	3 975	3 369	2 838
Totaal passiva	513 484	515 685	521 782	538 693	562 299	590 423	618 127	635 647

Bron: CBS, DNB.

1.4.3 Schadeverzekeraars

Tabel 1.14 toont de balans van de schadeverzekeraars.

Evenals bij de levensverzekeraars en de pensioenfondsen is ook voor de schadeverzekeraars gestreefd naar harmonisatie bij de waardering van de beleggingen. In tegenstelling tot levensverzekeraars kennen schadeverzekeraars geen verzekeringen waarbij de verzekerden het beleggingsrisico zelf dragen. Een vergelijkbare post 'beleggingen voor risico van polishouders' komt bij de schadeverzekeraars dan ook niet voor.

TABEL 1.14 *Balans van de schadeverzekeraars*

	2001	2002	2003	2004		2001	2002	2003	2004
	mln euro					mln euro			
Activa					Passiva				
Immateriële activa	26	36	45	109	Gestort en opgevraagd kapitaal	931	931	931	979
Terreinen en gebouwen	411	386	377	420	Agio	1 404	1 486	1 778	2 416
Beleggingen in groepsmaatschappijen en deelnemingen	1 876	1 807	2 201	2 118	Herwaarderingsreserve	2 654	793	820	758
Aandelen, deelnemingsbewijzen andere niet vastrentende waardepapieren	6 105	4 373	4 260	4 854	Wettelijke en statutaire reserves	1 084	1 171	1 175	815
Obligaties en andere vastrentende waardepapieren	15 727	15 844	17 833	21 309	Overige reserves	3 423	3 267	3 648	5 477
Vorderingen uit hypothecaire leningen	462	501	540	550	Onverdeelde winst	210	143	909	1 249
Vorderingen uit andere leningen	1 666	1 580	1 357	1 202	Achtergestelde schulden	217	272	289	232
Deposito's bij kredietinstellingen	357	637	1 072	1 212	Technische voorzieningen				
Andere financiële beleggingen	736	1 006	1 018	1 229	Voor niet verdiende premies en lopende risico's, netto	3 877	4 044	4 316	4 609
Depots bij verzekeraars	110	122	152	145	Voor te betalen schaden/ uitkeringen, netto	15 465	16 574	17 717	19 050
Vorderingen	5 290	5 787	5 903	4 898	Overige technische voorzieningen	397	348	338	459
Overige activa	1 091	1 075	1 282	1 500	Voorzieningen	565	368	380	416
Overlopende activa	504	476	579	1 584	Depots van herverzekeraars	130	124	119	216
Totaal	34 363	33 629	36 620	41 129	Schulden	3 388	3 383	3 509	3 621
					Overlopende passiva	618	723	689	833
					Totaal	34 363	33 629	36 620	41 129

Bron: CBS.

De belangrijkste passivaposten op de balans van schadeverzekeraars zijn de technische voorzieningen. De tabel geeft de netto bedragen, na aftrek van herverzekering.

In tabel 1.15 is een onderscheid gemaakt tussen het technische en het niet-technische deel van de verlies- en winstrekening. Het technische deel heeft betrekking op de kernactiviteit, de schadeverzekering. In tabel 1.16 staat vermeld hoe, per branchegroep, de technische resultaten tot stand zijn gekomen.

Het technische resultaat heeft zowel betrekking op de concrete verzekeringsactiviteiten (zoals het innen van premies en bijdragen, het uitkeren van schadevergoedingen, de verrekeringen met herverzekeraars), als op de direct met die verzekeringsactiviteiten verbonden kosten, interest en wijzigingen in technische voorzieningen.

TABEL 1.15

Verkorte verlies- en winstrekening van de schadeverzekeraars

	2001	2002	2003	2004
	mln euro			
Technisch resultaat	387	226	1 195	1 925
w.v.				
ongevallen en ziekte	234	276	746	1 110
motorrijtuigen	-9	-59	226	304
zee, transport en luchtvaart	15	5	5	54
brand e.a. schade aan goederen	101	-30	197	428
overige branches	46	35	21	29
Niet technische rekening				
Toegerekende opbrengst beleggingen overgeboekt van technische rekening (+/+)	82	0	34	36
Baten				
w.v.				
Opbrengst uit beleggingen	1 398	995	1 454	1 568
Niet gerealiseerd resultaat op beleggingen	133	273	163	52
Geboekt t.l.v. reserve	520	1 355	.	0
Andere baten	130	105	125	144
Buitengewone baten	10	6	10	8
Toegerekende opbrengst beleggingen overgeboekt aan technische rekening (-/-)	794	681	1 089	1 033
Lasten				
Beleggingslasten	129	78	98	170
Niet gerealiseerd verlies op beleggingen	565	1 548	3	12
Geboekt t.g.v. reserves	141	267	.	0
Andere lasten	96	124	112	129
Aandeel van derden in resultaten van geconsolideerde deelnemingen	1	-2	-2	1
Belastingen resultaat	217	55	394	572
Buitengewone lasten	5	3	0	0
Belasting buitengewoon resultaat	0	0	0	0
Resultaat na belastingen	712	207	1 278	1 815

Bron: CBS.

In de tabel komen zowel de begrippen 'geboekte premies' en 'geboekte schaden' voor als de begrippen 'verdiende premies' en 'geleden schaden'. De geboekte premie is de premie die in het verslagjaar door de verzekerden verschuldigd is. Analoog geldt dat de geboekte schade alle schade is die in het boekjaar is gemeld. De verdiende premie betreft de werkelijk aan een jaar toe te schrijven premie die als verdiend wordt beschouwd. Een deel van de geboekte premie kan namelijk 'overlopen' naar het volgende jaar of nog later, en heeft dan betrekking op dekking van risico's in een later jaar. Met het begrip 'geleden schade' wordt bedoeld op de schade die gedurende het boekjaar is verzekerd en tot een uitkering moet gaan leiden, ongeacht of en wanneer deze schade is gemeld. De post 'betaalde bijdragen' in de branche 'ongevallen en ziektekosten' heeft betrekking op de bijdragen die door de particuliere ziektekostenverzekeraars aan de Stichting Uitvoering MOOZ en de Stichting uitvoering omslagregeling WTZ worden afgedragen. De post 'ontvangen bijdragen' betreft enerzijds de bedragen die door de verzekeraars in het kader van MOOZ en omslagregeling WTZ worden geïnd bij de verzekerden. Anderzijds gaat het hier om bijdragen die in het kader van de omslagregeling WTZ van de desbetreffende stichting worden ontvangen.

TABEL 1.16

Technisch resultaat van de schadeverzekeraars

	Ongevallen en ziekte		Motorrijtuigverzekering		Zee-, transport en luchtvaartverzekering		Brand en andere schade aan goederen		Overige branches		Totaal	
	2003	2004	2003	2004	2003	2004	2003	2004	2003	2004	2003	2004
mln euro												
1. Geboekte premies en bijdragen e.r.	9 864	11 095	4 280	4 387	480	516	2 526	2 660	1 958	2 093	19 109	20 751
2. Toename voorziening premies e.r.	132	88	41	11	-2	17	46	42	62	61	278	219
3. Verdienste premies e.r. (1-2)	9 732	11 007	4 239	4 376	482	499	2 480	2 618	1 897	2 032	18 830	20 532
4. Ontvangen bijdragen	3 478	3 949									3 478	3 949
5. Toegerekende opbrengst uit beleggingen	86	76	43	40	0	0	30	32	17	14	176	162
6. Niet gerealiseerde winst op beleggingen	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
7. Overige technische baten e.r.	76	66	55	6	20	3	57	11	49	19	258	105
8. Toegerekende opbrengst uit beleggingen overgeboekt van niet-technische rekening	554	509	301	281	26	26	88	82	119	135	1 089	1 033
9. Geboekte schaden e.r.	9 211	10 032	2 931	2 949	306	270	1 417	1 269	1 054	1 100	14 919	15 620
10. Toename voorziening schaden e.r.	699	651	207	169	50	58	-17	14	174	256	1 113	1 148
11. Geleden schaden e.r. (9+10)	9 910	10 683	3 138	3 118	356	328	1 400	1 283	1 228	1 356	16 032	16 768
12. Betaalde bijdragen	1 535	1 904									1 535	1 904
13. Wijziging overige technische voorziening e.r.	-9	116	-4	9	3	0	17	-6	2	-6	9	113
14. Winstdeling en kortingen	75	-10	11	12	0	0	4	6	13	6	103	14
15. Bedrijfskosten	1 582	1 653	1 184	1 229	136	140	964	1 013	759	803	4 625	4 838
16. Beleggingslasten	5	3	1	1	0	0	1	1	1	1	7	6
17. Niet-gerealiseerd verlies op beleggingen	4	5	0	0	0	0	0	0	0	0	4	5
18. Overige technische lasten e.r.	64	125	76	23	30	5	66	12	53	8	289	173
19. Aan niet-technische rekening toegerekende opbrengst uit beleggingen	19	17	6	8	0	0	6	8	3	3	34	36
20. Wijziging egalisatievoorziening	-5	0	0	0	0	0	0	0	2	0	-3	0
21. Resultaat technische rekening	746	1 111	226	304	5	54	197	428	21	29	1 195	1 926

e.r. = eigen rekening.

Bron: CBS.

1.4.4 VUT-fondsen

Vervroegde uittreding (VUT) is ooit geïntroduceerd als een mogelijkheid om werknemers in de gelegenheid te stellen eerder te stoppen met werken. De VUT is ook gebruikt om oudere werknemers te laten afvloeien. In hun plaats konden jongeren aan het werk. Zo werd een bijdrage geleverd aan de terugdringing van de werkloosheid.

De VUT-regelingen berusten op een omslagstelsel. De uitkeringen aan ex-werknemers worden betaald met de premies die worden opgebracht door de nu nog actieve werknemers en de werkgevers. Door de vergrijzing zijn de lasten langzamerhand onaanvaardbaar hoog. Sinds het midden van de jaren negentig worden VUT-regelingen omgezet in prepensioenregelingen op basis van een kapitaaldeckingsstelsel, waarbij de werknemer individuele rechten opbouwt. De opgebrachte premie wordt belegd en de uitkering wordt uit de belegde middelen betaald.

De uitvoerders van de VUT-regelingen zijn in drie groepen in te delen: 1. regelingen die bij pensioenfondsen zijn ondergebracht; 2. regelingen die rechtstreeks door de bedrijven zelf worden uitgevoerd, en 3. regelingen voor bedrijfstakken die in afzonderlijke stichtingen zijn ondergebracht. Deze laatste groep wordt aangeduid als VUT-fondsen. De bedrijfstakken die gebruik maken van deze VUT-fondsen zijn onder andere de metaalnijverheid, de bouw en de horeca. Daarnaast is er ook een VUT-fonds voor het overheidspersoneel. De populatie bestond in 2004 uit 79 VUT-fondsen.

TABEL 1.17 *Balansen VUT-fondsen (ultimo)*

	2002	2003	2004		2002	2003	2004
	mln euro				mln euro		
Activa				Passiva			
Girale tegoeden	47	57	44	Eigen vermogen (reserves)	1 609	1 507	1 577
Deposito's	283	378	269	Voorziening VUT-verplichtingen	1 376	1 457	1 301
Obligaties	929	498	508	Overige voorzieningen	34	64	59
Aandelen	1 291	1 568	1 752	Leningen op korte termijn	21	14	18
Leningen op lange termijn	53	28	52	Overige schulden	339	370	207
Leningen op korte termijn	323	480	193				
Overige vorderingen	452	403	344				
Totaal	3 379	3 412	3 163	Totaal	3 379	3 412	3 163

Bron: CBS.

TABEL 1.18 *Resultatenrekening VUT-fondsen*

	2002	2003	2004		2002	2003	2004
	mln euro				mln euro		
Lasten				Baten			
Uitkeringen	2 650	2 721	2 597	Totaal premies	2 442	2 621	2 408
Voorziening VUT-verplichtingen	-158	80	-155	w.v.			
				werkgevers	1 394	1 455	1 328
Administratiekosten	32	28	27	werknemers	1 045	1 155	1 072
Overige lasten	14	46	24	overige	2	12	8
				Rente en dividend	60	116	145
Saldo	-27	-103	71	Overige baten	10	35	11
Totaal	2 511	2 773	2 563	Totaal	2 511	2 773	2 563

Bron: CBS.

1.4.5 Het binnenlands bedrijf

De gegevens in tabel 1.19 zijn gebaseerd op een enquête die het CBS ieder kwartaal bij verzekeraars, pensioenfondsen (zie tabel 1.14) en sociale fondsen uitvoert. De tabel bevat gegevens over de samenstelling van de geconsolideerde balans van het binnenlands bedrijf.

TABEL 1.19

Balanssamenstelling van de verzekeraars, per ultimo

	2004				2005			
	1e kw.	2e kw.	3e kw.	4e kw.	1e kw.	2e kw.	3e kw.	4e kw.
	mln euro							
Activa								
Onroerende goederen in eigen gebruik	1 212	1 429	1 437	1 486	1 508	1 581	1 606	1 818
Bedrijfsmiddelen	237	179	172	127	140	108	120	115
Onroerende goederen niet in eigen gebruik	11 105	10 798	10 729	10 731	8 979	8 997	9 026	9 179
Obligaties	96 816	98 651	104 781	114 095	118 758	126 550	128 955	127 546
Aandelen en deelnemingen	91 486	92 085	91 627	94 943	98 753	102 701	107 821	113 264
Financiële derivaten	546	583	623	740	1 445	2 381	2 566	2 293
Lang krediet u/g:								
woninghypotheken	34 346	33 152	33 444	29 105	29 129	26 746	27 323	27 049
overig	28 493	27 894	27 136	25 273	23 936	23 412	23 602	24 590
Kort krediet u/g	2 477	2 451	2 479	1 760	1 627	1 907	1 901	2 033
Kortlopende waardepapieren	255	259	230	249	180	185	193	166
Termijndeposito's								
euro's	8 342	8 310	8 241	8 594	8 836	8 830	9 211	9 813
andere valuta	464	496	536	525	537	557	134	14
Kasmiddelen en tegoeden op betaalrekeningen								
euro's	2 862	1 927	2 701	3 526	3 740	3 699	3 962	4 502
andere valuta	29	62	64	62	63	18	28	40
Herverzekerde technische voorzieningen	5 630	6 150	6 075	5 065	5 068	5 030	4 960	4 736
Overige posten	24 598	23 818	23 802	19 695	19 944	19 769	18 377	18 139
Totaal activa	308 898	308 244	314 077	315 976	322 643	332 471	339 785	345 297
Passiva								
Eigen vermogen	38 302	36 273	36 164	39 741	38 974	41 619	43 477	46 282
Minderheidsbelang van derden	770	771	771	760	82	81	103	81
Technische voorziening	241 647	242 343	244 160	246 580	249 966	257 918	262 594	265 420
Bedrijfseconomische voorziening	2 058	2 015	2 072	2 004	2 465	2 753	2 889	2 397
Lang krediet o/g	7 809	9 099	10 906	8 851	8 823	8 689	8 502	8 381
Obligaties								
Kort krediet o/g	9 030	9 300	10 552	9 937	6 935	7 033	4 625	5 730
Kortlopende waardepapieren								
Financiële derivaten	85	176	243	251	52	112	97	75
Overige posten	9 197	8 267	9 209	7 852	15 346	14 266	17 498	16 931
Totaal passiva	308 898	308 244	314 077	315 976	322 643	332 471	339 785	345 297

Bron: CBS, DNB.

1.5 Beleggingen

Tabel 1.20 toont de netto directe opbrengsten op beleggingen en het gemiddeld behaalde rendement. Directe opbrengsten zijn zaken als interest op leningen, dividend op aandelen, huuropbrengsten, en dergelijke. Het gaat hier dus niet om winsten (of verliezen) op verkopen, de zogenoemde indirecte opbrengsten. Het totaal van de opbrengsten in deze tabel sluit niet precies aan op de resultatenrekening, daar zijn de opbrengsten uit beleggingen bruto opgenomen.

TABEL 1.20

Netto direct rendement op de beleggingen van levensverzekeraars, 2004

	Gemiddeld belegd bedrag	Netto opbrengst	Rendement
	mln euro		%
Terreinen en gebouwen	13 274	795	6,0
Beleggingen in groepsmaatschappijen en deelnemingen	8 858	331	3,7
Aandelen	21 433	942	4,4
Obligaties	67 865	3 657	5,4
Belangen in beleggingspools	1 283	21	1,7
Hypothecaire leningen	26 071	1 625	6,2
Andere leningen	16 581	1 303	7,9
Depositovers bij kredietinstellingen	2 994	179	6,0
Andere financiële beleggingen	4 738	391	8,3
Depots bij verzekeraars	348	-6	-1,9
Liquide middelen	5 132	163	3,2
Totaal beleggingen risico verzekeraar	168 576	9 399	5,6
Beleggingen voor risico polishouders en spaarkasbeleggingen	69 064	2 212	3,2
Totaal	237 640	11 612	4,9

Bron: CBS.

Tabel 1.21 toont het directe rendement dat de pensioenfondsen gemiddeld op hun beleggingen behalen. Het gaat hier om dividenden, huuropbrengsten, interest e.d. Het directe rendement alleen is gemiddeld al hoger dan de rekenrente van 4 procent die de pensioenfondsen hanteren bij de (actuariële) bepaling van de voorziening pensioenverplichtingen en de pensioenpremies. Het totaal van de opbrengsten sluit niet precies aan op de resultatenrekening. In deze tabel zijn namelijk de interestbaten op overige activa niet opgenomen. Daarnaast worden in de resultatenrekening de interestlasten en de kosten van de beleggingen gedeeltelijk in mindering gebracht op de interestbaten.

Tabel 1.22 toont de netto directe opbrengsten op de beleggingen van de schadeverzekeraars en het gemiddeld behaalde rendement. Het totaal van de opbrengsten sluit niet precies aan op de bedragen van de verlies- en winstrekening.

Tabel 1.23 geeft de samenstelling van de beleggingsportefeuille van de pensioenfondsen naar grootteklasse.

TABEL 1.21

Netto direct rendement op de beleggingen van de pensioenfondsen

	Gemiddeld belegd bedrag			Netto-opbrengst			Rendement		
	2002	2003	2004	2002	2003	2004	2002	2003	2004
	mln euro						%		
Vaste eigendommen	21 738	20 881	21 805	1 782	2 464	5 312	8,2	11,8	24,4
Hypothecaire leningen	14 804	14 961	14 173	1 382	809	919	9,3	5,4	6,5
Aandelen	183 635	168 439	227 688	-58 143	27 664	22 632	-31,7	16,4	9,9
Obligaties	170 090	182 221	213 609	11 752	7 776	14 570	6,9	4,3	6,8
Leningen op									
schuldbekentenis	19 670	14 072	10 244	1 949	452	673	9,9	3,2	6,6
Andere beleggingen ¹⁾	45 289	47 591	26 125	6 115	6 936	3 749	13,5	14,6	14,4

¹⁾ Inclusief niet-geconsolideerde deelnemingen.

Bron: CBS.

TABEL 1.22

Netto direct rendement op de beleggingen van schadeverzekeraars, 2004

	Gemiddeld belegd bedrag	Netto-opbrengst	Rendement
	mln euro		%
Terreinen en gebouwen	360	16	4,4
Beleggingen in groepsmij./deeln.	1 824	111	6,1
Aandelen	4 540	189	4,2
Obligaties	19 068	914	4,8
Hypothecaire leningen	539	27	5,0
Andere leningen	1 607	115	7,2
Deposito's bij kredietinstellingen	1 245	0	0,0
Andere financ. beleggingen	1 249	46	3,7
Depots bij verzekeraars	173	4	2,3
Liquide middelen	1 246	32	2,6
Totaal	31 851	1 454	4,6

Bron: CBS.

TABEL 1.23

Beleggingen van pensioenfondsen naar grootteklasse, ultimo 2004

	Premiereserve eigen rekening (mln euro)						
	minder dan 10	10 tot 25	25 tot 50	50 tot 100	100 tot 250	250 tot 1 000	1 000 of meer
	%						
Vaste eigendommen	0,6	1,5	2,2	2,3	3,4	7,1	10,8
Hypothecaire leningen	0,2	0,6	0,5	1,1	1,0	0,5	3,0
Aandelen	23,6	26,1	26,7	30,8	33,6	35,6	41,7
Obligaties	71,2	61,2	63,8	61,1	56,4	51,3	38,7
Leningen op schuldbekentenis	1,3	1,1	2,1	1,5	2,1	2,1	1,8
Andere beleggingen ¹⁾	2,4	8,9	4,1	2,8	2,8	3,2	3,7
Deposito's	0,7	0,6	0,5	0,5	0,6	0,4	0,4

¹⁾ Inclusief niet-geconsolideerde deelnemingen.

Bron: CBS.

1.6 Analyse

Met de betaling van de verzekeringspremie draagt een verzekeringsnemer de financiële risico's van bepaalde gebeurtenissen over aan de verzekeringsmaatschappij. Hij moet er dan wel op kunnen rekenen dat de verzekeraar aan diens verplichtingen kan voldoen. Met het oog hierop stelt de wet eisen aan de solvabiliteit van de maatschappijen. Tabel 1.24 geeft inzicht in de mate waarin levensverzekeraars aan de vereiste solvabiliteit voldoen. Als kengetal is genomen de verhouding tussen de aanwezige solvabiliteitsmarge en de vereiste solvabiliteitsmarge. Verzekeraars voor wie de ratio uitkomt op minder dan 1,0 voldoen niet aan de solvabiliteitsvereisten.

TABEL 1.24

Levensverzekeraars naar solvabiliteitsratio

	Aantal maatschappijen		
	2002	2003	2004
Solvabiliteitsratio ¹⁾	%		
minder dan 1	0,0	6,0	1,2
1 tot 2	45,5	14,3	29,6
2 tot 3	27,3	23,8	29,6
3 tot 4	8,0	9,5	12,3
4 of meer	19,3	46,4	27,2
Totaal	100	100	100

¹⁾ Aanwezige solvabiliteitsmarge / vereiste solvabiliteitsmarge.

Bron: CBS.

Tabel 1.25 geeft de scores van de levensverzekeraars op vier kengetallen, te weten de rentabiliteit van het eigen vermogen en van het totale vermogen, de solvabiliteit en de omzetgroei.

Tabel 1.26 geeft per branche een overzicht van het verloop van het schadepercentage. Berekend als de bruto geboekte schaden gedeeld door de geboekte premies geeft dit percentage inzicht in de mate waarin de premies voldoen om de schade-uitkeringen te dekken. In 2001 en 2002 overtroffen de schades bij de branche ongevallen en ziekte de premies. Nadien nemen de schadepercentages over de hele linie af.

De schadepercentages zijn een hulpmiddel bij de beoordeling van de financiële positie en vooruitzichten van de schadeverzekeraars. Dit geldt ook voor de bedrijfseconomische kengetallen die in de tabellen 1.27 en 1.28 worden gepresenteerd.

Tabel 1.27 geeft inzicht in de mate waarin schadeverzekeraars voldoen aan de solvabiliteitsvereisten die de wet voorschrijft. Een verzekeringnemer moet erop kunnen vertrouwen dat de verzekeraar zijn verplichtingen kan nakomen. Als kengetal is genomen de verhouding van de aanwezige solvabiliteitsmarge en de vereiste solvabiliteitsmarge. Verzekeraars met een ratio kleiner dan 1,0 voldoen niet aan de solvabiliteitsvereisten. De tabel 1.28 geeft frequentieverdelingen van de rentabiliteit, solvabiliteit en omzetgroei van het schadeverzekeringbedrijf.

TABEL 1.25

Kengetallen levensverzekeraars, 2004

Rentabiliteit totaal vermogen	Procentuele verdeling van de markt	Rentabiliteit eigen vermogen	Procentuele verdeling van de markt
	%		%
minder dan 0%	13,6	minder dan 0%	12,3
0 tot 5%	54,3	0 tot 5%	19,8
5 tot 10%	18,5	5 tot 10%	16,0
10 tot 15%	2,5	10 tot 15%	19,8
15% of hoger	11,1	15% of hoger	32,1
Totaal	100	Totaal	100
Marktgemiddelde	0,0	Marktgemiddelde	0,1
Solvabiliteit	Procentuele verdeling van de markt	Omzetgroei	Procentuele verdeling van de markt
	%		%
0 tot 20%	48,1	minder dan 0	38,3
20 tot 40%	16,0	0 tot 10%	32,1
40 tot 60%	13,6	10 tot 20%	14,8
60 tot 80%	11,1	20 tot 30%	3,7
80% of hoger	11,1	30% of hoger	11,1
Totaal	100	Totaal	100
Marktgemiddelde	0,2	Marktgemiddelde	0,0

Bron: CBS.

TABEL 1.26

Schadeperscentage schadeverzekeraars per branche

	2001	2002	2003	2004
	%			
Ongevallen en ziekte	102,9	101,5	82,9	78,5
Motorrijtuigenverzekering	78,3	78,2	74,0	71,3
Zee, transport en luchtvaart	71,8	75,1	73,8	65,7
Brand en andere schade aan goederen	58,8	64,9	56,5	49,0
Overige branches	63,0	62,6	64,7	66,7
Totaal	86,6	87,0	75,4	71,7

Bron: CBS.

TABEL 1.27

Schadeverzekeraars naar solvabiliteitsratio

	Aantal maatschappijen			
	2001	2002	2003	2004
Solvabiliteitsratio ¹⁾	%			
minder dan 1	3,4	2,0	2,9	1,3
1 tot 2	21,0	25,1	21,7	21,2
2 tot 3	16,8	17,1	18,9	16,1
3 tot 4	13,7	12,4	6,1	10,6
4 of meer	45,0	43,4	50,4	50,8
Totaal	100	100	100	100

¹⁾ Aanwezige solvabiliteitsmarge / vereiste solvabiliteitsmarge.

Bron: DNB.

TABEL 1.28

Kengetallen schadeverzekeraars, 2004

Rentabiliteit totaal ver- mogen (RTV)	Procentuele verdeling van de markt	Rentabiliteit eigen ver- mogen (RTV)	Procentuele verdeling van de markt
	%		%
minder dan -10%	2,5	minder dan -10%	1,3
-10 tot 0%	8,8	-10 tot 0%	9,2
0 tot 10%	37,5	0 tot 10%	30,4
10 tot 20%	30,8	10 tot 20%	30,4
20% of meer	20,4	20% of meer	28,8
Totaal	100	Totaal	100
Marktgemiddelde	15,9%	Marktgemiddelde	18,3%

Solvabiliteit	Procentuele verdeling van de markt	Omzetgroei	Procentuele verdeling van de markt
	%		%
minder dan 0%	1,3	minder dan -20%	7,1
0 tot 30%	9,2	-20 tot 0%	17,9
30 tot 60%	30,8	0 tot 10%	36,3
60 tot 90%	46,3	10 tot 20%	17,9
90% of meer	12,5	20% of meer	20,8
Totaal	100	Totaal	100
Marktgemiddelde	65,0%	Marktgemiddelde	13,3%

Bron: CBS.

2 Assurantiebemiddeling

Via diverse kanalen halen de verzekeraars hun premies op. In dit hoofdstuk staan deze distributiekkanalen centraal. Wat is hun aantal en omvang, en hoe hebben ze het gedaan het afgelopen jaar.

2.1 Assurantiëtussenpersonen

In het Algemeen Bedrijfsregister van het CBS zijn alle in Nederland werkzame bedrijven, instellingen, diensten en dergelijke opgenomen. Op 1 januari 2006 zijn 6,7 duizend assurantiëtussenpersonen (ondernemingen) geteld met 7,4 duizend vestigingen. Ruim de helft is gevestigd in de provincies Noord-Holland, Zuid-Holland en Noord-Brabant. (tabel 2.1)

TABEL 2.1

Assurantiëtussenpersonen. Bedrijven, vestigingen, banen, 1 januari

	Bedrijven	Vestigingen	Banen van werknemers ¹⁾
	abs.		x 1 000
2003	6 995	7 805	31,7
2004	7 075	7 785	32,0
2005	6 885	7 455	31,9
2006	6 695	7 360	32,5
		w.v. in	
Groningen		220	
Friesland		285	
Drenthe		180	
Overijssel		430	
Flevoland		140	
Gelderland		845	
Utrecht		570	
Noord-Holland		1 255	
Zuid-Holland		1 590	
Zeeland		135	
Noord-Brabant		1 165	
Limburg		545	

¹⁾ 31 december.

Bron: CBS.

2.2 Resultaten van georganiseerde intermediairs

Ook worden de gegevens gepresenteerd uit het bedrijfsvergelijkende onderzoek dat SEO Economisch Onderzoek jaarlijks verricht in opdracht van de NVA Nederlandse vereniging van assurantieadviseurs en financiële dienstverleners (NVA), de Vereniging van onafhankelijke financiële en assurantieadviseurs (nbva) en de Nederlandse vereniging van gevolmachtigde assurantiebedrijven ((NVGA). De cijfers geven een beeld van de economische situatie van onafhankelijke intermediairs.

2.2.1 De NVA-kantoren

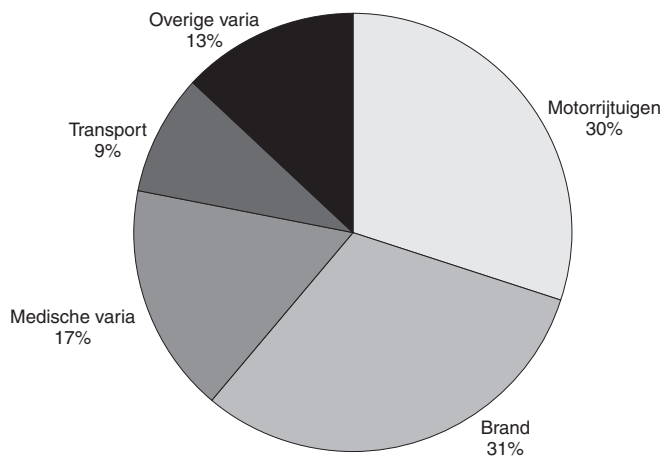
Omzet

2005 is een jaar met een gezonde omzetgroei. De gemiddelde omzet per NVA-kantoor is ten opzichte van 2004 met 8,1 procent toe genomen tot 2 miljoen euro. De toename van de omzet komt voort uit de volle breedte van de dienstverlening. Bij leven zet de stijgende trend uit 2004 door, waardoor de procentuele omzetgroei gelijk opgaat met schade. Hypotheekbemiddeling springt er positief uit.

Uitgedrukt in euro's is schade de belangrijkste motor achter de groei. Binnen schade zijn motorrijtuigen en brand de belangrijkste branches, elk met een aandeel van ongeveer 30 procent binnen het totaal. (grafiek 2.1) Daarna volgen medische varia, transport en overige varia. Binnen schade groeit transport het snelst, met 27 procent meer provisieomzet dan in 2004.

GRAFIEK 2.1

Opbouw schadverzekeringsprovisies van NVA-kantoren per branche, 2005

Bron: NVA.

Bijna 60 procent van de kantoren in het onderzoek is ook volmachthouder. Het zijn vooral de grote kantoren. Van de totale schadeomzet komt 39 procent uit volmachtactiviteiten. Zestig procent daarvan is volmachtprovisie, 40 procent tekencommissie. Provinciale provisie staat voor 57 procent van de schadeomzet. Het aandeel van andere beloningsvormen (*fees*, bonussen) bedraagt niet meer dan 4 procent.

Van alle kantoren betreft circa de helft omzet via subagenten. Dit is fors meer dan in 2004 (38 procent). Het gemiddelde kantoor werkt met achttien subagenten, dat is ééndertig meer dan in 2004. De aan subagenten doorbetaalde provisies (en mogelijke andere beloningen) nemen met 58 procent toe ten opzichte van 2004. Het omzetaandeel via subagenten is opmerkelijk genoeg het hoogst bij de kleine en de zeer grote kantoren.

Tegenover de groei van het aantal subagenten staat een afname van het aantal verzekeringsmaatschappijen waarmee zaken wordt gedaan. Gemiddeld zijn dat er 38, acht minder dan in 2004. Het aantal maatschappijen varieert tussen vijf en de 110. De terugloop is terug te voeren op een rationalisering van bedrijfsprocessen, zowel aan de kant van de kantoren als van de verzekeringsmaatschappijen. Grotere kantoren werken met een groter aantal maatschappijen.

Klanten en polissen

De verzekeringsbranche kent traditioneel een stabiel klantenbestand. Ruim 91 procent van de schadeklanten per 1 januari is op 31 december nog steeds klant. Het verlies van klanten (8,9 procent) komt vrijwel alleen door natuurlijk verloop. Dit verlies wordt meer dan gecompenseerd door autonome groei (10 procent). Daarnaast is er een bescheiden groei door overname (1,6 procent). Per saldo tellen de kantoren op 31 december 2,7 procent meer klanten dan op 1 januari.

De kantoren

Ruim de helft (55 procent) van de kantoren bewerkt vooral de particuliere markt. Twintig procent geeft aan hoofdzakelijk *business-to-business* zaken te doen. Dit is een toename van bijna 8 procentpunt vergeleken met 2004.

Het gemiddelde assurantiekantoor telt 19,1 voltijdbanen, een toename van 3,4 procent ten opzichte van 2004. Bijna 9 procent daarvan is ondernemer. Van de werkzame personen is 21 procent werkzaam in de commerciële buitendienst, 30 procent werkt in de commerciële binnendienst. De ondersteunende binnendienst maakt 40 procent van het personeelsbestand uit.

Exploitatiekosten

Mede dankzij de personele groei nemen de totale exploitatiekosten van de kantoren toe met 9,3 procent. De kostenstructuur wijkt nauwelijks af van voorgaande jaren: het leeuwendeel (63 procent) wordt gevormd door arbeidskosten, op afstand gevolgd door kantoorkosten en huisvestingskosten.

De gemiddelde arbeidskosten per werkzaam persoon stijgen evenals in 2004 sneller dan de inflatie. De gemiddelde arbeidskosten per werkzaam persoon komen uit op 55,6 duizend euro, dat is 4,3 procent meer dan in 2004. De arbeidskosten liggen bij de zeer grote kantoren meer dan een kwart hoger dan bij de kleine kantoren.

Financiële resultaten

Financieel gezien was 2005 een goed jaar voor de NVA-kantoren. De omzetgroei was groter dan de toename van de kosten. Het gemiddelde exploitatieresultaat per kantoor komt uit op 333,9 duizend euro, 2,6 procent hoger dan in 2004. Omdat het exploitatieresultaat vooral samenhangt met de kantooromvang, is het voor de interpretatie beter om het resultaat te relateren aan de omzet of aan het aantal werkzame personen. Het gemiddelde rendement op omzet komt uit op 16,5 procent.

Net als in vorige jaren is het rendement het hoogst bij de middelgrote kantoren (tussen zeven en vijftien voltijdbanen of *vte's*). 87 procent van de kantoren sluit het jaar af met een positief saldo. Wat dat betreft wijkt 2005 niet af van eerdere jaren.

De gemiddelde financiële productiviteit komt uit op 106,3 duizend euro, 4,4 procent meer dan in 2004. De middelgrote en zeer grote kantoren scoren het best met 110 duizend euro per arbeidsplaats. Bij de zeer grote kantoren staat tegenover een hoge productiviteit, d.i. de omzet per arbeidsplaats, ook een hoog kostenniveau. Daardoor blijven ze in rendement wat achter bij het totaal.

2.2.2 De nbva-kantoren

De inkomsten van de nbva-kantoren kwamen in 2005 uit op gemiddeld 654 duizend euro per kantoor. Van deze inkomsten kwam 515 duizend euro uit provisies (inclusief volmacht), waarvan 377 duizend euro uit schadeprovisie, 123 duizend euro uit levenprovisie en 16 duizend euro uit volmacht. (tabel 2.2)

De cijfers zijn gebaseerd op gegevens van kantoren die ten minste de afgelopen drie jaar aan het bedrijfsvergelijkend onderzoek van de nbva hebben deelgenomen.

TABEL 2.2

Gemiddelde inkomsten van een nbva-kantoor

	2003	2004	2005
	x 1 000 euro		
Totale inkomsten	546	614	654
Totale provisie-inkomsten incl. volmacht	440	496	515
Provisie schade	330	359	37
Provisie leven	102	124	123
Inkomsten uit volmacht	14	15	16
Af: provisie aan derden	-5	-1	-1
Inkomsten nevenactiviteiten	102	112	134
Overige ontvangsten	4	6	5

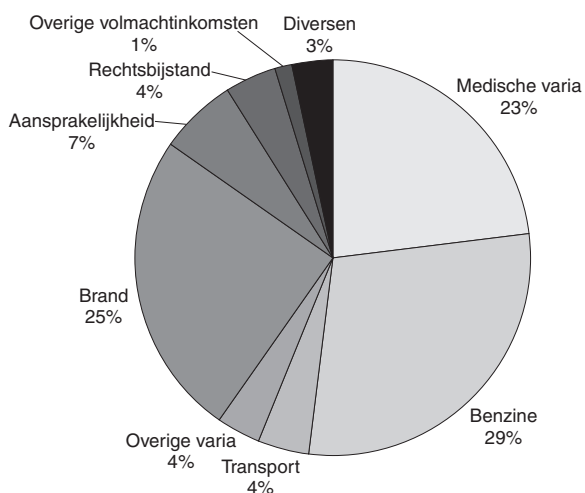
Bron: nbva.

De inkomsten uit nevenactiviteiten bij deze nbva-kantoren bedroegen in 2005 gemiddeld 134 duizend euro. Daarvan had 2,1 duizend euro betrekking op financieringen, 93,9 duizend euro op hypotheken en 17,1 duizend euro op sparen en beleggen.

In grafiek 2.2 is de samenstelling van de provisie schadeverzekering per branche weergegeven in procenten van de totale schadeprovisie-inkomsten over 2005. De branches benzine, brand en medische varia zijn de grootste branches.

GRAFIEK 2.2

Opbouw schadeverzekeringspremie voor nbva-kantoren, 2005

Bron: NVA.

De gemiddelde kosten (inclusief ondernemersloon, directiesalaris en afschrijvingen) per kantoor kwamen in 2005 uit op 524 duizend euro. Dit is een stijging van 6,1 procent ten opzichte van 2004. Van deze kosten had 30,7 duizend euro betrekking op automatisering, dat is 5,2 procent van de totale kosten. De kosten van arbeid (inclusief directiesalaris BV en toegerekend ondernemersloon) bedroegen 304 duizend euro.

Deze kosten vormen 58 procent van de totale kosten. De kosten voor reclame en promotie bedroegen 16 duizend euro (3,2 procent van de kosten).

Het economische resultaat (inclusief afschrijvingen en toerekeningen) liet in 2005 een stabilisering zien tot 19,8 procent van de totale inkomsten. Dit is 1 procent lager dan in 2004.

De polisdichtheid bedroeg in 2004 gemiddeld 3,5 polissen per cliënt. Het aantal polissen bleef stabiel op 8 040 (3,2 procent) per kantoor. Het aantal relaties bleef stabiel op 2 437 (0,9 procent) per kantoor.

2.2.3 Het volmachtbedrijf (NVGA)

Het SEO Economisch Onderzoek heeft in opdracht van het bestuur van de Nederlandse vereniging van gevolmachtigde assurantiebedrijven (NVGA) onderzoek gedaan naar de waarde van de collectieve inspanningen binnen het volmachtkanaal over 2005. Het SEO-onderzoek is beperkt geweest tot de branches motorrijtuigen, brand, transport en overige varia.

In totaal houden de 188 NVGA-leden 1 157 volmachten, gemiddeld 6,2 per kantoor. De helft van de kantoren heeft vijf volmachten of minder, de helft heeft er vijf of meer. Het aantal volmachten is vergeleken met 2004 met 1,9 procent gegroeid.

Premie

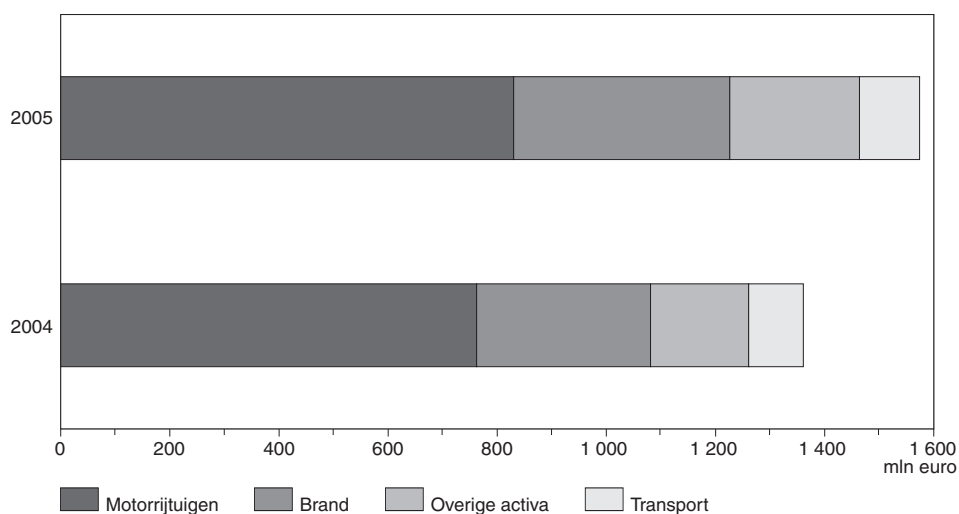
De premiestroom via NVGA-kantoren is in 2005 met 16 procent gegroeid tot 1,57 miljard euro. De premiegroei vond plaats in alle branches. (grafiek 2.3) Overige Varia groeit met 32 procent het snelst. Brand volgt met 24 procent, motorrijtuigen en transport met 9 en 10 procent.

Motorrijtuigen is de grootste branche (premiemarktaandeel 53 procent), brand zorgt voor 25 procent van de premie. Overige varia haalt, als snelste groeibranche, 15 procent van de omzet binnen. Transport is met 7 procent marktaandeel de kleinste branche.

De totale premiestroom via NVGA-kantoren is goed voor 14 procent van de totale premieomvang van schadeverzekeringen in Nederland. In vergelijking met 2004 betekent dit een groei van 1,5 procentpunt. Het premiemarktaandeel van de NVGA-leden in het totale volmachtkanaal groeit in 2005 tot 83 procent. In 2004 was dit aandeel nog 80 procent.

GRAFIEK 2.3

Premies per branche NVGA-kantoren

Bron: SEO.

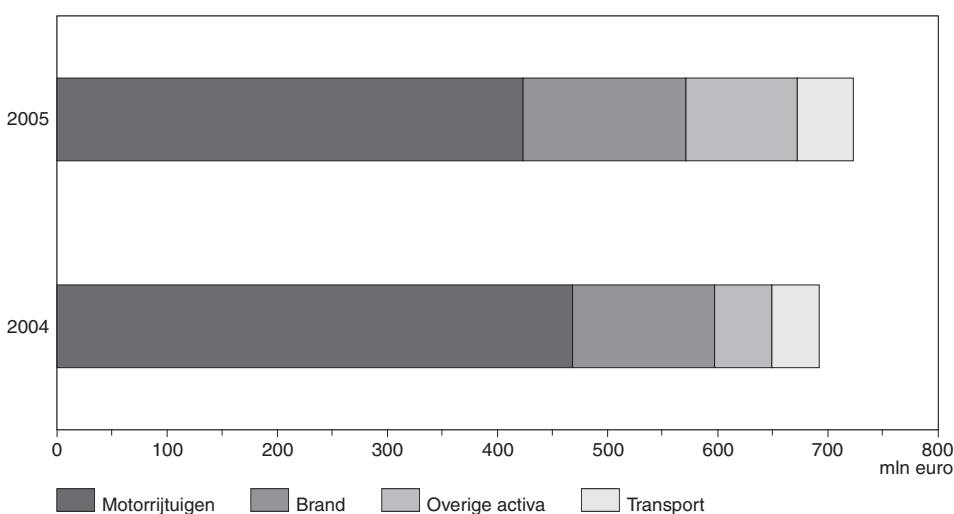
Geboekte schade

De totale geboekte schade groeide in 2005 met 4,4 procent tot 722 miljoen euro. De ontwikkeling van de geboekte schade blijft daarmee duidelijk achter op de premiegroei.

De gunstige verhouding tussen premie- en schadeontwikkeling geldt niet voor elke branche. Motorrijtuigen heeft een zeer goed jaar achter de rug. De geboekte schade daalde met 10 procent tegen een premiegroei van 9 procent. Ook in de branche Brand ontwikkelt de geboekte schade (15 procent groei) zich minder snel dan de premie. De geboekte schade bij overige varia groeit met maar liefst 95 procent, de premie met 32 procent. (grafiek 2.4)

De totale schadereserve op 31 december 2004 bedroeg 551 miljoen euro. Eind 2005 was dit 831 miljoen euro. Twee branches dragen substantieel bij aan deze ontwikkeling: motorrijtuigen (92 miljoen euro) en overige Varia (176 miljoen euro). De schadereserves van brand en transport blijven stabiel.

GRAFIEK 2.4

Geboekte schade per branche NVGA-kantoren

Bron: SEO.

Kanaalkosten

De kanaalkosten zijn in 2005 met 25 procent gegroeid tot 479 miljoen euro. De kanaalkosten nemen sneller toe dan de premiegroei (16 procent). Dat komt door de groei van het aantal portefeuilles.

De kanaalkosten zijn opgebouwd uit de tekencommissie en de provisie. De tekencommissie is de beloning voor de volmachtouder, de (tussenpersonen)provisie is het totaal van afsluit- en doorlopende provisie dat ten goede komt aan het tussenpersonenbedrijf. De totale tekencommissie is in 2005 gegroeid met 10 procent tot 125 miljoen euro (marktaandeel: 26 procent). De provisie is met 31 procent toegenomen tot 354 miljoen euro (marktaandeel: 74 procent). De veranderende verhouding tussen tekencommissie en provisie treedt in alle branches op.

Risicopremie en technisch resultaat

De totale netto risicopremie – het verschil tussen premie en kanaalkosten – is 1,1 miljard euro. Dit is 12 procent meer dan in 2004. De netto risicopremie loopt daarmee achter op de premieontwikkeling. De verhouding tussen netto risicopremie en premie is in 2005 voor het totale volmachtkanaal 2,3 procentpunt gedaald. In de branche brand is de krimp het grootst (2,9 procentpunt), bij overige varia het kleinst (1,1 procentpunt).

Het totale bruto technisch resultaat van de gezamenlijke NVGA-leden in 2005 is 92 miljoen euro. Het bruto technisch resultaat is gedefinieerd als premie verminderd met uitgekeerde schade, kanaalkosten en mutatie schadereserve. Dit is de financiële ruimte van de verzekeraars voor interne kosten en resultaat. In 2004 was het bruto technisch resultaat nog 306 miljoen euro.

2.3 Makelaars

Ook makelaars houden zich bezig met assurantiebemiddeling. Jaarlijks doet SEO Economisch onderzoek een bedrijfsvergelijkend onderzoek onder de leden van de Nederlandse Vereniging van Makelaars in onroerende goederen (NVM).

In 2005 namen 1 669 kantoren met als hoofdactiviteit makelaardij deel aan het bedrijfsvergelijkend onderzoek. Het aantal vestigingen is groter: 2 220. Bij de NVM-kantoren in het onderzoek werkten 10 duizend personen (vte's). (tabel 2.3) In totaal zijn bij de NVM 2 350 makelaarsondernemingen aangesloten, met 2 600 vestigingen en 12,6 duizend vte's werk.

TABEL 2.3

Werkgelegenheid bij NVM-kantoren

	2003	2004	2005
Arbeidsplaatsen (fte)	9 500	9 426	10 000
	%		
Makelaars	29,8	32,3	32,9
Makelaarsassistenten	18,7	18,6	19,2
Assurantie- en hypotheekadviseurs	5,4	5	5,3
Vastgoedmanagers	5,3	2,8	3,4
Ondersteunend personeel	41,0	41,3	39,3

Bron: SEO.

De omzet per kantoor was 615 duizend euro. Daarvan kwam 63 procent uit woningmakelaardij, 14 procent uit bedrijfsmakelaardij, en 11 procent uit vastgoedmanagement. De opbrengsten uit hypotheekbemiddeling waren 6,0 procent van de omzet, de opbrengsten uit assurantiebemiddeling 4,6 procent.

TABEL 2.4

Gemiddelde omzet van NVM-kantoren

	2002	2003	2004	2005
	1 000 euro			
Totale opbrengsten	648	626	610	615
	%			
Woningmakelaardij	67,0	66,8	69	62,7
Bedrijfsmakelaardij	11,4	11,3	11,5	13,5
Agrarische makelaardij	1,5	1,3	1,6	2,0
Hypotheekbemiddeling	6,7	6,7	6,6	6,0
Assurantiebemiddeling	4,3	4,5	4,5	4,6
Vastgoedmanagement	9,4	9,3	6,9	11,1

Bron: SEO.

3 Waardering van de kanalen verbetert iets

Rienk Andriessen

De VB-VerzekeringsBarometer 2006 is de vijfde barometer die *Het Verzekeringsblad* in samenwerking met GfK-panelservices en GfK Intomart heeft uitgevoerd. Ieder jaar onderzoekt *Het Verzekeringsblad* vaste thema's als imago en waardering. Daarnaast wordt ieder jaar een speciaal onderwerp opgepakt. Dit jaar is dat de wijze en hoogte van beloning van de adviseur.

De waardering van de diverse kanalen ontloopt elkaar nauwelijks. In 2004 kreeg het intermediair met een 7 nog de hoogste waardering, in 2005 was dat een 6,8 en dit jaar een 6,9. In dit soort onderzoek geldt eigenlijk dat 7 de norm is en dus scoort het intermediair onder de norm. Maar dat geldt niet alleen voor het intermediair. De bank daalde haalde in 2006, net als in 2005, een 6,8. In 2004 was het nog een 6,9. De waardering voor de werkgever blijft laag. Daalde deze in 2005 van een 6,6 naar een 6,3, dit jaar stijgt de waardering licht tot 6,4. De direct writer, die in 2004 met een 7 nog de hoogste waardering kreeg, krijgt dit jaar, net als vorig jaar, een 6,9.

Al met al kunnen we stellen dat de waardering van de consument voor de diverse kanalen redelijk inwisselbaar is, met uitzondering van het werkgeverskanaal. Dat scoort beduidend minder. Maar dit kanaal hoeft het dan ook niet van zijn service te hebben. Contractvoordelen spelen hier een meer overwegende rol. Over de hele linie is de waardering van de consument dit jaar voor alle kanalen wat milder.

Waardering naar leeftijd

Dit beeld zien we terugkomen in de waardering naar leeftijd. Jonge klanten, tot 30 jaar, hebben met een 6,7 een lagere waardering voor het intermediair dan de groep van 40-49 jaar, van oudsher de beste klant van het intermediair. (tabel 3.A) Zij geven het intermediair een 7,1. Scoorde de bank vorig jaar juist bij de groep tot 30 jaar relatief hoog, in 2006 lijkt de waardering voor de bank vooral van de 65-plussers te komen.

Het zelfde geldt voor de waardering van de direct writers. Ook hier zijn het vooral de ouderen die een beduidend hogere waardering hebben. Daarnaast hebben de consumenten tot 30 jaar een hoge waardering voor de direct writer. Het gegeven dat de ouderen dit jaar een hogere waardering voor bank en direct writer hebben, kan wellicht verklaard worden uit de marketingacties van bank en direct writer voor vrijkomende lijfrentekapitalen voor deze doelgroep.

De waardering voor de werkgever als kanaal is met een 6,4 licht gestegen ten opzichte van 2005 (6,3). Bij de jongeren daalde de waardering het afgelopen jaar, wat kan samenhangen met de versoering van allerlei *benefits*. Bij de oudere consumenten, vanaf 40 jaar steeg de waardering juist. Wellicht heeft de introductie van de zorgverzekering en de levensloopregeling hieraan bijgedragen. In het algemeen zijn vooral de jongeren alle kanalen minder gaan waarderen, terwijl de ouderen juist een hogere waardering geven dan voorgaande jaren.

TABEL 3.A

Waardering kanaal, totaal en naar leeftijd, 2006 (eerste drie kwartalen)

	Totaal	tot 30 jaar	30-39	40-49	50-64	65 jaar en ouder
Intermediair	6,9	6,7	6,9	7,1	6,9	6,9
Bank	6,8	6,6	6,7	6,7	6,7	7,1
Direct writer	6,9	7,1	6,8	6,9	6,8	7,1
Werkgever	6,4	6,4	6,2	6,6	6,5	6,2

Bron: VB-VerzekeringsBarometer/GfK 2006.

Onafhankelijkheid en betrouwbaarheid

Het intermediair wordt in het algemeen gezien als het minst onafhankelijke kanaal, terwijl juist dit kanaal met meerdere aanbieders werkt. Daarnaast vindt de consument onafhankelijkheid bij het intermediair ook nog eens belangrijker dan bij bank of de direct writer. Het intermediair kampt dus met een verkeerd imago. Uiteindelijk wordt de betrouwbaarheid van het advies wel iets hoger ingeschat. (tabel 3.B)

Opvallend is het dat vooral consumenten tussen de 30 en 50 jaar het belangrijk vinden dat het intermediair onafhankelijk is. Voor bank en direct writer gelden die onafhankelijkheid minder. Wie kiest voor de bank of direct writer, kiest bewust voor een bepaald merk, vindt de consument: 'Bij een intermediair weet je dat maar nooit.'

Betrouwbaarheid lijkt vooral samen te hangen met het advies waarop men kan vertrouwen, vindt 30 procent van de respondenten. De jongeren tot circa 39 jaar associëren betrouwbaarheid vooral met een product dat ook aan de verwachting voldoet, een aspect dat de 65-plusser veel minder belangrijk vindt. Advies waarop je kunt vertrouwen (30 procent) en eerlijk advies (29 procent) zijn de belangrijkste factoren als het om betrouwbaarheid gaat.

TABEL 3.B

Waardering onafhankelijkheid en betrouwbaarheid, 2006 (eerste drie kwartalen)

	Intermediair	Bank	Direct writer
Onafhankelijkheid algemeen	3,2	3,4	3,6
Belang onafhankelijkheid	3,9	3,6	3,4
Betrouwbaarheid advies	3,5	3,4	3,4

Bron: VB-VerzekeringsBarometer/GfK 2006.

Toelichting:

De scores zijn uitgedrukt op een schaal van 1 tot en met 5:

1-2: (zeer) onafhankelijk/onbelangrijk/onbetrouwbaar;

3: neutraal;

4-5: (zeer) afhankelijk/belangrijk/betrouwbaar.

Beloning

We kunnen rustig stellen dat de consument eigenlijk geen idee heeft hoe en hoeveel hij voor de dienstverlening van het intermediair betaalt. Ruim een derde (37 procent) weet dat het intermediair op basis van provisie wordt betaald, 2 procent denkt per gewerkt uur of in een combinatie van *fee* en provisie. Maar liefst 59 procent heeft geen idee. Dit laatste percentage neemt toe met de leeftijd (65-plus: 73 procent).

Consumenten zijn zeker tevreden met de huidige wijze van betaling. Zestig procent is tevreden tot zeer tevreden met het huidige systeem, slechts 5 procent is (zeer) ontevreden. Opvallend hierbij is dat de consumenten tot 30 jaar en boven 65 jaar meer tevreden zijn (86 procent en 74 procent) dan de categorie 30-64 jaar (ca. 54 procent). Ruim een derde in die categorie heeft geen mening.

Om erachter te komen of de consument ook daadwerkelijk wéét waarover hij tevreden is, hielden wij hen fictieve provisiebedragen voor. Op de vraag: 'Vindt u een provisie van 37,50 euro per jaar op een brand/inboedelverzekering te veel of te weinig?', antwoordde 61 procent dat het genoeg was, 35 procent vond het te veel. Niemand vond het bedrag te laag.

We stelden dezelfde vraag voor een fictieve jaarprovisie van 140 euro op een autoverzekering. Nu vindt 52 procent dat de provisie genoeg is, 42 procent vindt het te weinig. Een eenmalige provisie van 2 000 euro op een hypotheek van 200 duizend euro vindt 66 procent genoeg, 26 procent vindt het teveel en 1 procent te weinig. Wat al eerder opviel, is dat de consument de hoogte van de provisie direct koppelt aan de complexiteit van een product.

Voorals consumenten tot 40 jaar vinden vaker dan oudere consumenten dat de provisie te hoog is. In alle gevallen daalt het percentage consumenten dat de provisie 'te veel' vindt met de leeftijd. Vanaf 50 jaar vindt men veel vaker dan gemiddeld dat de beloning 'genoeg' is. Dit zegt iets over de toekomstige klant.

We stelden de consument nogmaals de vraag of hij tevreden is met de wijze van betaling nu hij de hoogte van de provisie kent. Dan verschuift het oordeel en is 15 procent niet tevreden en heeft 45 procent geen mening. 34 procent blijft echter tevreden tot zeer tevreden met het huidige systeem. Opvallend is dat vooral de jongeren vaker tevreden zijn.

We wilden ook weten wat de consument zou willen als hij kon kiezen tussen *fee*, provisie of beide. Een derde kiest voor provisie en 21 procent ziet een betaling per gewerkt uur wel zitten. Nog eens 4 procent geeft de voorkeur aan een combinatie van beide. 39 procent heeft geen voorkeur.

Uiteraard wilden we ook weten wat de consument een reëel tarief zou vinden. Ruim een derde (37 procent) heeft voor een uur werk van het intermediair niet meer dan 30 euro over, 44 procent gunt het intermediair wel 30 tot 50 euro. Eén op de tien vindt zelfs een uurtarief tussen de 50 en 80 euro reëel. Nog eens 2 procent gunt het intermediair een uurtarief tot 100 euro.

Wij vroegen ook met welk reëel uurtarief de consument dat van het intermediair zou vergelijken. Vijf procent denkt aan een autoverkoper, 6 procent aan een ambtenaar of aan een makelaar, en 7 procent aan een accountant. Een op de vijf (22 procent) vindt de beloning vergelijkbaar met die van een belastingadviseur. Ruim een derde (35 procent) vindt dat de beloning van het intermediair gelijk zou moeten staan aan dat van een verkoper of een vertegenwoordiger. Wij maken hieruit op dat het intermediaire kanaal er nog veel werk aan heeft om de consument nog te overtuigen van haar toegevoegde waarde en de kwaliteit van haar werk.

Imago intermediair bij eigen klant licht gedaald

Hoe staat het eigenlijk met de ontwikkeling van het imago over de afgelopen vijf jaar? We hebben de consument gevraagd op een aantal stellingen te reageren. De stellingen hadden betrekking op zaken als deskundigheid, betrouwbaarheid en onafhankelijkheid.

We vroegen in hoeverre de consument de stellingen in het algemeen van toepassing vonden. We vroegen voorts aan degenen die minimaal een polis via het intermediair hadden gesloten in hoeverre ze de stellingen van toepassing vonden op hun eigen intermediair. Het blijkt dat consumenten die van de diensten van een intermediair gebruikmaken beïndrukt positiever zijn dan degenen die geen enkel product via het intermediair hebben afgenomen. (tabel 3.C)

TABEL 3.C

Stellingen over het intermediair

		VB-Barometer	2005	2006
Intermediair:				
... is steeds zelfde contactpersoon	Algemeen	(helemaal) oneens	16	18
		neutraal	22	17
		(helemaal) eens	57	60
	Eigen Adviseur	(helemaal) oneens	17	14
		neutraal	12	12
		(helemaal) eens	66	68
... kent persoonlijke financiële situatie	Algemeen	(helemaal) oneens	19	24
		neutraal	34	30
		(helemaal) eens	42	41
	Eigen Adviseur	(helemaal) oneens	18	21
		neutraal	24	24
		(helemaal) eens	52	48
... is op de hoogte van nieuwe ontwikkelingen	Algemeen	(helemaal) oneens	4	3
		neutraal	33	32
		(helemaal) eens	59	59
	Eigen Adviseur	(helemaal) oneens	3	3
		neutraal	24	23
		(helemaal) eens	69	67

Bron: VB-VerzekeringsBarometer/GfK.

1. Persoonlijke positie

Neemt de intermediair de persoonlijke positie van de klant als uitgangspunt? Jazeker, zegt 71 procent van de consumenten met een eigen intermediair. In 2002 lag dit percentage nog op 82 procent, dus er is sprake van een neerwaartse trend. Bij de consumenten zonder intermediair zien we het tegenovergestelde: hier steeg het percentage '(helemaal) eens' van 35 procent in 2002 tot 58 procent dit jaar.

2. Onafhankelijkheid

Is de intermediair onafhankelijk? Hier loopt het intermediair een deuk op. Nog slechts 40 procent van zijn klanten denkt van wel, 53 procent denkt van niet of is neutraal. In 2002 vond nog 57 procent dat zijn intermediair onafhankelijk was. Er is sprake van een aanzienlijke daling in vijf jaar tijd. Bij de klanten zonder intermediair blijft het percentage redelijk constant onder de 30 procent.

3. Deskundigheid

Qua deskundigheid komt de intermediair er bij beide groepen consumenten goed vanaf. 81 procent van de consumenten vindt zijn eigen intermediair deskundig, 2 procent vindt van niet. Ook de consumenten die geen zaken doen met het intermediair vinden hem wel deskundig (60 procent). Dit percentage is opvallend gestegen, in 2002 was dit nog 46 procent.

4. Betrouwbaarheid

Als het op betrouwbaarheid aankomt, zit het intermediair goed. 73 procent vindt dit begrip van toepassing op het intermediair, in 2002 was dit echter nog 90 procent. De van de 'niet klanten' vindt iets meer dan de helft (52 procent) de intermediair betrouwbaar.

5. Afspraken

Komt de intermediair zijn afspraken goed na? Bijna driekwart 73 procent meent van wel (dit was 87 procent). En 70 procent vindt de bereikbaarheid van zijn adviseur goed (was 85 procent).

6. Zakkenvuller

Een wat minder positieve conclusie trekken we bij de vraag: 'Is uw intermediair een zakkenvuller?' 58 procent is het hiermee oneens. In 2002 was dit nog 82 procent. Verontrustend is het dat ruim een op de twintig klanten (7 procent) zijn intermediair een zakkenvuller vindt. Van de consumenten die geen relatie met een intermediair hebben denkt 16 procent dat de adviseur zijn zakken vult. In 2002 was dit nog 6 procent.

In het algemeen zijn de klanten van het intermediair positief over hun adviseur, maar de mate waarin is de afgelopen vijf jaar gedaald. Aan de andere kant zien we dat de consumenten die geen klant zijn van het intermediair juist een positievere houding zijn gaan aannemen ten aanzien van het intermediair. Een zelfde beeld zien we terugkomen bij de overige stellingen. Maar ook hier zijn de klanten overwegend positiever dan de niet klanten.

Uit eerder onderzoek weten we dat de consument het op prijs stelt steeds met dezelfde adviseur te maken te hebben, omdat deze de persoonlijke situatie beter kent. Hij vindt het daarnaast van groot belang dat de intermediair goed op de hoogte is van nieuwe ontwikkelingen.

In 68 procent van de gevallen is de eigen adviseur inderdaad steeds dezelfde contactpersoon. Van de niet-klanten denkt 60 procent dat dit zo is. Bijna de helft (48 procent) vindt dat de intermediair de persoonlijke situatie goed kent. Tweederde van de klanten (67 procent) vindt dat de intermediair op de hoogte is van nieuwe ontwikkelingen. Van de niet-klanten denkt 59 procent dat dit zo is.

Belang van een branchevereniging

Ook dit jaar hebben we de consumenten weer gevraagd hoe belangrijk zij het vinden dat een intermediair is aangesloten bij een branchevereniging. Daarnaast hebben we gevraagd in hoeverre men bekend is met deze verenigingen. Daarbij viel op dat de bekendheid van de standsorganisaties NBVA en NVA licht is gestegen ten opzichte van 2005. De bekendheid van de NVA steeg met 3 procent tot 44 procent en ook de bekendheid van de NBVA steeg met 3 procent. Op de vraag 'Heeft u wel eens gehoord van de NBVA?' gaf 13 procent een bevestigend antwoord. Ter vergelijking: de bekendheid van de NVM ligt op 63 procent (+6 procent).

Onder huishoudens met een inkomen boven de 2 500 euro is de bekendheid van de NVA hoger: 57 procent. Overigens weet 84 procent van de consumenten niet eens of hun eigen intermediair bij een brancheorganisatie is aangesloten. Van de consumenten die wel weten of hun intermediair is aangesloten bij een beroepsorganisatie vindt tweederde dit ook belangrijk.

Klant wil polis niet per e-mail

Uiteraard stelden wij ook dit jaar weer vragen over internet. Wat opvalt, is dat de consument het wel belangrijk vindt dat het intermediair een website heeft, maar dan hoofdzakelijk voor de gemakkelijke communicatie. Zij willen offertes kunnen aanvragen en gegevens kunnen wijzigen. Voor de rest blijft het persoonlijke contact het belangrijkste. Ook opvallend is dat vrijwel alle consumenten (95 procent) de polis gewoon per post willen blijven ontvangen als tastbaar bewijs van de verzekering. Dus zelfs als de digitale polis wettelijk mag, is het maar de vraag of de branche daar verstandig aan doet. De consument zit er niet op te wachten.

Het internet is een belangrijk medium voor de adviseur, vooral ter ondersteuning. Als het om advies of afsluiten gaat is persoonlijk contact het allerbelangrijkste. Internet is vooral handig voor muteren en voor de aanvraag van offertes. Een schade wordt bij voorkeur per telefoon gemeld, net als het stellen van een vraag. (tabel 3.D)

Daarnaast wil een derde van de klanten per e-mail op de hoogte worden gehouden door zijn adviseur. Bijna de helft (44 procent) ontvangt de informatie liever per post. Toch is er een groot deel (14 procent en meer), hoofdzakelijk jongeren, dat alle functionaliteit via internet wil afhandelen, met uitzondering van het echte advies.

TABEL 3.D

Gebruik van kanalen naar activiteit

	Internet	Persoonlijk	Telefonisch	Post
	%			
Afsluiten polis	14	78	6	5
Wijzigen gegevens	38	25	29	7
Melden schade	18	30	47	4
Stellen van vragen	14	38	47	1
Aanvragen offertes	38	25	28	9
Advies krijgen	6	75	13	6
Op de hoogte houden	33	19	4	44

Bron: VB-VerzekeringsBarometer/GfK.

Oriëntatie bij aanschaf

Wij vroegen de consumenten hoe ze zich zouden oriënteren als ze overgaan tot de aanschaf van een financieel product. Hoewel het intermediair dominant is bij de verkoop van hypotheek, zegt 51 procent van de consumenten zich voor een hypotheek te oriënteren bij de bank. (tabel 3.E) Ruim een op de drie (36 procent) zegt dit bij het intermediair te doen. Een iets kleinere groep zegt gebruik te zullen maken van het internet. Ook telt de visie van familie en vrienden vrij zwaar (29 procent). Opmerkelijk genoeg stelt één op de vijf zich niet te hoeven oriënteren.

Als het om de oriëntatie op een koopsompolis gaat, zegt zelfs een derde zich helemaal niet te gaan oriënteren. Bijna twee derde doet dat bij het intermediair (32 procent) of bij de bank (31 procent). Familie/vrienden of internet worden voor dit product aanzienlijk minder vaak geraadpleegd.

TABEL 3.E

Wijze van oriënteren bij aanschaf naar type product

	Hypotheek	Koopsom	AVP	Auto	Pensioen	Reis
	%					
Niet nodig	21	34	10	15	28	24
Intermediair	36	32	51	43	40	23
Bank	51	31	22	17	17	22
Familie/vrienden	29	18	15	17	17	11
Internet	30	22	27	34	22	31
Anders	15	14	19	21	23	22

Bron: VB-VerzekeringsBarometer/GfK.

Voor een aansprakelijkheidsverzekering voor particulieren (AVP) en een autoverzekering lijkt het intermediair juist het aangewezen kanaal voor informatie: 51 procent oriënteert zich voor een autoverzekering bij het intermediair, 43 procent voor een AVP. Ook voor een pensioen is het intermediair de meest aangewezen persoon. Voor een reisverzekering zoekt de consument zijn informatie eigenlijk overal, maar het meest via internet (31 procent).

Voorkeur bij aanschaf

Het kanaal waar de consument zich oriënteert, is meestal ook het kanaal waar hij tot aanschaf denkt over te gaan. Het intermediair en de bank krijgen de voorkeur bij de aanschaf van een hypotheek, al wint de bank het ruimschoots van het intermediair: 52 procent tegen 32 procent. Voor een koopsom ligt de voorkeur van de consument bijna gelijk bij bank en intermediair. Kijken we naar de AVP, dan zien we dat de voorkeur nog nipt naar de intermediair gaat, voor de aanschaf van een autoverzekering gaat de voorkeur toch echt uit naar de direct writer. (tabel 3.F)

Tot dusverre ging het steeds over het voorkeurskanaal. Omdat deze kanalen zich van diverse media bedienen om een transactie tot stand te brengen, vroegen we de consument ook hoe hij dit laatste bij voorkeur doet. Voor alle typen product geldt dat persoonlijk contact absoluut de voorkeur heeft, gevolgd door het internet, dat vooral voor simpele producten iets meer gewild is. Voor het pensioen komt de werkgever na het intermediair op een tweede plaats.

TABEL 3.F

Kanaalvoorkeur bij aanschaf naar type product

	Hypotheek	Koopsom	AVP	Auto	Pensioen	Reis
	%					
Intermediair	32	38	41	34	35	20
Bank	52	36	19	15	16	28
Direct writer	10	21	39	46	27	39
Anders	6	5	2	5	22	13

Bron: VB-VerzekeringsBarometer/GfK

Internet en intermediair

Hoewel uit het voorgaande blijkt dat de voorkeur om via het internet te sluiten eigenlijk alleen bij simpele schadeproducten hoger ligt, hebben we de consument de vraag voorgelegd welke producten hij eventueel via de site van een intermediair zou willen afsluiten. Een minderheid heeft de behoefte om verzekeringen via de website van het intermediair af te sluiten. Bij de hypotheek en de diverse levensverzekeringen ligt die behoefte rond de 20 procent, voor de overige producten is dat toch nog altijd rond de 40 procent. Eerder schreven we al dat de klanten van het intermediair het internet vooral als een communicatie- en mutatiemedium zien en minder als transactiemedium.

Het werkelijke aankoopgedrag: grote impact van zorgverzekering

In het voorgaande hebben we steeds aan de consument gevraagd wat hij denkt te doen en waar zijn voorkeur naar uitgaat. Daar gaat een zeker voorspellend gedrag vanuit. Om nu te weten wat de realiteit is, kijken we ook naar de daadwerkelijk gesloten nieuwe productie. We vergelijken hierbij de nieuw gesloten producten in heel 2005 met die in de eerste drie kwartalen van 2006. Wij baseren ons daarbij op de *TOF-tracker* van GfK, dat een representatief beeld geeft van het werkelijke aankoopgedrag van de consument. (tabel 3.G)

TABEL 3.G

Productieaandeel van leven-, schade- en zorgverzekeringen

	Totaal		Leven		Schade		Zorg	
	2005	2006 ¹⁾	2005	2006 ¹⁾	2005	2006 ¹⁾	2005	2006 ¹⁾
	%							
Via internet	13	16	8	8	12	12	17	20
Persoonlijk/adviseur	47	32	70	68	54	52	14	10
Telefonisch	15	14	6	7	19	21	13	11
Via de post	19	25	12	12	12	11	39	39
Werkgever	7	11	5	4	3	1	16	19

¹⁾ Eerste drie kwartalen.

Bron: VB-VerzekeringsBarometer/TOF-tracker.

Het aandeel van nieuw gesloten verzekeringen via internet is in 2006 gestegen tot 16 procent (13 procent in 2005). Deze toename is volledig veroorzaakt door de zorgverzekeringen, aangezien de aandelen van leven en schade gelijk bleven op 8 procent respectievelijk 12 procent. Zorg steeg van 17 procent tot 20 procent. Het relatieve aandeel van zorgverzekeringen, gesloten via persoonlijk advies, daalde met 4 procent tot 10 procent. Let wel: het gaat hier om het relatieve aandeel en niet om de absolute aantallen. Deze relatieve daling van het aandeel in de zorgproductie, is vanwege het grote gewicht verantwoordelijk voor de sterke daling van het totale aandeel gesloten producten via de adviseur, dat van 47 procent tot 32 procent daalde.

Bij alle leeftijden stijgt het gebruik van internet als transactiemedium, het meest bij consumenten tot 39 jaar (+4 procent), waarna de groei afvlakt. Ook zien we dat het gebruik van de media 'post' en 'werkgever' nagenoeg bij alle leeftijdscategorieën toeneemt, terwijl persoonlijk contact afneemt. Ook hier zien we het effect van de ingevoerde zorgverzekering die vooral via internet, post en werkgever is gesloten.

De zorgverzekering heeft een grote impact gehad op de productieaandelen van de verschillende kanalen en media. Aangezien het om zeer grote aantallen nieuw gesloten zorgverzekeringen gaat, drukken deze zwaar op de relatieve productieaandelen. Persoonlijk contact blijft van groot belang als het om wat complexere financiële producten gaat. De sterke positie van het intermediair blijft daarmee gehandhaafd, want juist het intermediair wordt gezien als de adviseur die goed is in persoonlijk contact. Mede daarom is er bij de consument weinig belangstelling tot het sluiten van producten via de site van het intermediair.

4 Bevolking en huishouden

4.1 Bevolking

Omvang en samenstelling

De bevolking van Nederland bestond op 1 januari 2006 uit 16,3 miljoen mensen. Volgens de meest recente bevolkingsprognose van het CBS groeit de bevolking in ons land tot 16,5 miljoen mensen in 2010. In 2050 telt ons land naar verwachting 16,9 miljoen inwoners.

TABEL 4.1

Bevolkingsomvang en leeftijdsopbouw, 1 januari

	Totaal	0–19 jaar	20–64 jaar	65 jaar of ouder	0–19 jaar	20–64 jaar	65 jaar of ouder
	x 1 000				%		
1950	10 027	3 742	5 514	771	37,3	55,0	7,7
1960	11 417	4 331	6 067	1 019	37,9	53,1	8,9
1970	12 958	4 658	6 989	1 311	35,9	53,9	10,1
1980	14 091	4 432	8 044	1 615	31,5	57,1	11,5
1990	14 893	3 822	9 165	1 906	25,7	61,5	12,8
1995	15 424	3 760	9 630	2 034	24,4	62,4	13,2
2000	15 864	3 873	9 839	2 152	24,4	62,0	13,6
2005	16 306	3 988	10 029	2 289	24,5	61,5	14,0
2006	16 334	3 976	10 028	2 330	24,3	26,9	14,3
2010 ¹⁾	16 462	3 939	10 042	2 481	23,9	61,0	15,1
2020	16 800	3 772	9 839	3 189	22,5	58,6	19,0
2030	17 022	3 743	9 489	3 790	22,0	55,7	22,3
2040	17 020	3 832	9 171	4 017	22,5	53,9	23,6
2050	16 906	3 801	9 409	3 696	22,5	55,7	21,9

¹⁾ Vanaf 2006 Bevolkingsprognose 2004–2050.

Bron: CBS.

TABEL 4.2

Bevolking naar leeftijd, geslacht en burgerlijke staat, 1 januari 2006

	Totale bevolking		Ongehuwd		Gehuwd ¹⁾		Verweduwd		Gescheiden	
	Mannen	Vrouwen	Mannen	Vrouwen	Mannen	Vrouwen	Mannen	Vrouwen	Mannen	Vrouwen
	x 1 000									
0 tot 10 jaar	1 016	970	1 016	970						
10 tot 20 jaar	1 017	972	1 016	971	0	1	–	–	0	0
20 tot 30 jaar	985	972	883	767	97	193	0	0	4	11
30 tot 40 jaar	1 226	1 208	574	409	594	706	1	4	56	90
40 tot 50 jaar	1 280	1 252	289	200	854	871	6	17	131	164
50 tot 60 jaar	1 144	1 123	130	86	861	825	19	54	134	158
60 tot 70 jaar	760	775	49	37	609	534	32	116	69	87
70 tot 80 jaar	462	586	26	35	355	278	54	232	27	40
80 tot 90 jaar	171	337	8	25	108	67	49	230	6	15
90 jaar of ouder	17	62	1	6	6	2	10	51	0	2
Totaal	8 077	8 257	3 993	3 507	3 485	3 479	171	704	428	567

¹⁾ Inclusief geregistreerd partnerschap.

Bron: CBS.

De bevolkingsgroei is historisch laag: het aantal inwoners van Nederland nam in 2005 slechts met 30 duizend toe. De bevolkingsgroei daalt al vanaf 2001. De redenen zijn de daling van het aantal geboorten en de blijvende toename van het aantal emigranten. De daling van het aantal geboorten zette al in 2000 in. Ook in de komende jaren zal naar verwachting nog sprake zijn van een afnemend aantal geboorten, het gevolg van het teruglopende aantal jonge vrouwen in de bevolking. De toename van het aantal emigranten is vooral toe te schrijven aan het oplopende vertrek van in Nederland geboren personen. Zij vormen bijna de helft van de emigranten. Een groot deel van hen vertrok naar België, Duitsland, het Verenigd Koninkrijk en de Antillen. Het aantal immigranten neemt niet toe. Het aantal immigranten uit Marokko en Turkije is sterk teruggelopen. Per saldo vestigden zich in 2005 enkele honderden Turken en Marokkanen in Nederland. Het aantal Poolse immigranten nam daarentegen met 2 duizend toe tot 7 duizend. Na de groep terugkerende Nederlanders vormden zij de grootste groep immigranten.

De tabellen 4.3 en 4.4 geven een overzicht van de Nederlandse bevolking naar burgerlijke staat, geslacht, leeftijd en provincie. Het aantal vrouwen is iets groter dan het aantal mannen. Het aantal mannen in de leeftijd tot 60 jaar is echter groter dan het aantal vrouwen van deze leeftijd.

TABEL 4.3

Mannen naar leeftijd en burgerlijke staat per provincie, 1 januari 2006

	Leeftijd									Totaal	Burgerlijke staat		
	Jonger dan 10 jaar	10-19 jaar	20-29 jaar	30-39 jaar	40-49 jaar	50-59 jaar	60-69 jaar	70-79 jaar	80 jaar en ouder		Ongehuwd	Ge-huwd ¹⁾	Gehuwd geweest
	%									x 1 000	%		
Nederland	12,6	12,6	12,2	15,2	15,9	14,2	9,4	5,7	2,3	8 077	49,4	43,2	7,4
Groningen	11,4	11,9	14,9	14,8	14,9	14,2	9,4	5,8	2,6	285	52,2	40,3	7,5
Friesland	12,8	13,0	11,8	14,4	15,0	14,3	10,2	6,0	2,6	321	49,2	43,9	6,9
Drenthe	12,6	12,5	9,9	13,8	15,8	15,1	10,6	6,8	2,8	240	45,4	47,5	7,1
Overijssel	13,3	13,0	12,9	15,0	15,1	13,4	9,3	5,8	2,2	556	49,2	44,7	6,1
Flevoland	15,6	15,1	12,6	15,8	16,8	12,8	6,3	3,6	1,5	185	51,4	41,6	7,0
Gelderland	12,9	13,0	11,6	14,7	15,9	14,3	9,5	5,8	2,3	975	48,3	45,1	6,7
Utrecht	13,7	12,6	13,0	16,3	15,7	13,3	8,3	5,0	2,1	576	51,5	41,8	6,7
Noord-Holland	12,6	11,8	12,0	16,3	16,4	14,1	9,1	5,4	2,4	1 282	52,4	39,3	8,3
Zuid-Holland	12,6	12,7	13,0	15,5	15,6	13,9	8,8	5,5	2,4	1 704	50,4	41,7	7,9
Zeeland	12,2	12,5	10,6	13,8	14,8	14,9	11,0	6,8	3,3	188	44,6	47,5	7,9
Noord-Brabant	12,3	12,5	11,8	14,9	16,1	14,4	10,0	5,9	2,0	1 205	47,6	45,2	7,2
Limburg	10,7	12,2	10,7	13,6	16,8	15,7	11,2	6,7	2,3	561	45,0	46,8	8,2

¹⁾ Inclusief geregistreerd partnerschap.

Bron: CBS.

TABEL 4.4

Vrouwen naar leeftijd en burgerlijke staat per provincie, 1 januari 2006

	Leeftijd									Totaal	Burgerlijke staat		
	Jonger dan 10 jaar	10-19 jaar	20-29 jaar	30-39 jaar	40-49 jaar	50-59 jaar	60-69 jaar	70-79 jaar	80 jaar en ouder		Ongehuwd	Ge-huwd ¹⁾	Gehuwd geweest
	%									x 1 000	%		
Nederland	11,8	11,8	11,8	14,6	15,2	13,6	9,4	7,1	4,8	8 257	42,2	42,4	15,3
Groningen	10,7	11,5	13,9	13,7	14,5	13,5	9,4	7,2	5,5	289	44,3	40,0	15,7
Friesland	12,2	12,2	10,8	13,7	14,7	13,7	10,1	7,4	5,3	322	41,3	44,0	14,7
Drenthe	11,8	11,7	9,0	13,5	15,4	14,5	10,6	8,1	5,4	245	37,9	46,8	15,3
Overijssel	12,7	12,3	11,8	14,3	14,5	13,0	9,4	7,3	4,7	557	41,3	44,8	13,9
Flevoland	14,8	14,1	12,8	16,3	16,6	12,0	6,3	4,5	2,6	186	45,5	41,8	12,7
Gelderland	12,0	12,1	11,2	14,2	15,1	13,8	9,6	7,3	4,7	1 001	41,4	44,2	14,4
Utrecht	12,4	11,7	13,4	15,6	14,9	12,8	8,4	6,2	4,5	604	45,6	40,3	14,1
Noord-Holland	11,6	11,0	12,1	15,8	15,3	13,6	9,0	6,7	4,9	1 325	45,4	38,1	16,5
Zuid-Holland	11,6	11,8	12,5	14,8	15,0	13,4	8,8	6,9	5,2	1 755	43,0	40,6	16,4
Zeeland	11,4	11,6	9,6	13,4	14,5	14,6	10,7	8,0	6,2	192	36,9	46,9	16,2
Noord-Brabant	11,7	11,9	11,2	14,4	15,5	13,8	9,9	7,3	4,2	1 211	40,4	45,3	14,3
Limburg	10,1	11,4	10,1	13,1	16,1	14,8	11,0	8,4	5,0	571	37,2	46,3	16,5

¹⁾ Inclusief geregistreerd partnerschap.

Bron: CBS.

Op 1 januari 2006 telde ons land 3,1 miljoen allochtonen, 1,7 miljoen niet-westerse en 1,4 miljoen westerse allochtonen. (tabel 3.5) Naar verwachting zal het aantal niet-westerse allochtonen toenemen tot 1,8 miljoen in 2010 en tot 2,8 miljoen in 2050. Bijna tweederde van deze toename betreft de tweede generatie; zij zijn in Nederland geboren. Het aantal westerse allochtonen, afkomstig uit Europa (zonder Turkije), Noord-Amerika, Indonesië/voormalig Nederlands-Indië, Japan of Oceanië, neemt toe tot bijna 1,5 miljoen (2010) en 2,2 miljoen (2050). Daarmee is in 2050 bijna 30 procent van de bevolking allochtoon. (tabel 4.6)

TABEL 4.5 *Bevolking naar herkomstgroepering en generatie, 1 januari 2006*

	Totaal		
		1e generatie	2e generatie
	x 1 000		
Totaal	16 334		
Autochtonen	13 187		
Allochtonen	3 148	1 604	1 543
w.v. uit			
Niet-westers totaal	1 720	1 020	700
Westers totaal	1 428	584	843
Totaal EU-landen	816	315	501
Turkije	364	196	169
Suriname	312	187	144
Marokko	323	169	155
Nederlandse Antillen en Aruba	130	80	50

Bron: CBS.

TABEL 4.6 *Autochtonen en allochtonen naar herkomstgroepering, 1 januari*

	Totaal	Autochtonen	Allochtonen	w.v.	
				niet-westerse allochtonen	westerse allochtonen
	x 1 000				
2006	16 334	13 187	3 148	1 720	1 428
2010 ¹⁾	16 462	13 169	3 294	1 831	1 463
2020	16 800	13 052	3 748	2 103	1 644
2030	17 022	12 855	4 167	2 354	1 812
2040	17 020	12 429	4 591	2 592	2 000
2050	16 906	11 880	5 026	2 800	2 226
	% van bevolking				
2006		80,7	19,3	10,5	8,7
2010 ¹⁾		80,0	20,0	11,1	8,9
2020		77,7	22,3	12,5	9,8
2030		75,5	24,5	13,8	10,6
2040		73,0	27,0	15,2	11,7
2050		70,3	29,7	16,6	13,2

¹⁾ Vanaf 2010 Allochtonenprognose 2004-2050.

Bron: CBS.

Sterfte

De cijfers over sterfte (tabellen 4.7 en 4.8) betreffen het (verwachte) aantal sterfgevallen. In alle leeftijdsgroepen overlijden naar verhouding meer mannen dan vrouwen. Tabel 4.9 laat zien hoeveel partners alleen achterblijven na een sterfgeval. Het aantal vrouwen dat alleen achterblijft is twee- tot driemaal groter dan het aantal mannelijke partners dat achterblijft.

TABEL 4.7 Overledenen naar geslacht en leeftijd ¹⁾

	2004		2005		2010 ²⁾		2020	
	Mannen	Vrouwen	Mannen	Vrouwen	Mannen	Vrouwen	Mannen	Vrouwen
abs.								
0- 4 jaar	591	443	604	506	437	299	318	268
5- 9 jaar	53	40	61	38	65	66	51	53
10-14 jaar	75	44	64	55	82	53	62	41
15-19 jaar	180	80	159	82	131	76	96	57
20-24 jaar	246	110	223	122	198	99	157	78
25-29 jaar	283	131	259	126	228	133	206	117
30-34 jaar	388	243	341	235	300	204	281	192
35-39 jaar	620	407	589	421	487	363	395	294
40-44 jaar	964	730	910	737	899	712	640	514
45-49 jaar	1 469	1 263	1 394	1 122	1 487	1 175	1 199	948
50-54 jaar	2 360	1 745	2 218	1 665	2 209	1 707	2 209	1 685
55-59 jaar	3 814	2 444	3 622	2 554	3 237	2 398	3 398	2 583
60-64 jaar	4 587	2 744	4 496	2 703	5 423	3 842	4 878	3 647
65-69 jaar	6 151	3 568	6 090	3 524	6 498	4 230	7 339	4 938
70-74 jaar	8 853	5 642	8 396	5 364	8 912	5 879	12 593	8 101
75-79 jaar	10 678	8 513	10 983	8 559	11 787	8 922	14 176	9 767
80-84 jaar	11 810	13 316	11 982	12 688	13 186	13 076	15 663	13 371
85-89 jaar	7 999	13 369	8 422	13 812	10 770	16 148	13 242	16 055
90-94 jaar	4 049	10 637	4 305	10 802	4 878	11 615	6 644	13 379
95 jaar of ouder	1 189	4 725	1 244	4 925	1 474	5 935	1 859	7 392
Totaal	66 359	70 194	66 362	70 040	72 677	76 929	85 407	83 477
per 1 000 mannen resp. vrouwen in iedere leeftijdsgroep								
0- 4 jaar	1,1	0,9	1,2	1,0	1,0	0,7	0,8	0,7
5- 9 jaar	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
10-14 jaar	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2	0,1	0,1	0,1
15-19 jaar	0,4	0,2	0,3	0,2	0,3	0,2	0,2	0,1
20-24 jaar	0,5	0,2	0,5	0,3	0,4	0,2	0,3	0,2
25-29 jaar	0,6	0,3	0,5	0,3	0,5	0,3	0,4	0,2
30-34 jaar	0,6	0,4	0,6	0,4	0,6	0,4	0,5	0,4
35-39 jaar	0,9	0,6	0,9	0,7	0,9	0,6	0,8	0,6
40-44 jaar	1,5	1,1	1,4	1,1	1,4	1,1	1,3	1,0
45-49 jaar	2,4	2,1	2,3	1,9	2,3	1,8	2,2	1,7
50-54 jaar	4,2	3,2	3,9	3,0	3,7	2,9	3,6	2,7
55-59 jaar	6,7	4,4	6,2	4,5	5,9	4,4	5,5	4,2
60-64 jaar	11,0	6,7	10,6	6,4	9,8	7,0	8,8	6,5
65-69 jaar	18,5	10,2	17,8	9,8	16,6	10,6	15,0	9,9
70-74 jaar	33,0	17,8	31,0	17,0	29,5	17,7	27,3	16,6
75-79 jaar	54,7	31,1	54,6	30,9	54,1	32,1	49,2	29,5
80-84 jaar	94,5	59,7	94,9	57,0	96,4	59,5	89,5	55,9
85-89 jaar	159,3	110,7	153,9	108,1	167,6	111,7	163,0	107,7
90-94 jaar	245,8	196,4	255,5	196,0	261,9	192,2	266,6	190,7
95 jaar of ouder	393,3	330,4	399,1	332,7	410,4	331,7	424,8	336,9
Totaal	8,2	8,5	8,2	8,5	8,9	9,2	10,3	9,8

¹⁾ Leeftijd is bepaald als het verschil tussen het kalenderjaar van overlijden en het geboortjaar.

²⁾ Bevolkingsprognose 2004-2050.

Bron: CBS.

TABEL 4.8

Verweduwen naar geslacht en leeftijd

	2002	2003	2004	2005
Mannen	abs.			
Totaal	18 058	18 051	17 761	17 660
Jonger dan 20 jaar	–	2	1	–
20–29 jaar	56	55	38	32
30–39 jaar	387	310	299	277
40–49 jaar	1 169	1 170	1 179	1 107
50–59 jaar	2 635	2 747	2 667	2 622
60–69 jaar	3 757	3 675	3 667	3 595
70–79 jaar	5 487	5 471	5 290	5 292
80–89 jaar	4 076	4 107	4 138	4 237
90 jaar en ouder	491	514	482	498
	per 1 000 gehuwde mannen			
Totaal	5	5	5	5
Jonger dan 20 jaar	–	5	3	–
20–29 jaar	0	0	0	0
30–39 jaar	1	0	0	0
40–49 jaar	1	1	1	1
50–59 jaar	3	3	3	3
60–69 jaar	7	7	6	6
70–79 jaar	16	16	15	15
80–89 jaar	44	43	41	41
90 jaar en ouder	97	97	87	84
Vrouwen	abs.			
Totaal	40 467	40 240	38 920	38 613
Jonger dan 20 jaar	–	–	–	–
20–29 jaar	44	40	37	27
30–39 jaar	347	353	314	279
40–49 jaar	1 238	1 217	1 149	1 025
50–59 jaar	3 755	3 855	3 706	3 433
60–69 jaar	7 744	7 490	7 331	7 245
70–79 jaar	14 472	14 000	13 406	13 239
80–89 jaar	11 332	11 617	11 340	11 583
90 jaar en ouder	1 535	1 668	1 637	1 782
	per 1 000 gehuwde vrouwen			
Totaal	11,5	11,4	11,1	11,0
Jonger dan 20 jaar	–	–	–	–
20–29 jaar	0,2	0,2	0,2	0,1
30–39 jaar	0,4	0,4	0,4	0,4
40–49 jaar	1,4	1,4	1,3	1,2
50–59 jaar	4,8	4,8	4,6	4,2
60–69 jaar	15,9	15,2	14,5	13,9
70–79 jaar	55,3	52,7	49,9	48,4
80–89 jaar	201,6	197,9	184,3	180,0
90 jaar en ouder	767,1	790,9	727,9	755,4

Bron: CBS.

Overlevingstafels

Overlevingstafels laten zien hoeveel jongens, respectievelijk meisjes uit een groep van 100 000 nuljarigen de leeftijd van 0,5 jaar, 1,5 jaar, 2,5 jaar enz. zullen bereiken. Tevens kan worden afgelezen hoe oud deze kinderen gemiddeld zullen worden. Een pasgeboren jongetje zal op basis van de tabel van tabel 3.10 gemiddeld 77,19 jaar oud worden. Degenen die niet in het kalenderjaar van geboorte overlijden, hebben op leeftijd 0,5 jaar nog 77,05 jaar voor de boeg. Zij zullen dan gemiddeld $0,5 + 77,05 = 77,55$ jaar oud worden. Voor de mannen die op leeftijd 80,5 nog in leven zijn, bedraagt de resterende levensverwachting 6,72 jaar. Zij zullen gemiddeld 87,22 jaar oud worden. De levensverwachting van vrouwen bij geboorte is thans 81,6 jaar. (tabellen 3.9 en 3.10)

TABEL 4.9

Overlevingstafels voor mannen naar leeftijd, 2005

	Sterftequotiënt	Levenden	Levensverwachting
	per 100 000	abs.	jaren
0 jaar	0,00467	100 000	77,19
0,5 jaar	0,00075	99 533	77,05
1,5 jaar	0,00032	99 459	76,11
2,5 jaar	0,00027	99 427	75,14
3,5 jaar	0,00018	99 400	74,16
4,5 jaar	0,00009	99 382	73,17
5,5 jaar	0,00015	99 372	72,18
6,5 jaar	0,00014	99 357	71,19
7,5 jaar	0,00011	99 344	70,20
8,5 jaar	0,00010	99 333	69,21
9,5 jaar	0,00008	99 323	68,21
10,5 jaar	0,00008	99 315	67,22
11,5 jaar	0,00012	99 307	66,22
12,5 jaar	0,00016	99 295	65,23
13,5 jaar	0,00018	99 279	64,24
14,5 jaar	0,00017	99 261	63,25
15,5 jaar	0,00023	99 244	62,26
16,5 jaar	0,00036	99 221	61,28
17,5 jaar	0,00038	99 185	60,30
18,5 jaar	0,00044	99 148	59,32
19,5 jaar	0,00045	99 104	58,35
20,5 jaar	0,00051	99 060	57,37
21,5 jaar	0,00039	99 010	56,40
22,5 jaar	0,00057	98 971	55,42
23,5 jaar	0,00037	98 915	54,46
24,5 jaar	0,00056	98 878	53,48
25,5 jaar	0,00047	98 822	52,51
26,5 jaar	0,00050	98 776	51,53
27,5 jaar	0,00050	98 726	50,56
28,5 jaar	0,00057	98 677	49,58
29,5 jaar	0,00060	98 621	48,61
30,5 jaar	0,00055	98 562	47,64
31,5 jaar	0,00058	98 508	46,66
32,5 jaar	0,00061	98 451	45,69
33,5 jaar	0,00067	98 391	44,72
34,5 jaar	0,00079	98 325	43,75
35,5 jaar	0,00097	98 247	42,78
36,5 jaar	0,00074	98 152	41,82
37,5 jaar	0,00099	98 079	40,85
38,5 jaar	0,00093	97 982	39,89
39,5 jaar	0,00111	97 890	38,93
40,5 jaar	0,00116	97 781	37,97
41,5 jaar	0,00128	97 668	37,02
42,5 jaar	0,00159	97 543	36,06
43,5 jaar	0,00168	97 387	35,12
44,5 jaar	0,00181	97 224	34,18
45,5 jaar	0,00190	97 048	33,24
46,5 jaar	0,00211	96 864	32,30
47,5 jaar	0,00252	96 659	31,37
48,5 jaar	0,00302	96 415	30,45
49,5 jaar	0,00353	96 125	29,54
50,5 jaar	0,00349	95 785	28,64
51,5 jaar	0,00395	95 450	27,74
52,5 jaar	0,00386	95 073	26,85
53,5 jaar	0,00476	94 706	25,95

TABEL 4.9 (slot)

Overlevingstafels voor mannen naar leeftijd, 2005

	Sterftequotiënt	Levenden	Levensverwachting
	per 100 000	abs.	jaren
54,5 jaar	0,00534	94 255	25,07
55,5 jaar	0,00571	93 752	24,20
56,5 jaar	0,00583	93 217	23,34
57,5 jaar	0,00670	92 673	22,47
58,5 jaar	0,00725	92 052	21,62
59,5 jaar	0,00849	91 384	20,78
60,5 jaar	0,00911	90 609	19,95
61,5 jaar	0,01163	89 783	19,13
62,5 jaar	0,01149	88 740	18,35
63,5 jaar	0,01258	87 720	17,55
64,5 jaar	0,01434	86 616	16,77
65,5 jaar	0,01696	85 374	16,01
66,5 jaar	0,01700	83 927	15,28
67,5 jaar	0,01947	82 500	14,53
68,5 jaar	0,02128	80 893	13,81
69,5 jaar	0,02387	79 172	13,10
70,5 jaar	0,02790	77 282	12,41
71,5 jaar	0,03065	75 125	11,75
72,5 jaar	0,03427	72 823	11,11
73,5 jaar	0,03747	70 327	10,48
74,5 jaar	0,04355	67 691	9,87
75,5 jaar	0,04636	64 743	9,30
76,5 jaar	0,05448	61 741	8,72
77,5 jaar	0,05892	58 378	8,20
78,5 jaar	0,06714	54 938	7,68
79,5 jaar	0,07181	51 249	7,20
80,5 jaar	0,08538	47 569	6,72
81,5 jaar	0,09262	43 508	6,30
82,5 jaar	0,10135	39 478	5,89
83,5 jaar	0,11153	35 477	5,50
84,5 jaar	0,12133	31 520	5,12
85,5 jaar	0,13019	27 696	4,76
86,5 jaar	0,15230	24 090	4,40
87,5 jaar	0,16135	20 422	4,10
88,5 jaar	0,18441	17 127	3,79
89,5 jaar	0,19743	13 968	3,54
90,5 jaar	0,21204	11 210	3,28
91,5 jaar	0,23243	8 833	3,03
92,5 jaar	0,26530	6 780	2,80
93,5 jaar	0,28859	4 981	2,63
	0,28897	3 544	2,49
94,5 jaar			
95,5 jaar	0,33765	2 520	2,30
96,5 jaar	0,30743	1 669	2,21
97,5 jaar	0,40395	1 156	1,98
98,5 jaar	0,40406	689	1,97

Bron: CBS.

TABEL 4.10

Overlevingstafels voor vrouwen naar leeftijd, 2005

	Sterftequotiënt	Levenden	Levensverwachting
	per 100 000	abs.	jaren
0 jaar	0,00419	100 000	81,60
0,5 jaar	0,00061	99 581	81,44
1,5 jaar	0,00035	99 520	80,49
2,5 jaar	0,00012	99 486	79,52
3,5 jaar	0,00018	99 474	78,53
4,5 jaar	0,00014	99 456	77,54
5,5 jaar	0,00005	99 442	76,55
6,5 jaar	0,00010	99 437	75,56
7,5 jaar	0,00004	99 427	74,57
8,5 jaar	0,00005	99 423	73,57
9,5 jaar	0,00008	99 417	72,57
10,5 jaar	0,00019	99 409	71,58
11,5 jaar	0,00007	99 390	70,59
12,5 jaar	0,00010	99 382	69,60
13,5 jaar	0,00011	99 372	68,60
14,5 jaar	0,00012	99 361	67,61
15,5 jaar	0,00018	99 349	66,62
16,5 jaar	0,00016	99 332	65,63
17,5 jaar	0,00013	99 316	64,64
18,5 jaar	0,00027	99 304	63,65
19,5 jaar	0,00017	99 277	62,67
20,5 jaar	0,00027	99 261	61,68
21,5 jaar	0,00033	99 234	60,69
22,5 jaar	0,00030	99 201	59,71
23,5 jaar	0,00022	99 172	58,73
24,5 jaar	0,00018	99 150	57,74
25,5 jaar	0,00028	99 132	56,75
26,5 jaar	0,00023	99 105	55,77
27,5 jaar	0,00025	99 082	54,78
28,5 jaar	0,00033	99 056	53,80
29,5 jaar	0,00027	99 023	52,81
30,5 jaar	0,00039	98 997	51,83
31,5 jaar	0,00042	98 958	50,85
32,5 jaar	0,00050	98 917	49,87
33,5 jaar	0,00049	98 868	48,89
34,5 jaar	0,00056	98 820	47,92
35,5 jaar	0,00062	98 764	46,94
36,5 jaar	0,00064	98 703	45,97
37,5 jaar	0,00068	98 640	45,00
38,5 jaar	0,00076	98 573	44,03
39,5 jaar	0,00092	98 498	43,07
40,5 jaar	0,00096	98 407	42,10
41,5 jaar	0,00097	98 313	41,14
42,5 jaar	0,00130	98 218	40,18
43,5 jaar	0,00153	98 090	39,24
44,5 jaar	0,00135	97 940	38,30
45,5 jaar	0,00164	97 808	37,35
46,5 jaar	0,00186	97 647	36,41
47,5 jaar	0,00207	97 465	35,47
48,5 jaar	0,00239	97 264	34,55
49,5 jaar	0,00261	97 031	33,63
50,5 jaar	0,00284	96 778	32,71
51,5 jaar	0,00306	96 503	31,81
52,5 jaar	0,00309	96 208	30,90
53,5 jaar	0,00336	95 911	30,00

TABEL 4.10 (slot)

Overlevingstafels voor vrouwen naar leeftijd, 2005

	Sterftequotiënt	Levenden	Levensverwachting
	per 100 000	abs.	jaren
54,5 jaar	0,00392	95 588	29,10
55,5 jaar	0,00379	95 213	28,21
56,5 jaar	0,00459	94 852	27,31
57,5 jaar	0,00488	94 417	26,44
58,5 jaar	0,00508	93 956	25,56
59,5 jaar	0,00558	93 479	24,69
60,5 jaar	0,00603	92 957	23,83
61,5 jaar	0,00616	92 397	22,97
62,5 jaar	0,00697	91 828	22,11
63,5 jaar	0,00763	91 188	21,26
64,5 jaar	0,00843	90 492	20,42
65,5 jaar	0,00854	89 729	19,59
66,5 jaar	0,00950	88 962	18,75
67,5 jaar	0,01098	88 116	17,93
68,5 jaar	0,01172	87 149	17,12
69,5 jaar	0,01273	86 128	16,32
70,5 jaar	0,01522	85 032	15,52
71,5 jaar	0,01677	83 737	14,76
72,5 jaar	0,01832	82 333	14,00
73,5 jaar	0,02148	80 824	13,25
74,5 jaar	0,02455	79 088	12,53
75,5 jaar	0,02539	77 147	11,83
76,5 jaar	0,03072	75 188	11,13
77,5 jaar	0,03492	72 878	10,47
78,5 jaar	0,03813	70 333	9,83
79,5 jaar	0,04364	67 651	9,20
80,5 jaar	0,04707	64 699	8,59
81,5 jaar	0,05564	61 653	7,99
82,5 jaar	0,06416	58 223	7,44
83,5 jaar	0,07077	54 488	6,91
84,5 jaar	0,08180	50 632	6,40
85,5 jaar	0,09293	46 490	5,92
86,5 jaar	0,10324	42 170	5,48
87,5 jaar	0,11874	37 816	5,05
88,5 jaar	0,13608	33 326	4,67
89,5 jaar	0,14967	28 791	4,32
90,5 jaar	0,16432	24 482	4,00
91,5 jaar	0,19190	20 459	3,68
92,5 jaar	0,20238	16 533	3,44
93,5 jaar	0,22319	13 187	3,19
94,5 jaar	0,23897	10 244	2,96
95,5 jaar	0,26799	7 796	2,73
96,5 jaar	0,28275	5 707	2,54
97,5 jaar	0,30454	4 093	2,35
98,5 jaar	0,37594	2 847	2,16

Bron: CBS.

4.2 Huishouden

Samenstelling en omvang

Particuliere huishoudens bestaan uit één of meer personen die alleen of samen in een woonruimte zijn gehuisvest en zelf in hun dagelijkse levensbehoeften voorzien. ER zijn vier typen particuliere huishoudens:

1. eenpersoonshuishoudens;
2. samenwonende paren: personen die – al dan niet gehuwd of in geregistreerd partnerschap – een gemeenschappelijke huishouding voeren met een vaste partner;
3. eenouderhuishoudens: personen die met kinderen maar zonder vaste partner wonen;
4. overigen: samenwonende personen zonder vaste partner en de bij het huishouden inwonende personen.

Het aantal huishoudens zal naar verwachting toenemen van 7,1 miljoen in 2006 tot 8,1 miljoen in 2050. Die toename komt vooral van de stijging van het aantal alleenstaanden. Hun aantal zal tot 2040 met een miljoen toenemen tot 3,5 miljoen. Het aantal paren zal weinig veranderen, gehuwde paren zullen steeds meer plaats maken voor ongehuwde paren. Het aantal eenouderhuishoudens zal, net als in de afgelopen jaren, sterk blijven toenemen. Het gemiddelde aantal personen per huishouden zal dalen van 2,26 personen (2006) tot 2,09 personen (2050). (tabel 4.11)

TABEL 4.11

Huishoudens naar type, 1 januari

	Een- persoons- huishouden	Meerpersoonshuishouden			Totaal	Gemiddelde huishoudens- grootte ¹⁾	
		met paar	w.o. niet- gehuwd	met éénouder			overig
	x 1 000					abs.	
2000	2 272	4 098	658	384	46	6 801	2,30
2005	2 449	4 149	747	444	48	7 091	2,27
2006	2 502	4 144	759	452	48	7 146	2,26
2010 ²⁾	2 705	4 105	824	490	50	7 350	2,24
2020	3 110	4 116	973	554	52	7 832	2,14
2030	3 389	4 068	1 078	607	51	8 116	2,10
2040	3 480	3 949	1 141	660	50	8 138	2,09
2050	3 458	3 881	1 190	700	49	8 088	2,09

¹⁾ Exclusief bevolking in instellingen.

²⁾ Vanaf 2010 Huishoudensprognose 2005–2050.

Bron: CBS.

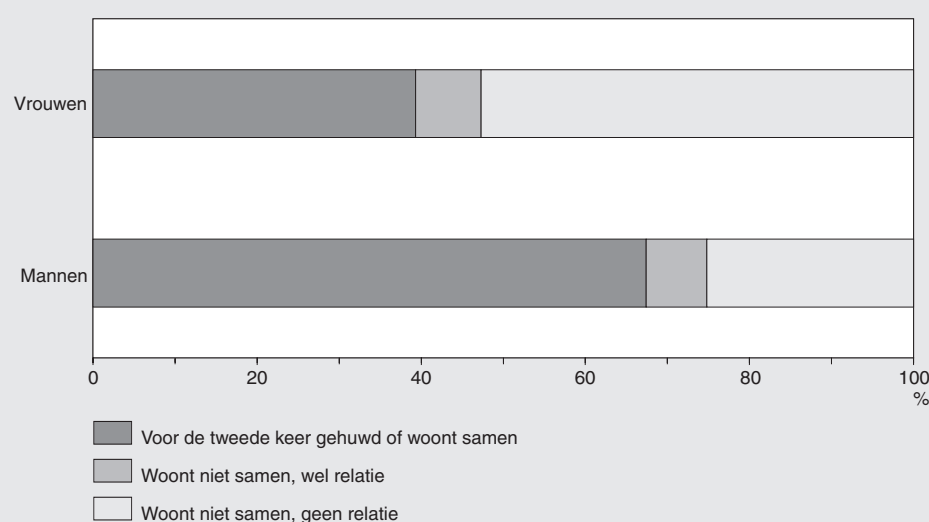
Meeste 50'ers nog getrouwd met eerste partner

Van de generatie die geboren is in de periode 1940–1954 zijn allen inmiddels de 50 jaar gepasseerd. Voor deze generatie kan de balans worden opgemaakt van de relatie- en gezinsvorming. Driekwart van deze generatie is nog getrouwd met de eerste partner.

Van de mannen die zijn geboren in de jaren 1940–1954 is 90 procent ooit getrouwd, van de vrouwen zelfs 94 procent. Een vijfde van de gehuwde mannen en 15 procent van de gehuwde vrouwen heeft samengewoond voor het huwelijk.

Drie op de vier ooit gehuwde mannen en vrouwen zijn nog steeds getrouwd met de eerste partner. Eén op de vijf is gescheiden en ongeveer 5 procent heeft de partner verloren.

Relatievorm van geboortegeneratie 1940–1954 na eerste huwelijk

Bron: CBS.

Wel of geen tweede relatie

Ruim tweederde van de gescheiden of verweduwd mannen is opnieuw getrouwd of woont samen. Voor vrouwen is dit vier op de tien. Vrouwen wonen vaker alleen (60 procent) dan mannen (33 procent). Een klein deel van deze alleenwonenden heeft een vriend of vriendin.

Veel kinderen in tweede relatie

Bijna negen op de tien vrouwen en acht op de tien mannen hebben één of meer kinderen gekregen. Bijna de helft van de vrouwen en mannen heeft twee kinderen gekregen, een kwart kreeg drie of meer kinderen. Eén op de tien eerste-partnerhuwelijken bleef kinderloos.

Tweede-partnerrelaties zijn relatief kinderrijk. In het bijzonder geldt dit voor mannen. Zij hebben gemiddeld het hoogste aantal kinderen (2,29). Vaak zijn zij opnieuw getrouwd met een jongere vrouw die nog geen kinderen had. Vrouwen die voor de tweede keer getrouwd zijn of niet-gehuwd samenwonen na een eerste huwelijk, hebben relatief vaak één kind (24 procent). Ook vrouwen die niet samenwonen en voor het merendeel gescheiden zijn, hebben vaak maar één kind. Echtscheiding heeft een rem gezet op verdere gezinsvorming.

Arie de Graaf

Uit: CBS, *Webmagazine* (12 juni 2006)

Kanker bij mannen nu doodsoorzaak nr. 1

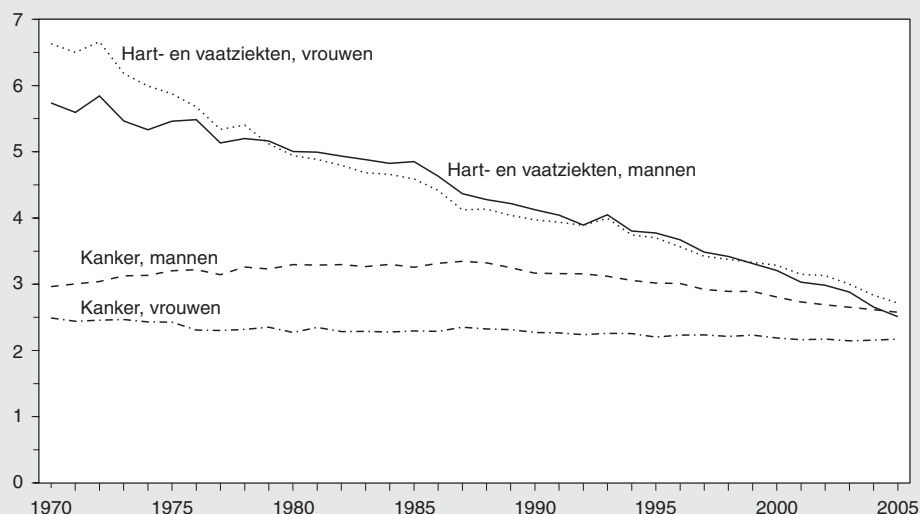
In 2005 stierven 21,2 duizend mannen door kanker. In de rangorde van doodsoorzaken staat kanker daarmee bij de mannen bovenaan. Hart- en vaatziekten komen op de tweede plaats met 20,8 duizend sterfgevallen.

Bij vrouwen zijn hart- en vaatziekten nog wel de belangrijkste doodsoorzaak met 22,6 duizend overledenen. Door kanker overleden 18,1 duizend vrouwen. In de afgelopen eeuw waren hart- en vaatziekten steeds de belangrijkste doodsoorzaak.

Sterfte door hart- en vaatziekten daalt

In de afgelopen decennia is het risico om door een hart- of vaatziekte te overlijden vrijwel voortdurend gedaald. Het sterkst was de daling bij mannen tussen 30 en 60 jaar. Rekening houdend met de vergrijzing van de bevolking is de kans om door een hart- of vaatziekte te overlijden sinds 1970 ongeveer gehalveerd. Deze ontwikkeling hangt onder meer samen met gedragsfactoren, zoals minder roken en betere voeding, en met de vooruitgang in de preventieve en curatieve zorg.

Sterfte aan hart- en vaatziekten en kanker, per 1 000 mannen/vrouwen, gestandaardiseerd, 1970–2005

Bron: CBS.

Grote verschillen in ontwikkeling naar type kanker

Het risico om aan kanker te overlijden is sinds het eind van de jaren tachtig gedaald. De daling is vooral bij mannen opgetreden. Bij vrouwen vindt sinds enkele jaren geen verdere daling van het sterfterisico meer plaats. Dit hangt vooral samen met de toenemende sterfte door longkanker. Deze toename wordt vooral bepaald door het rookgedrag van enkele decennia geleden. Het percentage rokende mannen daalde toen sterk, terwijl juist meer vrouwen met roken zijn begonnen.

Bij vrouwen is borstkanker nog de belangrijkste oorzaak van kankersterfte, maar dat zal veranderen. Naar verwachting is bij vrouwen al in 2007 longkanker de belangrijkste vorm van kankersterfte.

Bij mannen zal longkanker nog lange tijd de belangrijkste oorzaak van kankersterfte blijven. Een toenemend aantal mannen overlijdt door prostaatkanker. De vergrijzing van de bevolking is hiervoor de belangrijkste reden.

Jan Hoogenboezem en Joop Garssen

Uit: CBS, *Webmagazine* (15 mei 2006)

Minder huwelijken na samenwonen

Op 1 januari 2005 telde Nederland bijna 750 duizend paren die niet-gehuwd samenwonen. Van de paren die in het begin van deze eeuw ongehuwd zijn gaan samenwonen, verwacht bijna de helft niet te gaan trouwen.

Het aantal gehuwde paren is in de periode 1995–2005 vrijwel stabiel gebleven op ruim 3,4 miljoen. Het aantal niet-gehuwd samenwonende paren is in dezelfde periode toegenomen van ruim 500 duizend naar bijna 750 duizend.

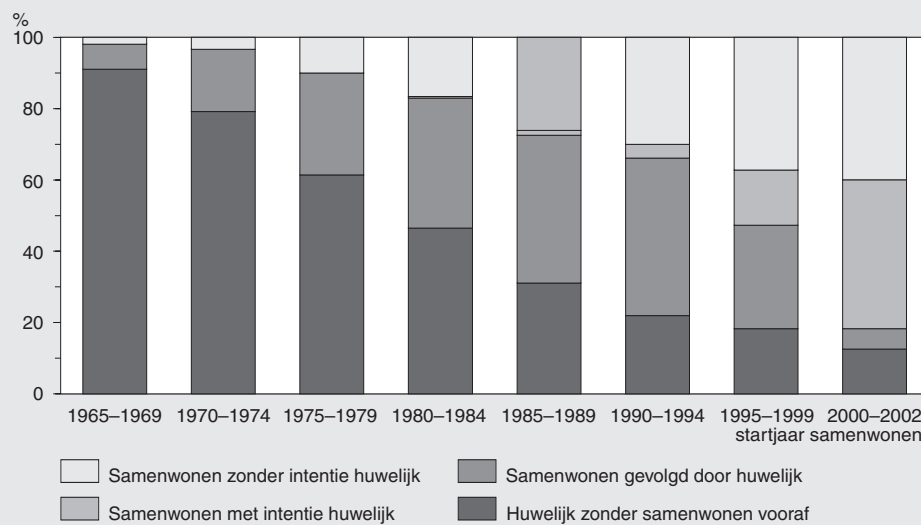
Huwelijk na samenwonen

Eind jaren zestig trouwden negen op de tien vrouwen zonder eerst te hebben samengewoond. Tegenwoordig trouwt nog maar één op de tien vrouwen zonder vooraf te hebben samengewoond. Het merendeel van de vrouwen gaat eerst ongehuwd samenwonen. Een deel treedt later alsnog in het huwelijk of geeft aan dat in de toekomst te willen gaan doen. Een steeds groter deel wenst echter ongehuwd te blijven samenwonen.

Van de vrouwen die in de jaren 1970–1979 voor het eerst met hun partner zijn gaan samenwonen, is acht jaar later bijna driekwart met deze partner getrouwd. Tien procent woont nog steeds ongehuwd samen.

Samenwoonrelaties die in de periode 1990–1994 zijn begonnen, leiden minder vaak tot een huwelijk dan in de jaren zeventig. Het aandeel vrouwen dat met de partner trouwt, is na acht jaar tot ruim 50 procent gedaald, meer dan 20 procent blijkt dan ongehuwd met de partner samen te wonen.

Eerste relativorm van vrouwen, naar startperiode

Bron: CBS.

Kwart van de relaties houdt geen acht jaar stand

Vrouwen zijn sinds de jaren zeventig dus niet alleen vaker gaan samenwonen, hun samenwoonrelaties worden ook minder vaak omgezet in een huwelijk. Wel is het aandeel relaties dat na acht jaar uit elkaar is gegaan, gestegen van 15 procent (1970–1979) tot een kwart in de jaren 1980–1989. Sindsdien is dit aandeel gelijk gebleven.

Anouschka van der Meulen en Arie de Graaf

Uit: CBS, *Webmagazine* (27 maart 2006)

2,5 miljoen alleenstaanden

Op 1 januari 2006 woonden er in Nederland 2,5 miljoen alleenstaanden. Dat is bijna 400 duizend meer dan tien jaar geleden. Inmiddels wonen ruim één op de zes mannen en één op de vijf vrouwen (15-plus) alleen.

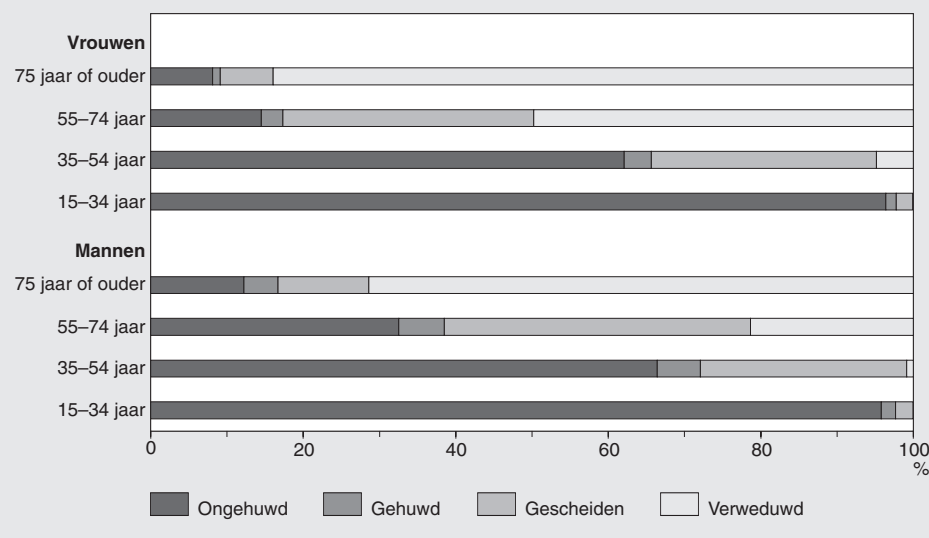
In alle leeftijdsgroepen is het aandeel alleenstaanden toegenomen behalve bij vrouwen van 55–74 jaar. Deze daling wordt vooral veroorzaakt doordat mannen op steeds hogere leeftijd overlijden. Het aantal alleenstaande mannen van 35–54 jaar is het meest toegenomen. In 2006 waren dit er 419 duizend, tegen 300 duizend in 1996. Per 100 mannen steeg dit aantal van 13,1 naar 16,7. De toename van het aantal alleenstaanden hangt samen met de bevolkingsgroei. Bovendien lopen relaties vaker stuk en kiezen jongeren vaker voor alleenwonen.

Mannen vaak alleen na echtscheiding

Verschillen tussen alleenstaande mannen en vrouwen zijn vooral zichtbaar in de leeftijdsklasse 55–74 jaar. In deze leeftijdsgroep zijn vrouwen vaak alleenstaand nadat de man is overleden en mannen zijn vaak alleenstaand na een echtscheiding. Na echtscheiding met kinderen vormen vrouwen vaak een eenoudergezin terwijl mannen alleen komen te staan.

In 2006 is tweederde van de alleenstaande mannen nog nooit getrouwd geweest. Voor vrouwen ligt dit aandeel op 42 procent. Vier op de tien vrouwen hebben hun huwelijkspartner door sterfte verloren en bij mannen is dit een op de tien. In veel huwelijken overlijdt de man als eerste.

Alleenstaanden, 1 januari 2006

Bron: CBS.

Jongeren blijven niet graag alleen

Uit onderzoek blijkt dat nagenoeg alle alleenstaanden onder de 35 jaar een relatie hebben of willen. Voor 35–64-jarige mannen is dit beeld anders: één op de vijf wil definitief geen vaste relatie. Van de alleenstaande vrouwen in deze leeftijdsgroep wil één op de vier definitief geen vaste partner.

Arie de Graaf

Uit: CBS, *Webmagazine* (2 oktober 2006)

Aantal oudere moeders neemt toe

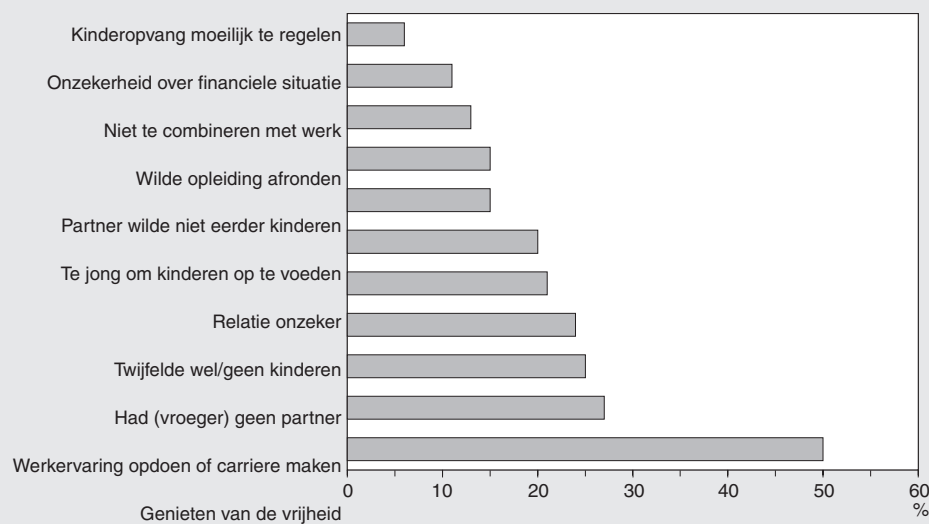
In 2005 zijn 188 duizend kinderen geboren. Hiervan had een kwart een moeder van 35 jaar of ouder. In 6,5 duizend gevallen was de moeder zelfs 40 jaar of ouder. Sinds 1970 is dit aantal niet meer zo hoog geweest.

Sinds 1970 is het niet meer voorgekomen dat vrouwen van 40 jaar of ouder zoveel kinderen kregen. In die tijd ging het vooral om vrouwen die vier of meer kinderen kregen. Bij minder dan 10 procent werd de vrouw voor het eerst moeder. Van de vrouwen van 40 jaar of ouder die in 2005 een kind kregen, werd een kwart voor het eerst moeder.

Meer moeders boven de dertig

De oorzaak van de stijging van het aantal moeders van 35 jaar of ouder is dat er vergeleken met 1995 meer vrouwen van deze leeftijd zijn. Daarnaast krijgen ze ook vaker kinderen. In 2005 kregen 62 van de duizend vrouwen van 35 tot 40 jaar een kind. In 1995 waren dit er nog 45. Ook vrouwen van 30 tot 35 jaar krijgen gemiddeld meer kinderen.

Redenen voor vrouwen om pas na hun 29e moeder te worden

Bron: CBS.

Vrouwen kunnen verschillende redenen hebben waarom ze pas op hun 30e of later voor het eerst in verwachting zijn geraakt. De helft geeft aan eerst nog te willen genieten van de vrijheid. Ruim een kwart wilde eerst werkervaring opdoen of carrière maken. Het ontbreken van een partner speelde bij ongeveer een kwart van de vrouwen een rol, net als twijfel over wel of geen kinderen willen.

Arie de Graaf en Suzanne Loozen

Uit: CBS, *Webmagazine* (21 augustus 2006)

Wonen in 2025: krimp in Limburg, sterke groei in Flevoland

De komende twintig jaar neemt het aantal inwoners van ons land met 600 duizend toe tot 16,9 miljoen. De groei zal vooral plaatsvinden in Noord- en Zuid-Holland en in Flevoland. De huidige afname van het aantal inwoners in Limburg zal doorzetten.

De bevolking van Nederland neemt tussen 2005 en 2025 naar verwachting met bijna 4 procent toe. Door de vele woningbouw zal de bevolking in Flevoland met ruim een kwart toenemen. Vooral Almere en Lelystad zullen fors groeien. Limburg en in mindere mate Zeeland krijgen juist te maken met afnemende bevolkingsaantallen.

Noord- en Zuid-Holland blijven de provincies met de meeste inwoners. Zij nemen tweederde van de bevolkingsgroei tot 2025 voor hun rekening. De groei doet zich vooral voor in de grote steden en omliggende gemeenten. In een aantal gemeenten in de Gooi en Vechtstreek en in het Groene Hart zal de bevolking echter afnemen.

Meer allochtonen rond de grote stad

Niet-westerse allochtonen wonen nu vooral in de Randstad, in het bijzonder in de grote steden. Naar verwachting zal een groot aantal in de komende jaren echter naar de omliggende gemeenten verhuizen. In gemeenten als Schiedam, Diemen en Almere zal in 2025 bijna 30 procent niet-westers allochtoon zijn. Ook bij Arnhem, Tilburg en Groningen is sprake van een overloop naar de randgemeenten.

Westerse allochtonen wonen zowel nu als in de toekomst vooral in de grensgemeenten en de grote steden in de Randstad. Ook voor deze groep geldt dat zij steeds vaker in de randgemeenten van de grote steden wonen.

Limburg meest vergrijsd

In 2025 is 21 procent van de bevolking van Nederland 65-plusser. Nu is dat nog 14 procent. In alle regio's zal het aandeel ouderen toenemen, maar niet overal even sterk. Limburg zal in 2025 met 25 procent 65-plussers de sterkst vergrijsde provincie zijn. Vooral zuidelijk Limburg, zuidelijk Zeeland en de plattelandsgebieden van Friesland, Groningen en Drenthe zijn én blijven het meest vergrijsd. In veel grensgemeenten zal in 2025 een op de vier inwoners een 65-plusser zijn. Doordat Flevoland vooral in trek is bij jonge gezinnen, blijft deze provincie het minst vergrijsd, al stijgt het aandeel 65-plussers wel van 9 tot 16 procent.

In toenemende mate zijn 65-plussers allochtoon, vooral in de grote steden. Zo zal in 2025 het aantal niet-westerse allochtone 65-plussers in Amsterdam zijn verdriedubbeld.

Bron: *Regionale bevolkings- en allochtonenprognose 2005–2025*. (CBS, RPB)

5 Inkomens en consumptie

5.1 Inkomens

Tabel 5.1 geeft een overzicht van het gemiddelde inkomen van huishouden in 2004. Tabel 5.2 geeft het beeld van de lonen en de arbeidsvoorwaarden van voltijdwerknemers. Tabel 5.3 geeft de verdeling van het bruto jaarloon naar leeftijd, geslacht, bedrijfstak en dienstverband (2004).

TABEL 5.1 *Gemiddeld inkomen van huishoudens, 2004**

	Aantal huis- houdens	Per huishouden:			
		personen	perso- nen met inkomen	bruto inkomen	besteed- baar inkomen
		x 1 000	aantal	1 000 euro	
Totaal particulier huishouden	6 976	2,3	1,7	48,2	28,5
Eenpersoonshuishouden	2 358	1,0	1,0	26,6	16,7
Alleenstaande man	1 066	1,0	1,0	30,1	17,4
Alleenstaande vrouw	1 292	1,0	1,0	23,8	16,1
Meerpersoonshuishouden	4 618	2,9	2,1	59,2	34,5
(Echt)paar, zonder kinderen	2 001	2,0	1,8	53,5	32,1
(Echt)paar, uitsluitend minderjarige kind.	1 344	3,9	1,9	64,7	35,4
(Echt)paar, minstens één meerderjarig kind	623	3,8	3,2	80,6	46,2
Eenouderg., uitsluitend minderjarige kinderen	246	2,6	1,2	26,8	18,9
Eenouderg., minstens één meerderjarig kind	192	2,5	2,2	47,8	30,6
Overig meerpersoonshuishouden	213	3,8	2,6	62,9	38,3

Bron: CBS.

TABEL 5.2 *Lonen en arbeidsduur van voltijdwerknemers naar leeftijd en geslacht, 2004**

		Maandloon ¹⁾	Jaarloon ²⁾	Arbeidsduur per week ¹⁾	Vakantie- dagen	Adv-dagen
		euro	euro	uur	dag	
Totaal	25 tot 45 jaar	2 151	28 660	31,6	21,2	2,8
	45 tot 65 jaar	2 481	33 610	30,9	22,9	2,7
	65 jaar en ouder	1 174	14 720	17,5	15,4	1,4
Mannen	25 tot 45 jaar	2 594	34 560	36,4	23,2	4,0
	45 tot 65 jaar	3 085	41 890	35,6	25,0	3,8
	65 jaar en ouder	1 290	16 120	18,5	15,9	1,6
Vrouwen	25 tot 45 jaar	1 636	21 790	26,0	18,7	1,3
	45 tot 65 jaar	1 602	21 570	24,0	19,9	1,0
	65 jaar en ouder	829	10 550	14,7	14,0	0,8

¹⁾ Inclusief overwerk.

²⁾ Inclusief bijzondere beloningen.

Bron: CBS.

TABEL 5.3

Jaarlonen van werknemers naar geslacht, leeftijd, dienstverband en bedrijfstak, 2004 v herzien

	Jaarloon ¹⁾ (x 1 000 euro)					
	0 tot 10	10 tot 20	20 tot 30	30 tot 40	40 tot 50	50 en meer
	euro	% van banen				
Totaal	27 370	20	19	24	19	10
		0	0	0	0	0
Geslacht		0	0	0	0	0
Mannen	33 700	14	10	23	25	14
Vrouwen	19 560	27	30	25	12	4
		0	0	0	0	0
Leeftijd		0	0	0	0	0
25 tot 45 jaar	28 660	12	18	29	23	10
45 tot 65 jaar	33 610	12	17	20	21	14
65 jaar en ouder	14 720	55	24	10	5	3
		0	0	0	0	0
Dienstverband						
Voltijdwerknemers	38 190	1	8	28	29	16
Deeltijdwerknemers	18 810	26	35	23	10	4
Flexibele werknemers	5 630	83	12	4	1	0
Bedrijfstak		0	0	0	0	0
01-05 Landbouw en visserij	21 450	26	21	31	14	5
10-14 Delfstoffenwinning	57 990	2	4	9	15	20
15-37 Industrie	32 450	7	15	29	26	12
40-41 Energie- en waterleidingbedrijven	44 900	1	4	10	29	28
45 Bouwnijverheid	32 770	6	9	23	41	13
50-52 Handel	21 510	32	21	23	12	6
55 Horeca	11 500	55	23	16	4	1
60-64 Vervoer en communicatie	29 590	15	14	25	27	10
65-67 Financiële instellingen	42 850	5	12	20	20	15
70-74 Zakelijke dienstverlening	26 670	29	16	19	15	9
75 Openbaar bestuur	36 280	3	11	23	29	19
80 Onderwijs	31 450	9	16	26	20	16
85 Gezondheids- en welzijnszorg	22 570	19	31	27	14	5
90-93 Cultuur en overige dienstverlening	23 750	26	24	21	15	8

¹⁾ Inclusief bijzondere beloningen.

Bron: CBS.

5.2 Besparingen

Besparingen zijn het saldo van het beschikbaar inkomen en de consumptieve bestedingen. (tabel 5.4) Afgezien van correcties en statistische verschillen neemt het spaartegoed toe met de besparingen. In 2005 zijn de spaartegoeden met 9,2 miljard euro toegenomen. In tabel 5.5 wordt het onderscheid gemaakt tussen een aantal spaarvormen.

TABEL 5.4

Spaartegoeden

	2003	2004	2005
	mln euro		
Stand per ultimo voorgaande periode	167 766	185 094	201 718
Stortingen	100 863	97 964	126 865
Terugbetalingen	88 957	87 282	121 019
Spaarverschil	11 906	10 682	5 846
Bijgeschreven rente	4 123	3 570	3 808
Besparingen	16 029	14 252	9 654
Correcties en statistische verschillen	1 299	2 372	-404
Stand per ultimo verslagperiode	185 094	201 718	210 968

Bron: CBS.

TABEL 5.5

Spaartegoeden naar spaarvorm

	2002	2003	2004
	mln euro		
Totaal spaartegoeden	185 094	201 718	210 968
w.o.			
deposito's met opzegtermijn	165 076	181 341	191 797
deposito's met vaste looptijd	20 018	20 377	19 171
w.v.			
volgens Wet Bedrijfspaarregelingen 1994	4 429	4 556	2 235
w.o.			
spaarloonrekeningen	3 750	4 488	2 182
overige bedrijfspaarrekeningen	679	68	53
Totaal elektronische spaarvormen			
w.o.			
Internetsparen	42 595	56 107	66 792
telefonische spaarrekening	23 664	21 592	18 811

Bron: CBS.

Bedrijfsparen

Per 1 januari 2003 is de wetgeving over bedrijfsparen aangepast. De winstdelingsregeling en de premiespaarregeling zijn afgeschaft en de spaarloonregeling aangepast. Het bedrag dat jaarlijks in 2003 maximaal belastingvrij kon worden gespaard, is verlaagd van 788 euro tot 613 euro. De animo voor het bedrijfsparen verminderde meteen, en in 2003 is het aantal deelnemers aan de spaarloonregeling voor het eerst sinds 1994 afgenomen. In 2005 is het aantal spaarders verder achteruitgegaan. (tabel 5.6)

TABEL 5.6

Wijzigingen bij de bedrijfsspaarregelingen ¹⁾

	2002	2003	2004	2005
	mln euro			
Bedrijfsspaarregelingen op 1 januari	8 105	8 778	4 474	4 547
Stortingen	2 834	1 474	1 382	1 415
Terugbetalingen	2 331	5 860	1 336	3 771
w.v.				
deblokkeringen	1 416	4 514	1 184	2 747
vrijgekomen bedragen	915	1 346	152	1 024
Netto inleg	503	-4 386	46	-2 356
Rente	172	37	36	45
Besparingen	675	-4 349	82	-2 311
Bedrijfsspaarregelingen op 31 december	8 779	4 429	4 556	2 236
Verdeling naar soort bedrijfsspaarregeling			2 004	2 005
			bedrag mnl euro	aantal x 1 000
Spaarloonregelingen			4 488	3 786
Overige bedrijfsspaarrekeningen			68	258
Totaal			4 556	4 044
			2 236	3 757

¹⁾ Volgens de Wet bedrijfsspaarregelingen 1994.

Bron: CBS.

5.3 Onroerend goed en duurzame consumptiegoederen

Onroerend goed

Het onroerend goed in ons land heeft op 1 januari 2005 een waarde van bijna 1 800 miljard euro. De woningvoorraad op dat moment bestaat uit 6,9 miljoen woningen met een totale waarde van ruim 1 400 miljard euro. De overige onroerende goederen hebben een waarde van bijna 400 miljard euro. (tabel 5.7) Het gaat om onroerendgoedzaken waarin bedrijfsmatige activiteiten worden uitgevoerd, zoals boerderijen, hotels, pensions, verpleeghuizen, gevangenissen, woonwinkelpanden en ongebouwde terreinen.

Woningvoorraad

Tabel 5.8 geeft het overzicht van de waarde van de woningvoorraad per provincie. De gemiddeld goedkoopste woningen staan in Groningen (142 duizend euro), in Friesland (159 duizend euro) en in Zeeland (161 duizend euro). De duurste woningen staan in de provincie Utrecht (232 duizend euro) en Noord-Brabant (227 duizend euro). Gemiddeld heeft een woning in Nederland een waarde van 201 duizend euro. Voor de bepaling van de gemiddelde woningwaarde is geen gebruik gemaakt van alle WOZ-objecten die als woning zijn getypeerd. De Wet WOZ onderscheidt drie categorieën woningen, te weten 1. woningen dienen tot hoofdverblijf, 2. woningen met praktijkruimte en 3. recreatiewoningen en garageboxen. Om een zo zuiver mogelijk beeld van de woningmarkt te geven is deze laatste categorie bij het bepalen van de gemiddelde woningwaarde buiten beschouwing gelaten.

TABEL 5.7

Waarde onroerende zaken naar type object en provincie

	Totaal onroerende zaken	w.v.	
		Woningen	Niet-woningen
	mln euro		
2004*	1 232 609	912 805	319 805
2005*	1 771 696	1 392 355	379 341
2006*	1 788 796	1 402 691	386 104
Groningen	46 663	35 123	11 540
Friesland	55 670	43 581	12 089
Drenthe	44 415	35 587	8 828
Overijssel	107 153	83 865	23 287
Flevoland	33 461	25 825	7 636
Gelderland	215 032	174 384	40 648
Utrecht	142 998	112 899	30 099
Noord-Holland	337 001	264 409	72 592
Zuid-Holland	372 694	287 955	84 739
Zeeland	37 603	28 685	8 919
Noord-Brabant	284 271	222 726	61 544
Limburg	111 835	87 652	24 183

Bron: CBS.

TABEL 5.8

Gemiddelde woningwaarde per provincie

	2003	2004	2005
	1 000 euro		
Nederland	134	202	201
Groningen	89	141	142
Friesland	102	159	159
Drenthe	118	179	177
Overijssel	122	187	186
Flevoland	118	181	181
Gelderland	147	222	221
Utrecht	161	235	232
Noord-Holland	146	223	222
Zuid-Holland	122	188	187
Zeeland	103	161	161
Noord-Brabant	148	229	227
Limburg	133	181	180

Bron: CBS.

Motorvoertuigen

Tabel 5.9 geeft nadere informatie over het motorvoertuigenpark. Bijna 9,7 miljoen motorvoertuigen staan er op 1 januari 2006 geregistreerd. Het aantal personenauto's is ten opzichte van 2005 toegenomen met 100 duizend, het aantal motortweewielers met 16 duizend. Het aantal bedrijfsauto's is met 27 duizend verminderd. De gegevens hebben betrekking op het Nederlandse motorvoertuigenpark per 1 januari. De cijfers zijn gebaseerd op de kentekenregistratie van RDW Centrum voor voertuigtechniek en informatie. Met behulp van deze registratie zijn tellingen gemaakt van alle voertuigen met actuele, houderschapsplichtige kentekens die op 1 januari in het kentekenbestand voorkomen.

TABEL 5.9 *Actief park van motorvoertuigen, 1 januari*

	2002	2003	2004	2005
	x 1 000			
Motorvoertuigen, totaal ¹⁾	8 388	9 324	9 522	9 653
Personenauto's	6 855	6 908	6 992	7 092
Bedrijfsauto's	1 039	1 070	1 098	1 071
w.o.				
Vracht- en bestelauto's	917	946	971	939
Trekkers (voor oplegger)	63	63	65	66
Speciale voertuigen ²⁾	47	49	51	55
Autobussen	11	11	11	11
Motortweewielers	494	517	537	553

¹⁾ Inclusief aanhangers en opleggers.

²⁾ Bedrijfsauto's voor bijzondere doeleinden zoals brandweerauto's, reinigingsauto's, takelauto's enz.

Bron: CBS.

TABEL 5.10 *Motorvoertuigen per provincie, 1 januari 2006*

	Alle motorvoertuigen	Personenauto's	Bedrijfsauto's	Motorfietsen
	x 1 000			
Nederland	9 653	7 092	2 008	553
Groningen	332	235	76	21
Friesland	392	268	99	25
Drenthe	323	221	81	22
Overijssel	678	477	157	44
Flevoland	322	252	59	12
Gelderland	1 218	873	269	76
Utrecht	719	547	136	36
Noord-Holland	1 362	1 025	253	84
Zuid-Holland	1 803	1 362	350	90
Zeeland	236	170	52	15
Noord-Brabant	1 588	1 154	346	88
Limburg	680	509	130	41

Bron: CBS.

TABEL 5.11 *Verkochte nieuwe motorvoertuigen*

	2002	2003	2004	2005
Motorvoertuigen, totaal	7 18 657	6 87 695	7 05 192	6 43 573
Personenauto's	5 10 744	4 88 977	4 83 885	4 65 196
Bedrijfsauto's	95 537	90 992	101 871	80 787
Bestelauto's	80 727	77 045	86 787	65 896
Vrachtauto's	6 633	5 790	5 819	5 627
Trekkers	6 968	6 735	7 951	7 741
Autobussen	695	878	933	1 135
Speciale voertuigen	508	541	380	376
Motortweewielers	16 845	16 737	17 566	16 815

Bron: CBS.

Tabel 5.10 geeft het aantal personenauto's en andere motorvoertuigen per provincie. Personenauto's zijn motorvoertuigen ingericht voor het vervoer van ten hoogste acht passagiers (exclusief de bestuurder). Bedrijfsauto's zijn bestelauto's, vrachtauto's, trekkers, autobussen e.d. Tot de motortweewielers worden gerekend motorrijwielen, scooters, motorcarriërs en motorinvalidewagens met een motorrijwielkentekenbewijs. Tabel 5.11 geeft het aantal verkochte nieuwe motorvoertuigen.

Duurzame consumptiegoederen

In tabel 5.12 zijn gegevens opgenomen over het bezit van enkele duurzame consumptiegoederen. De gegevens komen uit steekproefonderzoek. De kleurentelevisie, de magnetron en de cd-speler zijn inmiddels gemeengoed en staan in zowat ieder huishouden. Driekwart van de huishoudens heeft een auto, driekwart heeft een computer. Hogere inkomensgroepen bezitten deze goederen vaker dan lagere inkomensgroepen (tabel 5.12)

TABEL 5.12

*Bezit van duurzame consumptiegoederen naar inkomensgroep¹⁾, 2004**

	Totaal	w.v.				
		1e (laagste) 20% groep	2e 20% groep	3e 20% groep	4e 20% groep	5e (hoogste) 20% groep
% van alle huishoudens per categorie						
Magnetronoven	84	77	79	88	88	87
Vaatwasmachine	47	32	29	46	57	71
Wasdroger	59	48	51	60	63	71
Kleurentelevisie	98	98	98	98	99	97
Breedbeeldtelevisie	23	16	19	22	27	31
Videocamera	25	17	19	32	28	29
Computer	74	66	60	80	86	87
Tv-spelcomputer	17	15	14	21	21	16
Compact disc-speler	91	88	86	92	95	96
DVD speler	48	40	34	50	57	57
Bromfiets	3	3	3	4	3	2
Motor, scooter	9	4	8	10	12	10
Auto	75	46	67	80	90	92
Tourcaravan, vouwwagen	9	4	6	11	13	13
Stacaravan	2	3	2	3	2	1
Tweede woning, vakantiehuisje	3	1	3	1	2	7
Zeilboot of motorboot	3	2	2	3	4	6

¹⁾ Inkomen: het gestandaardiseerd besteedbaar inkomen.

Bron: CBS.

5.4 Consumptief krediet

Consumptieve kredieten zijn leningen die zijn bestemd voor de aanschaf van consumptiegoederen en diensten. Het consumptief krediet wordt onderscheiden in aflopend krediet, doorlopend krediet, spaar-leenkrediet en krediet via *creditcards*. De begripsomschrijving luidt als volgt:

- het aflopend krediet: het krediet vermeerderd met de kredietvergoeding, wordt in doorgaans maandelijkse termijnen afgelost. Hiertoe worden gerekend: persoonlijke leningen, huurkoop en afbetaling en financieringskredieten;

- doorlopend krediet: met de kredietnemer wordt een bepaald grensbedrag overeengekomen, tot welk bedrag de kredietnemer naar behoefte geld kan opnemen of consumptiegoederen kan aanschaffen. De kredietnemer lost periodiek een (vast) bedrag af, de rente wordt periodiek in rekening gebracht. Tot het doorlopend krediet worden ook gerekend de kredietverlening met private label cards, klantenkaarten en winkelpassen;
- spaar-/leenkrediet: een vorm van aflopend of doorlopend krediet waarbij de aflossing plaatsvindt bij uitkering van een spaarverzekering of een beleggingsdepot;
- *creditcards* met kredietfaciliteiten: *cards* waarmee geld kan worden opgenomen of goederen kunnen worden gekocht en waarbij een kredietovereenkomst is afgesloten tot een bepaalde limiet. Buiten beschouwing worden gelaten de *cards* die gekoppeld zijn aan een betaalrekening en waarvan de opgenomen bedragen periodiek ten laste van die betaalrekening worden gebracht;
- krediet op betaalrekeningen: de debetstanden op de laatste dag van de maand op particuliere betaalrekeningen inclusief rekening-courant krediet.

Consumenten waren ook in 2005 terughoudend met lenen. De consumptieve kredietverstrekking bleef met iets meer dan 10 miljard euro op het niveau van voorgaande jaren. Het aandeel van banken en *creditcard*organisaties in de kredietverstrekking aan consumenten is opnieuw gegroeid, het aandeel van financieringsmaatschappijen is afgenomen.

TABEL 5.13

Verstrekt consumptief krediet

	2002	2003	2004	2005*
	mln euro			
Debiteurensaldo, 1 januari	15 938	16 595	17 322	18 101
Verstrekt krediet	10 364	10 455	10 625	10 100
w.v. door:				
Gemeentelijke kredietbanken	103	85	86	81
Banken en <i>creditcard</i> organisaties	6 184	6 363	6 919	6 766
Financieringsmaatschappijen	3 604	3 550	3 202	2 860
w.o.			0	0
dochters van banken	1 663	1 594	1 515	1 335
autodealers	556	639	547	527
overige financieringsmaatschappijen	1 385	1 317	1 140	998
Postorderbedrijven	474	456	417	393
naar kredietvorm:				
aflopend krediet	1 167	1 132	997	968
doorlopend krediet	6 461	6 377	6 489	5 978
spaar- / leenkrediet	248	326	224	101
<i>creditcard</i> krediet	2 488	2 620	2 914	3 051
Rente en kosten	1 480	1 525	1 536	1 560
Aflossingen	11 187	11 253	11 382	12 251
Debiteurensaldo einde periode	16 595	17 322	18 101	17 510

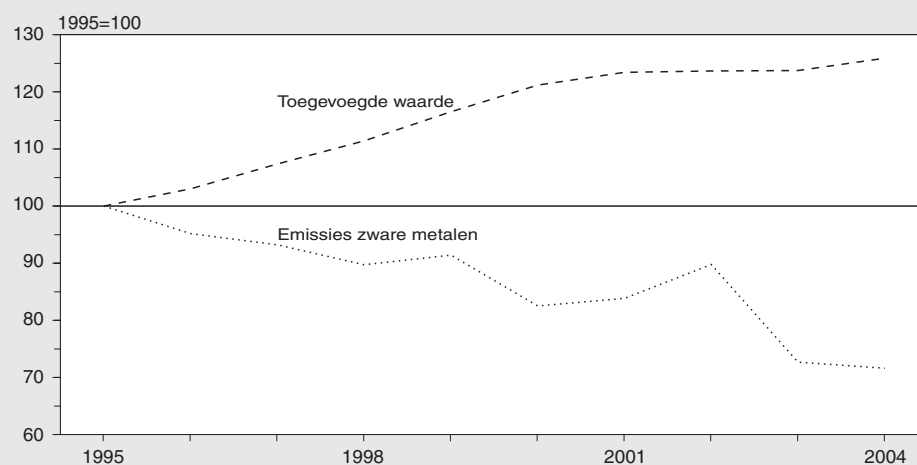
Bron: CBS.

Minder schadelijke emissies zware metalen ondanks economische groei

In de periode 1995–2004 zijn de emissies naar water van zware metalen, gewogen naar milieudruk, met bijna 30 procent afgenomen, terwijl de economie met ruim 25 procent groeide. De daling is vooral gerealiseerd door het toepassen van composietvullingen en het gebruik van kwikafscheiders in tandartspraktijken, het terugdringen van verontreiniging door koperhoudende verf in de recreatievaart en de sanering van de kunstmestindustrie (cadmium).

In alle sectoren zijn de emissies van zware metalen per eenheid toegevoegde waarde tussen 1995 en 2004 afgenomen. De geringste daling is te zien in de agrarische sector en de transportsector. Deze sectoren genereren een relatief lage toegevoegde waarde bij een relatief hoge emissie van zware metalen.

Toegevoegde waarde en emissies van zware metalen naar water, 1995–2004

Bron: CBS.

Lozing voor de export

We vervuilen ons oppervlaktewater met zware metalen vooral voor de buitenlandse afnemers van onze goederen. Ruim de helft van de emissies van zware metalen naar water kan worden toegerekend aan de export van goederen. De transportsector, de industrie en de landbouw zijn voorbeelden van sectoren die voornamelijk lozen voor de export. De overheid en zorg en de zakelijke dienstverlening daarentegen emitteren vooral voor binnenlandse consumptie.

Vervuiling kleiner dan emissie

Huishoudens lozen de meeste zware metalen, gevolgd door de overheid en zorgsector en de transportsector. Dit betekent niet dat deze sectoren het oppervlaktewater in dezelfde mate vervuilen. Huishoudens, overheid en zorgsector lozen hun afvalwater voornamelijk op het riool. Omdat de rioolwaterzuiveringsinstallaties een groot deel van de zware metalen uit het afvalwater verwijderen, is de vervuiling van het oppervlaktewater slechts een kwart van de emissie. De vervuiling van het oppervlaktewater door de agrarische sector is groter dan de emissie omdat uitspoeling via bodem en grondwater indirect een extra emissiebron vormt.

Sjoerd Schenau, Roel Delahaye en Maarten van Rossum

Uit: CBS, *Webmagazine* (22 mei 2006)

Minder consumptief krediet, meer roodstand

In de eerste helft van 2006 is er minder consumptief krediet verleend dan in dezelfde periode van 2005. Consumenten staan daarentegen steeds meer rood op hun betaalrekeningen.

Totaal consumptief krediet

In de eerste zes maanden van 2006 is voor bijna 4,7 miljard euro geleend via consumptief krediet. Dat is 7 procent minder dan in de eerste zes maanden van 2005, toen er nog voor ruim 5 miljard euro krediet verstrekt werd.

Tegelijkertijd losten consumenten over de periode januari tot juli van dit jaar meer af dan ze leenden. Daardoor lag eind juni 2006 de uitstaande schuld aan consumptief krediet 0,8 miljard euro lager dan een jaar eerder.

Verschuiving in kredietvormen

Van het totale consumptief krediet van 4,7 miljard euro werd 2,6 miljard euro verstrekt als doorlopend krediet, 1,5 miljard euro als creditcardkrediet en 0,6 miljard euro als aflopend krediet.

De daling van de totale kredietverlening in de eerste zes maanden van 2006 is vooral een gevolg van een afname van het doorlopend krediet met 417 miljoen euro. Via de andere twee kredietvormen werd juist meer geleend. Ten opzichte van het eerste halfjaar van 2005 nam het gebruik van het aflopend krediet met 6,5 procent en het gebruik van het creditcardkrediet met 3,2 procent toe.

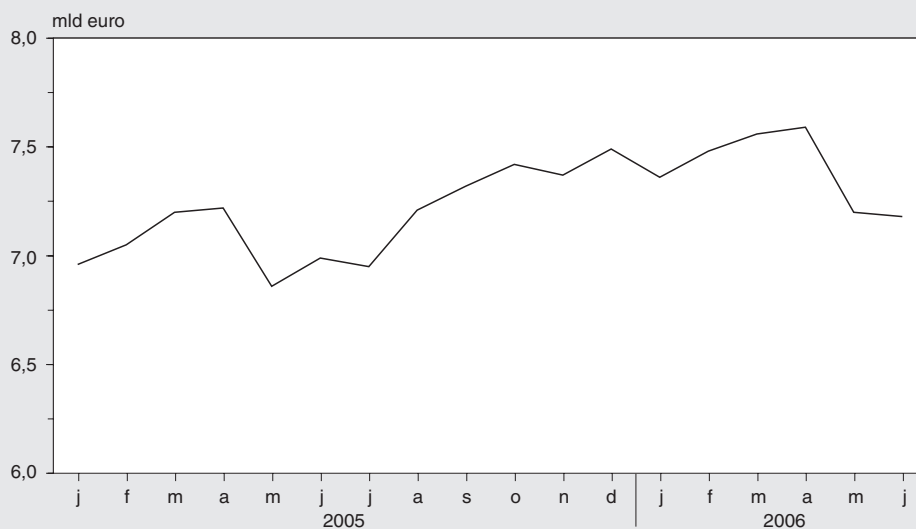
Consumenten staan meer rood

Tegenover de krimp van het consumptief krediet staat een groei van de roodstand op betaalrekeningen. Bedroeg de gemiddelde roodstand in het eerste halfjaar van 2005 nog 7 miljard euro, in het eerste halfjaar van 2006 was dat 7,4 miljard euro. Doordat daarnaast het aantal rekeningen met een debetsaldo daalde, steeg de gemiddelde roodstand per rekening.

Job Stufkens

Uit: CBS, *Webmagazine* (25 september 2006)

Roodstand op betaalrekeningen

Bron: CBS.

Consumenten geven meer uit aan loterijen dan aan het museum

Consumenten hebben in 2005 ruim 7,5 miljard euro besteed aan recreatieve goederen. Het meeste gaven zij uit aan loterijen en in het casino, het minst aan musea en bibliotheken.

Nederlanders hebben in 2005 ruim 7,5 miljard euro uitgegeven aan recreatieve goederen zoals kaartjes voor de bioscoop, entreekaarten voor het museum, krasloten, bibliotheekabbonementen en contributie voor de sportvereniging. In 1995 was dit nog een kleine 3,5 miljard euro.

Twee miljard euro, 27 procent van alle recreatieve bestedingen, gaven zij uit aan loterijen, het casino en kansspelen. De uitgaven aan podiumkunsten, het theater, popfestivals en de kermis (1,8 miljard euro, aandeel 25 procent) komen op de tweede plaats. Aan musea en bibliotheken hebben zij het minst besteed (0,9 miljard euro, 12 procent).

De uitgaven aan bibliotheken en dierentuinen zijn het hardst gestegen, de contributies voor sportclubs, de exploitatie van sporthallen, entreekaartjes voor het zwembad e.d. zijn minder hard gestegen dan de andere uitgaven.

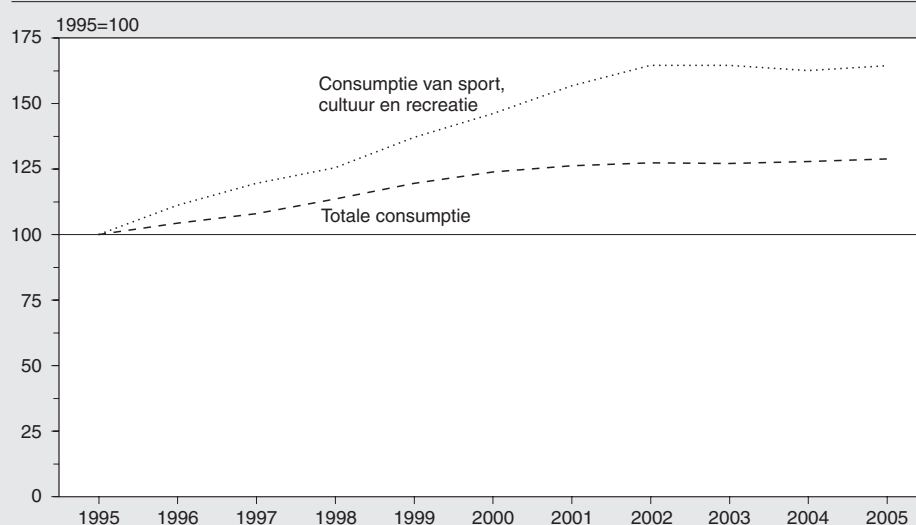
Groei aandeel in consumptiepakket

De uitgaven aan recreatieve goederen zijn meer gestegen dan de totale consumptieve uitgaven. Het aandeel van deze goederen in het totale consumptiepakket is dan ook toegenomen. In 2005 bestond de totale consumptie voor 2,9 procent uit de consumptie van recreatieve goederen, in 1995 was dit nog 2,2 procent. De prijzen van deze goederen zijn net zo hard gestegen als het totale consumptiepakket, de Nederlandse consument heeft dus meer van deze goederen aangeschaft, in het bijzonder in de periode 1995–2001 toen het Nederland economisch voor de wind ging. Vanaf 2002 blijft het aandeel van de recreatieve bestedingen in de totale consumptieve bestedingen vrijwel constant.

Dagmar Nies en Leo Hiemstra

Uit: CBS, *Webmagazine* (24 juli 2006)

Bestedingen aan recreatieve goederen

Bron: CBS.

Reëel beschikbaar inkomen vier jaar achtereen gedaald

Het reëel beschikbaar inkomen van Nederlandse huishoudens daalde in 2005 met 0,7 procent ten opzichte van 2004. Daarmee was 2005 het vierde jaar op rij waarin het reëel beschikbaar inkomen daalde. In de periode 1996–2001 steeg het nog ieder jaar. Het beschikbaar inkomen van huishoudens kwam in 2005 uit op 235 miljard euro.

Ontwikkeling reëel besteedbaar inkomen

Bron: CBS.

Het primair inkomen bedroeg in 2005 320 miljard euro; ten opzichte van 2004 nam het met 2,3 procent toe. Het primair inkomen van huishoudens bestaat uit het inkomen dat ze ontvangen voor hun directe deelname aan het arbeidsproces (als werknemer of zelfstandige) plus het saldo van inkomen uit vermogen (rente, dividend etc.).

In 2005 maakten de lonen van werknemers hiervan bijna 80 procent uit. Deze stegen als gevolg van loonmatiging en een iets lager aantal werknemers met slechts 0,7 procent. Het inkomen van zelfstandigen nam met bijna 5 procent toe, terwijl het inkomen uit vermogen, vooral door groeiende dividendinkomsten, met maar liefst 12 procent steeg.

Beschikbaar inkomen stijgt minder dan primair inkomen

Weliswaar steeg het primair inkomen in 2005 met 2,3 procent, maar de betaalde belastingen en premies namen sneller toe dan de ontvangen uitkeringen. Het beschikbaar inkomen van huishoudens groeide daardoor slechts met 1,0 procent. Gecorrigeerd voor inflatie was er zelfs een daling van 0,7 procent. Hiermee was 2005 het vierde jaar op rij dat het reëel beschikbaar inkomen afnam.

Hilbert van Dijk en Jan Ramaker

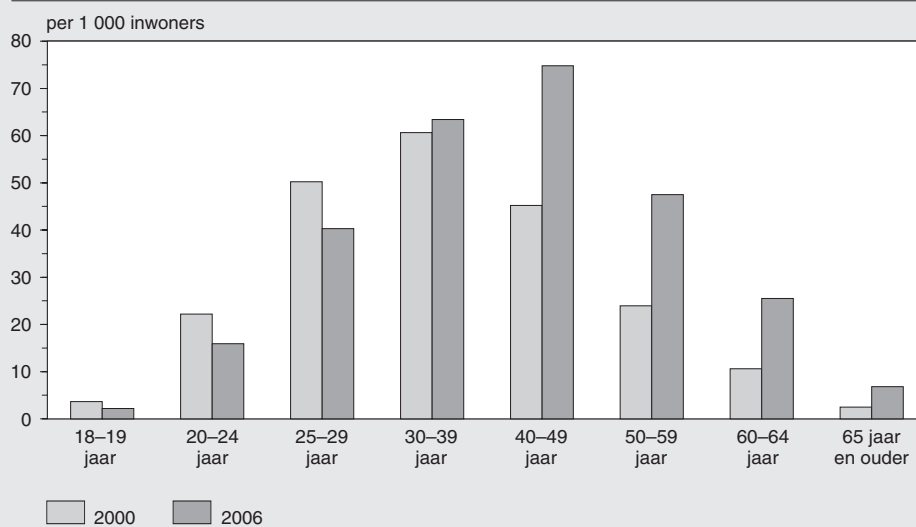
Uit: CBS, *Webmagazine* (14 augustus 2006)

Motor populair onder veertigers

Het park motorfietsen is tussen 1996 en 2005 met gemiddeld 7,5 procent per jaar gegroeid. Onder veertigers is de motor tegenwoordig het meest populair.

Op 1 januari 2006 waren er 545 duizend motorfietsen in particulier bezit, 137 duizend meer dan in 2000. Het aantal motorfietsen is afgenomen onder jongeren (18 tot 30 jaar) en toegenomen onder personen van 30 jaar en ouder, het sterkst in de leeftijdsgroep 40-49 jaar. In 2006 waren er gemiddeld 75 motorbezitters per duizend veertigers. In 2000 was dit nog 45 per duizend veertigers. Hiermee is de motorfiets in deze leeftijds-klasse inmiddels het meest populair. In 2000 waren het nog vooral dertigers die op een motorfiets reden.

Motorfietsen naar leeftijdsklasse

Bron: CBS.

Eerste kwartaal 2006 minder motorfietsen verkocht

In de eerste drie maanden van 2006 zijn slechts 3,8 duizend nieuwe motorfietsen verkocht. Dat is 16 procent minder dan in het eerste kwartaal van 2005 en zelfs 37 procent minder dan in het eerste kwartaal van 2004. De laatste vijf jaar worden er ongeveer 17 duizend nieuwe motorfietsen per jaar verkocht. De meeste motorfietsen worden verkocht in het tweede kwartaal, vóór de zomer.

Ruim 40 procent van de nieuw verkochte motorfietsen heeft in het eerste kwartaal 2006 een cilinderinhoud van 950 cc en meer. Tien jaar eerder was dit 25 procent. Ongeveer een op de tien is een lichte motorfiets (tot 550 cc).

Astrid Dohmen en Michèl Pluijmen

Uit: CBS, *Webmagazine* (22 mei 2006)

6 Bedrijven

6.1 Grootte en verdeling naar bedrijfstak

Dit hoofdstuk geeft een statistische beschrijving van de klanten van de verzekeraars op de zakelijke markt.

In tabel 6.1 zijn bedrijven ingedeeld naar bedrijfstak en grootte per 1 januari 2006. Onderscheiden zijn het kleinbedrijf (minder dan 10 werknemers), het middenbedrijf (10 tot 100 werknemers) en het grootbedrijf (100 en meer werknemers).

TABEL 6.1 *Bedrijven naar bedrijfstak en grootte, 1 januari 2006*

	Totaal	w.v.		
		Kleinbedrijf	Middenbedrijf	Grootbedrijf
		abs.		
Totaal	741 775	682 145	53 015	6 615
A Landbouw, jacht en bosbouw	93 365	91 730	1 605	30
B Visserij	720	690	30	0
C Delfstoffenwinning	270	195	55	15
D Industrie	46 140	36 540	8 300	1 300
E Openbare voorzieningsbedrijven	550	480	25	45
F Bouwnijverheid	79 265	72 805	6 120	340
G Reparatie consumentenartikelen; handel	165 410	151 575	13 025	810
H Horeca	37 100	34 185	2 835	80
I Vervoer, opslag en communicatie	27 725	23 715	3 635	375
J Financiële instellingen	14 680	13 615	945	125
K Verhuur; zakelijke dienstverlening	155 680	145 770	9 030	885
L Openbaar bestuur; sociale verzekering	1 065	330	280	460
M Onderwijs	20 500	18 090	1 555	850
N Gezondheids- en welzijnszorg	42 870	39 485	2 360	1 030
O Cultuur, recreatie; overige dienstverlening	56 440	52 945	3 220	275

Bron: CBS.

TABEL 6.2 *Oprichting van bedrijven naar activiteit en werkgelegenheid, 2004*

	Aantal bedrijven	Werkzame personen
	x 1 000	
Totaal	40	57
Delfstoffenwinning/industrie	2	3
Bouwnijverheid	8	10
Handel in en reparatie van auto's	1	1
Groothandel en handelsbemiddeling	4	6
Detailhandel (incl. reparatie)	5	7
Horeca	1	2
Vervoer, opslag en communicatie	2	3
Zakelijke dienstverlening	11	16
Verhuur roerend goed en ICT	2	3
Overige dienstverlening	3	5

Bron: CBS.

TABEL 6.3 Bedrijven en vestigingen naar activiteit en provincie, 1 januari 2006

	Bedrijven Vestigingen w.v. in													
	Gronin- gen	Fries- land	Drenthe	Over- ijssel	Flevo- land	Gelder- land	Utrecht	Noord- Holland	Zuid- Holland	Zeeland	Noord- Brabant	Limburg		
	741 775	822 090	26 280	34 085	24 350	54 260	17 845	100 285	61 535	143 880	161 995	20 965	125 700	50 905
	abs.													
A Landbouw, jacht en bosbouw	93 365	93 625	4 010	6 775	4 660	10 475	2 370	15 675	4 160	7 175	12 035	4 005	16 090	6 190
B Visserij	720	730	20	45	0	15	145	25	5	145	105	175	40	10
C Delfstofwinning	270	325	10	10	25	15	5	35	5	75	90	15	15	30
D Industrie	46 140	50 885	1 675	2 445	1 355	3 645	1 030	6 725	3 225	8 125	8 615	1 110	9 425	3 505
E Openbare voorzieningsbedrijven	550	895	40	80	25	40	65	55	40	265	120	20	100	50
F Bouwnijverheid	79 265	81 890	2 270	3 585	2 215	4 780	1 620	9 835	5 745	14 815	17 025	1 725	13 755	4 525
G Reparatie consumentenartikelen; handel	165 410	201 195	6 160	7 695	5 830	13 665	4 220	23 970	14 255	35 345	40 785	4 620	31 635	13 015
H Horeca	37 100	40 685	1 365	1 830	1 235	2 475	550	4 530	2 385	7 980	7 345	1 630	5 680	3 680
I Vervoer, opslag en communicatie	27 725	33 090	1 110	1 390	755	1 590	715	3 300	1 900	6 850	8 385	935	4 215	1 965
J Financiële instellingen	14 680	19 270	540	585	455	1 065	315	2 030	2 505	3 670	3 880	410	2 670	1 145
K Verhuur; zakelijke dienstverlening	155 680	164 895	4 355	4 385	3 605	8 300	3 775	17 985	16 595	34 725	36 445	2 685	23 695	8 345
L Openbaar bestuur; sociale verzekering	1 065	3 760	275	305	250	265	105	355	205	690	780	110	280	135
M Onderwijs	20 500	24 950	925	925	820	1 425	835	2 980	2 415	4 575	5 415	515	2 970	1 155
N Gezondheids- en welzijnszorg	42 870	45 720	1 620	1 730	1 295	2 915	895	5 565	3 865	8 065	9 100	1 120	6 520	3 035
O Cultuur, recreatie; overige dienstverlening	56 440	60 180	1 910	2 300	1 820	3 595	1 205	7 230	4 225	11 380	11 880	1 890	8 610	4 130
A 01 Landbouw en jacht	4 000	6 760	4 640	6 760	4 640	10 420	2 370	15 490	4 115	7 150	12 020	3 995	15 995	6 140
02 Bosbouw; dienstverlening v bosbouw	10	15	25	15	25	55	5	180	40	25	15	10	95	50
B 05 Visserij, kweken vis, schaaldieren	20	45	0	45	0	15	145	25	5	145	105	175	40	10
C 10 Turfwinning	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
11 Aardolie- en aardgaswinning	5	5	20	5	20	0	0	0	0	60	60	0	5	0
14 Zand-, grind-, klei-, zoutwinning	5	10	5	10	5	10	5	30	5	10	30	10	15	30
D 15 Voedingsmiddelen-, drankenindustrie	220	350	210	350	210	435	125	905	380	935	1 140	180	1 050	470
16 Tabakverwerkende industrie	0	0	0	0	0	5	0	5	0	5	0	0	10	0
17 Textielindustrie	35	70	35	70	35	165	25	185	65	200	200	40	255	85
18 Kleding- en bontindustrie	30	50	30	50	30	120	45	190	105	320	200	35	305	140
19 Leer-, lederen-, schoenindustrie	5	5	5	5	5	15	5	40	10	25	20	5	150	15
20 Hout-, kurk- en rietwarenindustrie	80	105	60	105	60	175	25	310	110	260	255	35	470	165
21 Papier(waren)- en karton(waren)industrie	25	20	10	25	10	25	10	90	30	65	55	5	90	35
22 Uitgeverij, drukkerij, reproductie	230	225	150	225	150	395	145	775	630	1 740	1 230	105	895	375
23 Aardolie-, steenkoolverwerkende industrie	5	0	0	0	0	5	0	0	0	5	15	0	5	0
24 Chemische industrie	40	25	25	25	25	60	30	115	65	125	165	15	175	75
25 Rubber-, kunststofverwerkende industrie	35	50	40	50	40	130	30	185	65	160	180	20	315	105
26 Glas-, aardewerk-, cement-, kalkindustrie	75	110	70	110	70	135	30	275	115	210	270	55	365	190
27 Basismetalenindustrie	10	10	5	10	5	20	0	50	20	35	30	5	60	40
28 Metaalproductenindustrie	205	355	205	355	205	565	115	1 010	445	890	1 330	195	1 675	550

29	Machine- en apparatenindustrie	140	210	155	405	110	725	235	565	775	115	985	315
30	Kantoormachine- en computerindustrie	0	5	5	10	10	20	15	20	45	5	45	20
31	Overige elektr. apparatenindustrie	30	20	30	90	30	140	65	175	185	15	230	70
32	Audio-, video-, telecomm-apparatenindustrie	15	15	15	30	10	60	30	60	65	5	95	35
33	Medische en optische apparatenindustrie	80	85	65	160	45	265	195	380	440	45	385	195
34	Auto-, aanhangwagen-, opleggerindustrie	15	25	30	55	15	120	45	50	105	10	150	45
35	Overige tansportmiddelenindustrie	75	375	30	105	70	165	65	380	355	80	185	55
36	Meubel- en overige industrie n.e.g.	310	315	170	520	150	1 060	525	1 470	1 525	125	1 460	485
37	Voorbereiding tot recycling	15	10	10	15	10	30	10	25	30	10	65	30
E	40 Openbare energievoorzieningbedrijven	30	75	15	40	65	50	35	90	100	20	55	15
41	Waterleidingbedrijven	10	0	10	0	0	5	5	175	15	0	45	35
F	45 Bouwnijverheid	2 270	3 585	2 215	4 780	1 620	9 835	5 745	14 815	17 025	1 725	13 755	4 525
G	50 Handel, reparatie auto's, motorfietsen	880	1 245	920	2 015	520	3 710	1 735	3 590	4 595	565	4 645	1 795
		1 335	1 940	1 520	4 090	1 680	7 385	4 865	11 415	13 945	1 270	10 965	3 530
52	Detailhandel (incl. reparatie)	3 940	4 510	3 385	7 560	2 020	12 875	7 660	20 340	22 245	2 785	16 025	7 685
H	55 Horeca	1 365	1 830	1 235	2 475	550	4 530	2 385	7 980	7 345	1 630	5 680	3 680
		1 110	1 390	755	1 590	715	3 300	1 900	6 850	8 385	935	4 215	1 955
I	60 Vervoer over land	480	675	435	785	310	1 630	795	3 070	3 280	375	2 055	1 035
61	Vervoer over water	285	335	55	185	70	285	120	545	1 470	260	325	225
62	Vervoer door de lucht	0	10	5	15	15	25	20	65	30	5	30	10
63	Dienstverlening t.b.v. het vervoer	215	235	150	350	165	785	495	2 010	2 470	205	1 000	395
64	Post en telecommunicatie	125	135	115	255	155	570	475	1 160	1 135	90	805	290
J	65 Financiële instellingen (ex verzekering)	540	585	455	1 065	315	2 030	2 505	3 670	3 880	410	2 670	1 145
66	Verzekeringwezen, pensioenfondsen	155	165	120	225	50	490	370	1 000	890	110	550	245
67	Activiteiten t.b.v. financiële instellingen	60	35	40	95	15	140	115	155	160	25	90	65
		325	380	295	745	245	1 400	2 020	2 515	2 825	275	2 030	840
K	70 Verhuur, handel onroerend goed	345	455	360	850	245	1 755	1 140	2 880	3 205	375	1 930	785
71	Verhuur van roerende goederen	150	340	190	360	110	605	355	865	965	115	930	395
72	Computerservice, informatietechnologie	615	430	390	1 065	650	2 075	2 085	3 955	4 660	245	2 755	885
73	Research	130	45	45	110	65	305	275	500	490	40	305	135
74	Overige zakelijke dienstverlening	3 120	3 110	2 615	5 910	2 705	13 245	12 740	26 530	27 120	1 910	17 780	6 145
L	75 Openbaar bestuur, sociale verzekering	275	305	250	265	105	355	205	690	780	110	280	135
M	80 Onderwijs	925	925	820	1 425	835	2 980	2 415	4 575	5 415	515	2 970	1 155
N	85 Gezondheids- en welzijnszorg	1 620	1 730	1 295	2 915	895	5 565	3 865	8 065	9 100	1 120	6 520	3 035
O	90 Milieudienstverlening	95	85	85	75	100	130	75	365	390	30	180	80
91	Ideële- en belangenorganisaties	190	185	180	420	135	1 030	870	1 775	2 100	385	960	405
92	Cultuur, sport en recreatie	620	880	545	1 170	330	2 335	1 270	4 230	3 230	680	2 410	1 090
93	Overige dienstverlening	1 005	1 145	1 010	1 930	640	3 730	2 010	5 010	6 165	795	5 060	2 555

Bron: CBS.

In tabel 6.2 wordt een overzicht gegeven van het aantal bedrijfsoprichtingen per economische activiteit en werkgelegenheid (2005). Bij oprichtingen zijn uitsluitend nieuwe bedrijven opgenomen. Nieuwe vestigingen van bestaande bedrijven en nieuwe rechtspersonen die een bestaand bedrijf overnemen zijn niet in deze cijfers verwerkt.

Een bedrijf kan activiteiten op meerdere locaties vestigingen hebben. Tabel 6.3 geeft het aantal bedrijven en vestigingen per bedrijfstak en per provincie.

TABEL 6.4

Bedrijven naar bedrijfstak en aantal werknemers, 1 januari 2006

	Aantal werkzame personen	w.v.								
		1	2-4	5-9	10-19	20-49	50-99	100- 199	200- 499	500 en meer
abs.										
Totaal	741 775	388 250	226 390	62 155	33 515	18 480	6 370	3 250	2 025	1 340
A Landbouw, jacht en bosbouw	93 365	72 615	16 465	2 520	1 220	450	65	25	5	0
B Visserij	720	240	345	100	20	10	0	0	0	0
C Delfstoffenwinning	270	130	40	20	25	25	15	10	0	0
D Industrie	46 140	17 895	12 185	5 750	4 430	3 265	1 315	680	425	195
E Openbare voorzieningsbedrijven	550	405	65	10	5	10	10	10	15	20
F Bouwnijverheid	79 265	47 005	19 165	5 990	4 035	2 190	540	190	100	50
G Reparatie consumentenartikelen; handel	165 410	65 020	66 250	18 740	8 885	4 500	1 200	455	215	140
H Horeca	37 100	7 215	19 980	6 365	2 510	800	145	40	25	20
I Vervoer, opslag en communicatie	27 725	11 780	8 915	2 745	2 005	1 380	525	205	95	70
J Financiële instellingen	14 680	6 915	5 275	1 340	630	280	120	45	40	40
K Verhuur; zakelijke dienstverlening	155 680	98 275	37 060	9 565	5 710	3 120	1 065	455	280	140
L Openbaar bestuur; sociale verzekering	1 065	260	40	30	40	85	150	180	155	125
M Onderwijs	20 500	14 480	3 015	565	600	600	385	425	295	130
N Gezondheids- en welzijnszorg	42 870	17 525	18 215	3 580	1 265	760	500	355	295	380
O Cultuur, recreatie; overige dienstverlening	56 440	28 480	19 375	4 835	2 135	1 000	335	170	75	25

Bron: CBS.

TABEL 6.5

Bedrijven naar bedrijfstak en rechtsvorm, 1 januari 2006

	Totaal bedrijven									
	Naamloze vennoot- schappen	Besloten vennoot- schappen	Coöpe- ratieve verenig- ingen	Stichtingen	Eenmans- zaken	Maat- schappen	Vennoot- schappen onder firma	Overheid	Overig	
abs.										
Totaal	741 775	850	177 225	1 790	21 965	362 385	31 820	122 310	1 505	21 920
A Landbouw, jacht en bosbouw	93 365	25	5 085	105	215	54 275	24 465	8 515	85	595
B Visserij	720	0	320	0	0	90	0	280	0	25
C Delfstoffenwinning	270	0	185	0	0	25	0	35	0	15
D Industrie	46 140	80	18 805	60	170	18 235	5	8 185	65	535
E Openbare voorzieningsbedrijven	550	35	335	15	0	40	0	85	0	35
F Bouwnijverheid	79 265	15	15 305	40	25	50 350	0	13 150	0	375
G Reparatie consumentenartikelen; handel	165 410	90	47 005	270	370	73 565	30	41 200	0	2 875
H Horeca	37 100	10	5 570	40	210	15 350	5	15 185	0	735
I Vervoer, opslag en communicatie	27 725	45	8 505	85	175	11 300	0	6 650	20	935
J Financiële instellingen	14 680	255	7 860	270	605	3 250	10	1 925	15	500
K Verhuur; zakelijke dienstverlening	155 680	175	53 680	440	2 060	77 200	1 410	17 910	25	2 780
L Openbaar bestuur; sociale verzekering	1 065	0	15	15	130	20	0	0	860	20
M Onderwijs	20 500	0	2 425	30	1 635	13 545	15	1 820	250	780
N Gezondheids- en welzijnszorg	42 870	10	6 875	120	7 890	18 810	5 850	1 790	55	1 475
O Cultuur, recreatie; overige dienstverlening	56 440	110	5 250	295	8 480	26 335	30	5 575	130	10 235

Bron: CBS.

Tabel 6.4 geeft het overzicht van het aantal bedrijven naar grootteklasse van het aantal werknemers. Op 1 januari 2006 is 49 procent van de bedrijven een eenmanszaak, 24 procent is een besloten vennootschap, 16 procent een vennootschap onder firma. (tabel 6.5)

Landbouw, tuinbouw en veehouderij

Het aantal landbouwbedrijven daalt de laatste jaren voortdurend. In 2005 zijn er nog 81,8 duizend land- en tuinbouwbedrijven, ruim 2 duizend minder dan in 2004 en ruim 15 duizend bedrijven minder dan in 2000. De tabellen 6.6, 6.7 en 6.8 geven de spreiding van het aantal land- en tuinbouwbedrijven per provincie, de oppervlakte per provincie en het type bedrijf.

De oppervlakte cultuurgrond is in 2005 ietsje afgenomen. (tabel 6.8) Omdat het aantal boeren daalt, worden de bedrijven gemiddeld steeds groter. Dit laatste gebeurt ook in de glastuinbouw: het aantal bedrijven neemt in snel tempo af, terwijl de bedrijfsoppervlakte (ha glas) licht is toegenomen. (tabel 6.9)

TABEL 6.6

Bedrijven naar bedrijfstak en aantal werkzame personen, 1 januari 2006

	2002	2003	2004	2005	
				Totaal	w.o. bedrijfs- hoofd met hoofdberoep agrariër
Aantal bedrijven, totaal	89 580	85 501	83 885	81 830	70 768
Akkerbouwbedrijven	12 756	12 611	12 627	12 358	10 159
Tuinbouw- en blijvende teeltbedrijven	16 554	15 992	15 317	14 759	13 710
Graasdierbedrijven	44 376	43 001	42 266	41 098	35 053
Hokdierbedrijven	7 198	5 917	5 900	6 083	5 384
Combinaties	8 696	7 980	7 775	7 532	6 462

Bron: CBS.

TABEL 6.7

Aantal agrarische bedrijven per bedrijfstype per provincie, 2005

	Totaal	Akkerbouw- bedrijven	Tuinbouw- en blijvende- teelt bedrijven	Graasdier- bedrijven	Hokdier- bedrijven	Combinaties
	abs.					
Nederland	81 830	12 358	14 759	41 098	6 083	7 532
Groningen	3 650	1 242	162	1 910	91	245
Friesland	6 293	463	134	5 392	137	167
Drenthe	4 196	1 010	234	2 430	161	361
Overijssel	9 865	560	300	7 134	904	967
Flevoland	2 124	1 251	313	298	26	236
Gelderland	14 017	891	1 879	8 269	1 421	1 557
Utrecht	3 247	64	374	2 443	145	221
Noord-Holland	5 859	715	2 245	2 517	31	351
Zuid-Holland	8 827	805	4 678	2 890	73	381
Zeeland	3 620	2 121	524	504	49	422
Noord-Brabant	14 521	2 159	2 487	5 795	2 333	1 747
Limburg	5 611	1 077	1 429	1 516	712	877

Bron: CBS.

TABEL 6.8

Oppervlakte cultuurgrond naar hoofdtype landbouwbedrijf per provincie, 2005

	Totaal	Akkerbouw- bedrijven	Tuinbouw- en blijvende- teelt bedrijven	Graasdier- bedrijven	Hokdier- bedrijven	Combinaties
	ha					
Nederland	1 922	480	105	1 093	43	201
Groningen	166	80	2	68	1	15
Friesland	235	21	2	206	1	6
Drenthe	153	55	3	77	1	16
Overijssel	210	16	3	167	6	17
Flevoland	91	61	6	12	0,2	11
Gelderland	242	19	11	175	9	28
Utrecht	69	1	2	61	0,8	4
Noord-Holland	133	28	23	70	0,1	11
Zuid-Holland	140	34	14	77	0,4	14
Zeeland	120	85	7	14	0,3	15
Noord-Brabant	259	54	19	129	17	40
Limburg	103	25	13	36	6	23

Bron: CBS.

TABEL 6.9

Glastuinbouwbedrijven

	2002	2003	2004	2005
	ha			
Oppervlakte glas, totaal	10 538	10 539	10 486	10 540
groenten	4 287	4 320	4 359	4 445
fruit	38	71	40	46
bloemkwekerij	5 823	5 756	5 692	5 616
boomkwekerij en vaste planten	390	379	395	433
	aantal			
Bedrijven met glastuinbouw, totaal	9 876	9 445	8 991	8 602
groenten	3 001	2 825	2 652	2 547
fruit	180	137	114	115
bloemkwekerij	5 796	5 576	5 347	5 071
boomkwekerij en vaste planten	1 312	1 305	1 299	1 282

Bron: CBS.

In 2005 lopen er volgens de *Landbouwtelling* bijna 3,8 miljoen stuks rundvee rond, waarvan 2,6 miljoen melk- en kalfkoeien (inclusief jongvee) en 0,83 miljoen vleeskalveren, en 11,3 miljoen varkens. De kippenstapel is geweldig toegenomen, tot 93 miljoen stuks (86 miljoen in 2004), waarvan 44 miljoen vleeskuikens en 41 miljoen leghennen. (tabel 6.10)

TABEL 6.10

Veestapel

	2002	2003	2004	2005
	x 1 000			
Rundvee	3 858	3 759	3 767	3 799
w.v. melk- en kalfkoeien	1 486	1 478	1 471	1 433
jongvee voor melkproductie	1 254	1 172	1 156	1 142
fokstieren	14	12	9	12
jongvee voor vleesproductie	241	222	221	231
zoogkoeien	95	87	88	90
vlees- en weidekoeien	56	57	57	61
vleeskalveren	713	732	765	829
Varkens	11 648	11 169	11 153	11 312
w.v. biggen	4 745	4 542	4 524	4 563
vleesvarkens	5 591	5 367	5 383	5 504
fokvarkens	1 312	1 260	1 246	1 244
Schape	1 186	1 185	1 236	1 363
Paarden en pony's	121	126	129	133
Geiten	255	274	282	292
Kippen	101 052	79 235	85 816	92 914
w.v. vleeskuikens	54 660	42 289	44 262	44 496
legghennen	38 889	30 498	35 668	41 048
Slachteenden	852	706	723	1 031
Kalkoenen	1 451	1 112	1 238	1 245
Konijnen	371	325	347	360
Edelpelsdieren	624	621	637	704
w.v. nertsen	617	613	632	692
vossen	5	4	3	5
overige edelpelsdieren	1	3	2	7

Bron: CBS.

6.2 Faillissementen en schuldsaneringen

In 2004 zijn ruim 10,1 duizend faillissementen uitgesproken, 8 procent meer dan in 2003 en 15 procent meer dan in 2002. Bij particulieren (natuurlijke personen met of zonder een eenmanszaak) is het aantal faillietverklaringen met 22 procent toegenomen, het aantal faillissementen bij bedrijven en instellingen nam toe met 2 procent. (tabel 6.11)

Het grootst was het aantal faillissementen in 2005 in de zakelijke en overige dienstverlening en de (groot- en detail)handel en reparatie van consumentenartikelen. (tabel 6.12) Bijna 70 procent van het aantal faillissementen betrof een klein bedrijf (5 werknemers of minder), 36 procent van de bedrijven die failliet gingen bestond nog geen vijf jaar. (tabel 6.13)

TABEL 6.11

Uitgesproken faillissementen naar rechtsvorm

	2002	2003	2004	2005
Totaal	6 771	8 748	9 349	10 082
Bedrijven en instellingen	4 963	6 386	6 648	6 780
eenmanszaken	878	1 151	1 381	1 697
vennootschappen e.d.	4 085	5 235	5 267	5 083
Natuurlijke personen	1 786	2 354	2 701	3 302
vennoten	242	440	616	492
overige natuurlijke personen	1 544	1 914	2 085	2 810
Nalatenschappen	22	8		

Bron: CBS.

TABEL 6.12

Uitgesproken faillissementen naar bedrijfstak en rechtsvorm, 2005

	Eenmans- zaak	Besloten Vennoot- schap	Vennoot- schap onder firma	Overige rechts- vorm
	abs.			
01-05 Landbouw, jacht, visserij	54	63	14	7
10-37 Industrie en delfstoffenwinning	100	500	40	17
45 Bouwnijverheid	416	427	50	4
50-52 Reparatie van consumentenartikelen en handel	434	1 007	119	35
55 Horeca	153	165	84	18
60-64 Vervoer, opslag en communicatie	105	317	34	13
65-67 Financiële dienstverlening	14	695	10	25
70-75 Zakelijke en overige dienstverlening	294	1 066	51	45
80 Onderwijs e.a.	91	159	16	71
Overige/onbekend	36	21	2	8
Totaal	1 697	4 420	420	243

Bron: CBS.

TABEL 6.13

Uitgesproken faillissementen naar bedrijfsgrootte en bestaansduur, 2005

	Uitgesproken faillissementen
	abs.
Aantal werknemers	
Geen	2 131
1 tot 2	1 210
2 tot 5	1 229
5 tot 10	739
10 tot 20	692
20 tot 50	391
50 tot 100	96
100 en meer	79
Aantal onbekend	213
Tot 1 jaar	163
1 tot 2 jaar	555
2 tot 5 jaar	1 742
5 tot 10 jaar	1 784
10 tot 15 jaar	952
15 en meer jaren	1 542
Bestaansduur onbekend	42
Totaal	6 780

Bron: CBS.

In tabel 6.14 wordt een overzicht gegeven van de wettelijke schuldsaneringsregelingen naar rechtsvorm en leeftijdsklasse.

De *Wet schuldsanering natuurlijke personen* is per 1 december 1998 van kracht. De wet biedt natuurlijke personen die in een problematische schuldsituatie verkeren de mogelijkheid om na een termijn van drie tot vijf jaar met een schone lei verder te gaan. Een besluit tot schuldsanering wordt door een rechtbank uitgesproken. Een kleine 20 procent van de schuldsaneringen eindigt alsnog in een faillissement.

TABEL 6.14

Schuldsaneringen naar rechtsvorm en leeftijd

	2002	2003	2004	2005
	abs.			
Definitief uitgesproken	8 984	10 120	13 570	14 170
Totaal	9 479	10 591	14 035	14 619
w.v. eenmanszaken	1 584	1 749	2 335	2 137
Naar leeftijd				
Jonger dan 25 jaar	711	776	942	843
25-34 jaar	3 108	3 522	4 235	4 103
35-44 jaar	3 188	3 437	4 596	4 788
45-54 jaar	1 699	2 024	2 909	3 179
55-64 jaar	651	681	1 126	1 398
65 jaar en ouder	120	147	224	306
Onbekend	2	4	3	2

Bron: CBS.

Aantal stakingen meer dan verdubbeld in 2005

In 2005 zijn er in Nederland 28 stakingen geweest, meer dan twee keer zo veel als in 2004. Daarbij gingen bijna 42 duizend arbeidsdagen verloren. Een op de drie stakingen ging over de CAO-onderhandelingen.

In 2005 waren er 28 arbeidsgeschillen die tot een staking leidden. Sinds 1991 is dit aantal niet meer zo hoog geweest. Met name in het vierde kwartaal van 2005 deden zich veel geschillen voor, onder andere in de industrie en in de zakelijke dienstverlening.

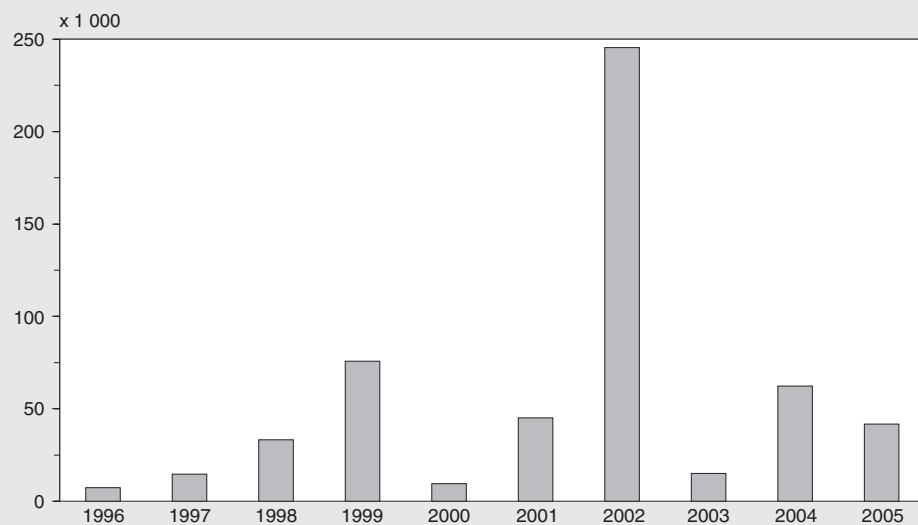
Aantal verloren arbeidsdagen gedaald met een derde

Ondanks het veel hogere aantal geregistreerde stakingen in 2005 was het aantal verloren arbeidsdagen met 42 duizend lager dan in 2004. Toen gingen 62 duizend arbeidsdagen verloren.

Een derde van de geschillen had betrekking op CAO-onderhandelingen tussen vakbonden en werkgeversorganisaties. In bijna de helft van de gevallen hielden de conflicten verband met een reorganisatie of banenverlies door sluiting, verplaatsing van productie of verdringing door 'goedkopere' arbeidskrachten.

Ruim een vijfde van de geschillen ging over arbeidsvoorwaarden die niet in de CAO voorkwamen, werktijd- of loonkwesties. Sinds 1999 is het aandeel van deze geschillen niet zo groot geweest.

Verloren arbeidsdagen, 1996–2005

Bron: CBS.

Niet alle stakingen vanuit de vakbond

Stakingen en de vakbeweging worden vaak met elkaar in verband gebracht. Toch komen stakingen niet altijd uit de vakbeweging voort. Zo zijn in 2005 slechts 17 van de 28 stakingen uitgeroepen door vakverenigingen.

Wanneer een staking echter eenmaal is uitgebroken, is het voor de vakbeweging moeilijk erbuiten te blijven. In het algemeen zijn stakingen die niet door de vakbeweging worden uitgeroepen veel kleiner dan stakingen vanuit de vakbeweging, zowel in het aantal verloren arbeidsdagen als het aantal betrokken werknemers.

Jo van Cruchten en Rob Kuijpers

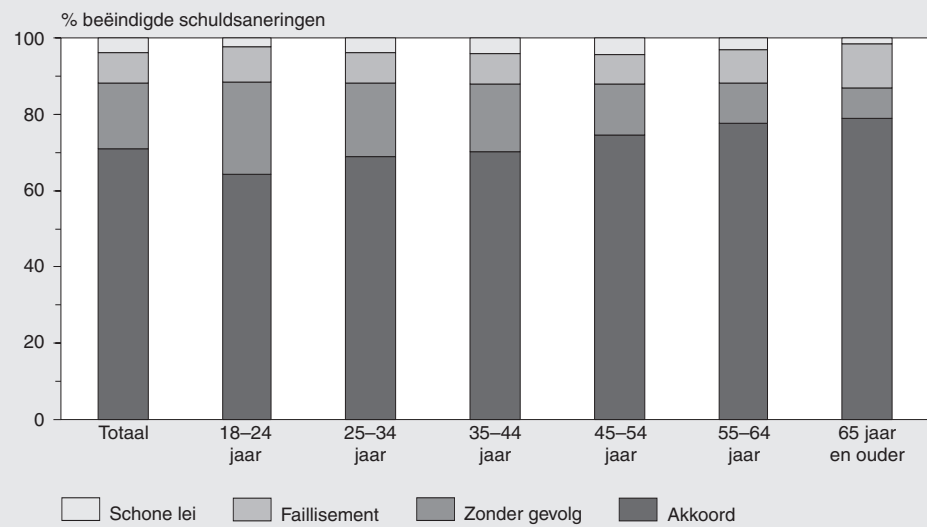
Uit: CBS, *Webmagazine* (17 juli 2006)

Meeste schuldsaneringen eindigen in kwijtschelding

Van de vóór 1 juli 2006 beëindigde schuldsaneringstrajecten die gestart waren voor 1 januari 2003 werd in zeven van de tien gevallen de schuld kwijtgescholden.

Het aantal tot een schuldsaneringstraject toegelaten particulieren ligt momenteel rond de 14 duizend per jaar. In de jaren 1998–2002 lag dit aantal nog veel lager. Bij 71 procent van de inmiddels beëindigde trajecten werd de (rest)schuld kwijtgescholden, resulterend in de zogeheten schone lei, 17 procent van de zaken leidde tot een faillissement. Verder werd in 4 procent van de schuldsaneringen een akkoord getroffen met de schuldeisers en eindigde 8 procent van de saneringen zonder gevolg.

Beëindigde schuldsaneringen per leeftijdsklasse

Bron: CBS.

Ouderen krijgen vaker een schone lei

De wijze waarop schuldsaneringen worden beëindigd, hangt samen met de leeftijd van de schuldenaren. Zo werd 79 procent van de schuldsaneringen bij 65-plussers met een schone lei beëindigd, tegen 64 procent van de 18–24-jarigen. Verder kwam 24 procent van de jongeren alsnog in een faillissement terecht. Bij de 65-plussers was dit 8 procent.

Meer akkoorden bij hogere schuld

Ook de hoogte van de schuld bij aanvang van het traject hangt samen met de wijze waarop een schuldsanering wordt beëindigd. Bij schuldsaneringen die worden beëindigd via een akkoord met de schuldeisers, is er doorgaans sprake van een hoger dan gemiddelde schuld. De schuld van zaken, beëindigd met een akkoord, bedroeg gemiddeld 68 duizend euro. De gemiddelde schuld over alle zaken was 40 duizend euro.

Rudolf Timmermans en Wim Vissers

Uit: CBS, *Webmagazine* (18 september)

Tuinbouw exporteert voor 17 miljard euro

Nederland heeft in 2005 voor 17 miljard euro aan tuinbouwproducten geëxporteerd. Ten opzichte van 2004 is de waarde van de tuinbouwexport met 5 procent gestegen. De waarde van de totale goederenuitvoer steeg met ruim 10 procent.

De tuinbouw is een belangrijke exportsector. In 2005 was de sector goed voor 6 procent van de totale exportwaarde. De totale exportwaarde van 17 miljard euro is bijna twee keer zo groot als de exportwaarde van aard- en industriegas. Ook overtreft de waarde van tuinbouwexport de uitvoerwaarde van veehouderijproducten van 12 miljard euro.

Snijbloemen belangrijkste exportproduct

Binnen de tuinbouwsector zijn snijbloemen het belangrijkste exportproduct. In 2005 ging voor bijna 4 miljard euro aan snijbloemen de grens over. De meeste snijbloemen worden aan Duitsland en het Verenigd Koninkrijk verkocht. De export van kamerplanten bedroeg 1,5 miljard euro. Duitsland is de grootste afnemer van kamerplanten.

Grote bijdrage in handelsoverschot

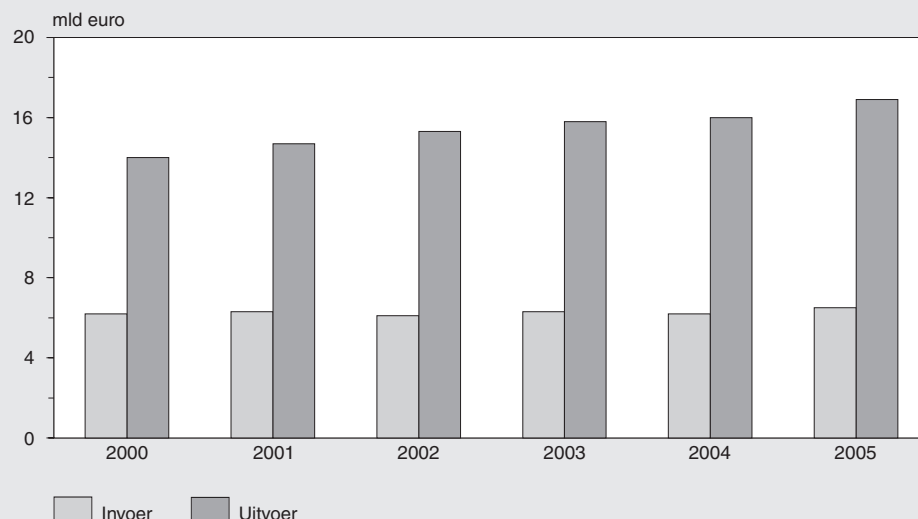
Nederland heeft in 2005 een record handelsoverschot van 32 miljard euro. Met een overschot van ruim 10 miljard euro draagt de tuinbouwsector hier in grote mate aan bij. Het handelsoverschot van veehouderijproducten was ruim 6 miljard euro.

In 2005 is voor 6,6 miljard euro aan tuinbouwproducten ingevoerd. Dit is 5 procent meer dan in 2004. Ten opzichte van vijf jaar geleden bedraagt de toename eveneens 5 procent. Ruim een derde van de geïmporteerde tuinbouwproducten is fruit.

Wiel Packbier

Uit: CBS, *Webmagazine* (26 juni 2006)

Handel in tuinbouwproducten

Bron: CBS.

7 Sociale zekerheid

7.1 Inleiding

In 2004 zijn 4,2 miljoen uitkeringen verstrekt in het kader van de sociale zekerheid. (tabel 7.1) Het aantal mensen dat van een sociale uitkering afhankelijk is, is groter omdat in veel gevallen ook gezinsleden van de uitkering moeten leven.

TABEL 7.1

Uitkeringsontvangers, 31 december

	2002	2003	2004	2005
	x 1 000			
Arbeidsongeschiktheidsuitkeringen	993	982	961	899
Wajong-uitkeringen	134	138	142	147
WAO-uitkeringen	802	787	763	700
WAZ-uitkeringen	57	57	56	52
Werkloosheidsregelingen				
WW	204	287	323	305
AOW-uitkeringen	2 402	2 447	2 499	2 553
w.v.				
Gehuwdenpensioen ¹⁾				
Mannen	783	806	831	
Vrouwen	606	622	641	
Ongehuwdenpensioen				
Mannen	230	235	240	
Vrouwen	782	783	786	
Anw-uitkeringen	158	151	145	138
Algemene Bijstandswet	320	336	339	329

¹⁾ Inclusief ongehuwd samenwonenden.

Bron: CBS.

De arbeidsongeschiktheidsregelingen in tabel 7.1 zijn de *Wet op de arbeidsongeschiktheidsverzekering* (WAO), de *Wet op de arbeidsongeschiktheidsverzekering Zelfstandigen* (WAZ) en de *Wet arbeidsongeschiktheid Jong-gehandicapten* (Wajong). De gegevens over de WAO hebben betrekking op alle arbeidsongeschikten die verzekerd zijn (geweest) op grond van de WAO, dus ook personen met een gecombineerde AAW/WAO-uitkering.

Tabel 7.2 geeft een indruk van de kenmerken van de arbeidsongeschiktheidsuitkering krachtens de AAW/WAO en de WAO/WAZ/Wajong.

Een overzicht van de sociale uitkeringen in het kader van de sociale zekerheid geeft tabel 7.3. Behalve uitkeringen krachtens de sociale verzekering zijn ook uitkeringen krachtens de sociale voorziening, de sociale uitkeringen rechtstreeks door werkgevers en de uitkeringen in verband met pensioenverzekering opgenomen.

TABEL 7.2

Arbeidsongeschiktheidsuitkeringen naar een aantal kenmerken, 31 december

	WAO-uitkeringen		Wajong-uitkeringen		WAZ-uitkeringen	
	2004	2005	2004	2005	2004	2005
	x 1 000					
Totaal	763	700	142	147	56	52
Man	410	37	78	81	38	36
Vrouw	352	323	64	66	18	16
Mate van arbeidsongeschiktheid						
Gedeeltelijk (minder dan 80%)	255	235	3	3	21	20
Volledig (meer dan 80%)	507	465	139	144	34	32
Leeftijd						
15-24 jaar	4	2	31	33	0	
25-34 jaar	54	37	36	37	1	1
35-44 jaar	134	114	34	35	5	4
45-54 jaar	229	212	26	27	14	13
55-64 jaar	341	334	15	15	35	34
Uitkeringsduur						
Uitkeringsduur 5 jaar en korter	307	239	35	38	25	23
Uitkeringsduur 6-15 jaar	287	288	40	41	20	19
Uitkeringsduur 16 jaar en langer	168	172	67	68	11	10

Bron: CBS.

TABEL 7.3

Sociale uitkeringen

	2003	2004*	2005*
	mln euro		
Sociale uitkeringen in geld, totaal	83 827	86 293	89 021
Uitkeringen wettelijke sociale verzekering w.v.	39 508	40 684	40 020
Wet op de Arbeidsongeschiktheidsverzekering (WAO)	6 583	7 093	6 640
Arbeidsongeschiktheidskas (AOK)	3 040	2 746	2 082
Wet Arbeidsongeschiktheidsverzekering Zelfstandigen (WAZ)	525	507	471
Algemene Ouderdomswet (AOW)	22 428	22 890	23 369
Algemene Nabestaandenwet (ANW)	1 506	1 442	1 351
Werkloosheidswet (WW)	5 076	5 638	5 711
Uitvoeringsfonds Overheid (UFO)	350	368	396
Uitkeringen sociale voorziening w.v.	10 761	10 917	11 158
Uitkeringen oorlogsslachtoffers 1940-1945	383	384	353
Wet Arbeidsongeschiktheidsvoorzieningen Jonggehandicapten (WAJONG)	1 283	1 326	1 419
Wetten inkomensvoorziening oudere werknemers en zelfstandigen (IOAW en IOAZ)	245	207	171
Algemene Kinderbijslagwet (AKW)	3 199	3 232	3 188
Premies koopwoningen	41	36	26
Studiebeurzen	755	851	770
Algemene Bijstandswet (ABW)	4 281	4 310	4 330
Toeslagenwet (TW)	303	336	331
Overige	271	235	570
Pensioenuitkeringen ¹⁾	23 200	24 628	25 805
Overige particuliere sociale uitkeringen	1 479	1 521	1 590
Sociale uitkeringen rechtstreeks door werkgevers	9 716	10 080	10 218
Sociale uitkeringen door het buitenland	207	218	230

¹⁾ Bedrijfs- en ondernemingspensioenfondsen, overige pensioenfondsen (inclusief VUT-fondsen) en levensverzekeringsmaatschappijen.

Bron: CBS.

De Pensioen- & Verzekeringskamer verzamelt en publiceert gegevens over aanvullende pensioenregelingen in Nederland. De Pensioen- & Verzekeringskamer beschikt daarmee over informatie van 831 pensioenfondsen (stand per 1 januari 2005). De tabellen 7.4 en 7.5 hebben betrekking op deze pensioenfondsen. Tabel 7.5 geeft een aantal kerncijfers.

TABEL 7.4

Typen pensioenregeling naar categorie pensioenfonds, 2005

		Pensioen- fondsen	Actieve deelnemers	Voor- ziening pensioen- verplichting	Premies	Uitke- ringen		
Defined Benefit								
Eindloon	%	41,2	10,6	13,7	11,8	15,6		
Middelloon		29,4	74,3	69,6	69,5	67,4		
Combinatieregeling		16,0	8,1	12,5	14,0	12,4		
Vaste bedragen		2,0	0,9	2,8	1,3	2,2		
Defined Contribution								
Beschikbare premie		5,5	3,1	0,7	1,0	0,6		
Spaarsysteem		3,2	0,7	0,1	0,4	0,2		
Anders		2,6	2,4	0,6	2,0	1,6		
Totaal	abs.	831	x 1 000	6 234	mln euro	450 366	22 811	16 538

Bron: DNB, Pensioenmonitor.

Iedereen voor wie gelden bijeen worden gebracht in een pensioenfonds is een deelnemer in dat fonds. Actieve deelnemers zijn werknemers die momenteel werken en voldoen aan de voorwaarden voor toetreding tot de regeling. Ook ex-werknemers die ouder zijn dan 40 jaar en met een werkloosheidsuitkering, voor wie de pensioenpremie wordt betaald, behoren tot de actieve deelnemers. Slapers hoorden in het verleden tot de actieve deelnemers maar zijn door vertrek bij de werkgever niet meer als actieve deelnemers aangesloten. Slapers hebben nog rechten bij het pensioenfonds waarbij de regeling is ondergebracht. Pensioentrekkers zijn personen die op grond van de regeling een pensioen-uitkering krijgen.

Deze uitkering kan een ouderdomspensioen zijn, een nabestaandenpensioen (weduwe-, weduwnaars-, partner- of wezenpensioen) of een invaliditeitspensioen. Tabel 7.5 geeft een overzicht van de pensioenen naar het soort pensioen.

TABEL 7.5

Soorten pensioen, 2005

		Pensioen- fondsen	Actieve deelnemers	
<i>Ouderdomspensioen</i>	%	93,1	92,3	
Weduwe- en weduwnaarspensioen		94,0	92,9	
Partnerpensioen		78,1	92,1	
Wezenpensioen		92,7	92,3	
Invaliditeitspensioen		50,1	77,4	
Ongehuwdenpensioen		7,6	1,5	
Tijdelijk ouderdomspensioen		52,3	87,1	
Tijdelijk nabestaandenpensioen		53,6	80,5	
Kapitaal		8,3	4,9	
Anders		9,4	39,4	
Totaal	abs.	831	x 1 000	6 234

Bron: DNB, Pensioenmonitor.

Voor de opbouw van het aanvullend ouderdomspensioen zijn eindloon en middelloon de meest voorkomende systemen. Bij een eindloonregeling is het ouderdomspensioen gebaseerd op een percentage van de laatste pensioengrondslag en het aantal jaren van deelneming. Bij een middelloonregeling wordt aan pensioen elk jaar een percentage van de pensioengrondslag van dat jaar opgebouwd, waarbij het totale pensioen de som is van alle opgebouwde delen. Een overzicht van de pensioenfondsen naar type pensioenregeling staat in tabel 7.6.

TABEL 7.6

Typen pensioenregeling naar categorie pensioenfondsen, 2005

		Pensioen- fondsen		Actieve deelnemers		Voor- ziening pensioen- verplich- ting
Ondernemingspensioenfondsen						
Eindloon	%	45,5		19,5		29,8
Middelloon		24,9		38,5		33,4
Combinatieregeling		18,0		33,2		34,5
Vaste bedragen		1,3		0,2		0,3
Defined Contribution						
Beschikbare premie		5,2		7,0		1,8
Spaarsysteem		2,7		0,3		0,0
Anders		2,4		1,2		0,1
Totaal	abs.	707	x 1 000	903	mln euro	131 171
Verplichte bedrijfstakpensioenfondsen						
Eindloon	%	16		9		7
Middelloon		72		85		92
Combinatieregeling		5		3		0
Vaste bedragen		2		0		0
Defined Contribution						
Beschikbare premie		2		0		0
Spaarsysteem		0		0		0
Anders		2		3		1
Totaal	abs.	83	x 1 000	5 032	mln euro	290 678
Niet-verplichte bedrijfstakpensioenfondsen						
Eindloon	%	35		8		16
Middelloon		35		11		18
Combinatieregeling		10		18		64
Vaste bedragen		0		0		0
Defined Contribution						
Beschikbare premie		10		47		0
Spaarsysteem		5		15		2
Anders		5		1		0
Totaal	abs.	20	x 1 000	253	mln euro	15 224
Beroepspensioenfondsen						
Eindloon	%	0		0		0
Middelloon		8		2		3
Combinatieregeling		0		0		0
Vaste bedragen		50		82		93
Defined Contribution						
Beschikbare premie		42		16		5
Spaarsysteem		0		0		0
Anders		0		0		0
Totaal	abs.	12	x 1 000	45	mln euro	13 000
Ondernemingsspaarfondsen						
Spaarsysteem	abs.	7				

Bron: DNB, Pensioenmonitor.

Aantal bijstandsfraudegevallen blijft afnemen in 2005

In het eerste halfjaar van 2005 zijn er bijna 17 duizend gevallen van bijstandsfraude geconstateerd. Dit komt overeen met ongeveer een op de twintig bijstandsuitkeringen per eind juni 2005. In totaal ging het om een fraudebedrag van 59,8 miljoen euro.

In het tweede halfjaar van 2003 werden bijna 24 duizend fraudegevallen geconstateerd. Sindsdien is dit aantal tot en met het eerste halfjaar van 2005 gedaald met 29 procent. Het totale fraudebedrag dat daarmee gemoeid was, daalde echter met slechts 2 procent, zodat het gemiddelde fraudebedrag sterk is toegenomen. In de tweede helft van 2003 was het gemiddelde fraudebedrag nog 2,6 duizend euro per onderzoek, terwijl dat in het eerste halfjaar van 2005 3,6 duizend euro bedroeg. Een mogelijke verklaring voor deze stijging is dat gemeenten een actiever preventiebeleid voeren en zich richten op gevallen waar een hoger bedrag mee gemoeid is.

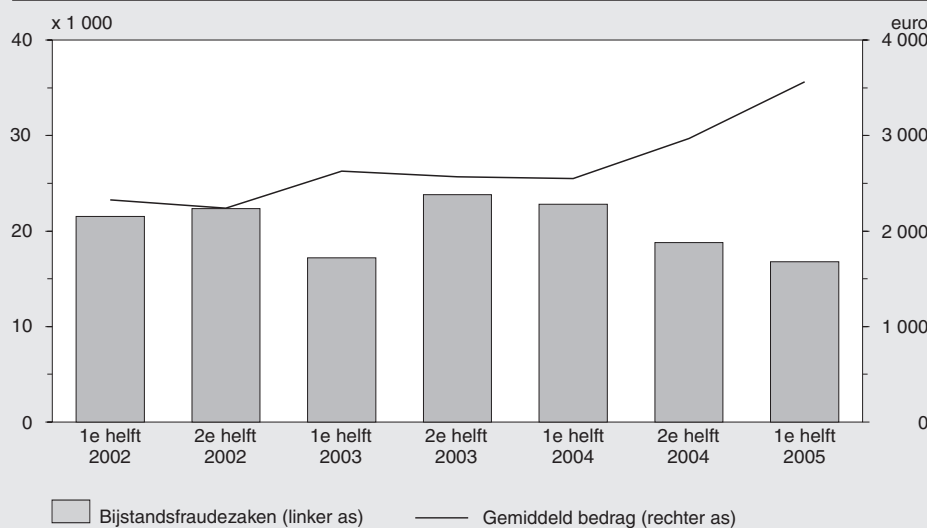
Toename aandeel hoge bedragen

Bij de geconstateerde fraudegevallen gaat het voor een groot deel om relatief kleine bedragen. Zo is er in het eerste halfjaar van 2005 in ruim tweederde van de gevallen voor een bedrag tussen 1 en 3 duizend euro gefraudeerd. Ten opzichte van voorgaande periodes is het aandeel van de gevallen met een hoog bedrag echter gestegen. Bij 3 procent van de gevallen was sprake van een fraudebedrag van 25 duizend euro of meer. In voorgaande periodes was dit aandeel nooit hoger dan 2 procent.

Vinodh Lalta en Menno Pover

Uit: CBS, *Webmagazine* (20 maart 2006)

Bijstandsfraude: aantallen en bedragen

Bron: CBS.

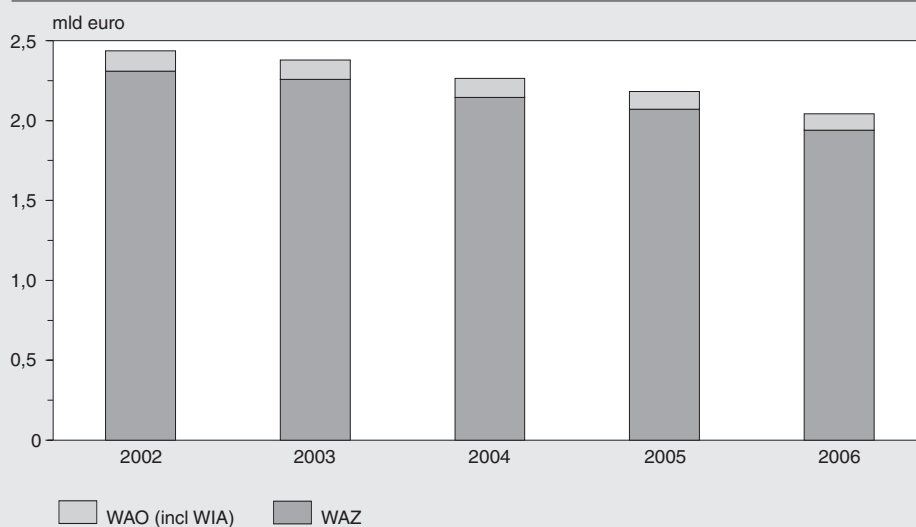
Uitgaven arbeidsongeschiktheid dalen steeds sneller

In het eerste kwartaal van 2006 hebben de wettelijke sociale verzekeringsinstellingen in totaal voor ruim 2,0 miljard euro aan arbeidsongeschiktheidsuitkeringen verstrekt, een daling van 6,3 procent ten opzichte van het eerste kwartaal van 2005.

De WAO-uitkeringen zijn met 140 miljoen euro afgenomen ten opzichte van het eerste kwartaal van 2005. Deze daling is vooral het gevolg van wetwijzigingen als de Wet Verbetering Poortwachter en de aanscherping van het Schattingsbesluit 2004. Door de laatste maatregel worden WAO'ers jonger dan 50 jaar volgens strengere eisen herkeurd. Het aantal WAO-uitkeringen is in het eerste kwartaal met bijna 15 duizend gedaald tot ongeveer 685 duizend uitkeringen.

Daarnaast is per 1 januari 2006 de instroom in de WAO vrijwel gestagneerd, doordat nieuwe arbeidsongeschikten alleen nog in aanmerking komen voor de WIA, de opvolger van de WAO. In het eerste kwartaal van 2006 is voor 8 miljoen aan WIA-uitkeringen verstrekt. In totaal zijn ruim 3 duizend mensen de WIA ingestroomd. Opmerkelijk is dat slechts een vijfde deel een beroep deed op de regeling Inkomensvoorziening Volledig Arbeidsongeschikten (IVA) en viervijfde op de regeling Werkhervatting Gedeeltelijk Arbeidsongeschikten (WGA).

Uitgaven arbeidsongeschiktheidsuitkeringen, eerste kwartaal

Bron: CBS.

6 miljoen minder aan WAZ-uitkeringen

In het eerste kwartaal van 2006 is voor 103 miljoen euro aan WAZ-uitkeringen verstrekt, 6 miljoen euro minder dan in het eerste kwartaal van 2005. Deze afname hangt samen met de afschaffing van de WAZ per 1 augustus 2004. Zelfstandigen mogen nu zelf bepalen of zij een particuliere verzekering tegen arbeidsongeschiktheid afsluiten. Het aantal WAZ-uitkeringen is in het eerste kwartaal van dit jaar met 2,4 procent gedaald tot ruim 51 duizend uitkeringen. Deze uitkeringen vinden nog plaats op basis van de oude verplichtingen.

Chie-Yong Lai

Uit: CBS, *Webmagazine* (28 augustus 2006)

Vrouwen minder vaak arbeidsongeschikt

In de periode 1998–2003 nam het aantal arbeidsongeschiktheidsuitkeringen voor vrouwen met bijna 100 duizend toe, terwijl het voor mannen vrijwel gelijk bleef. In 2005 kwam aan deze ontwikkeling een einde.

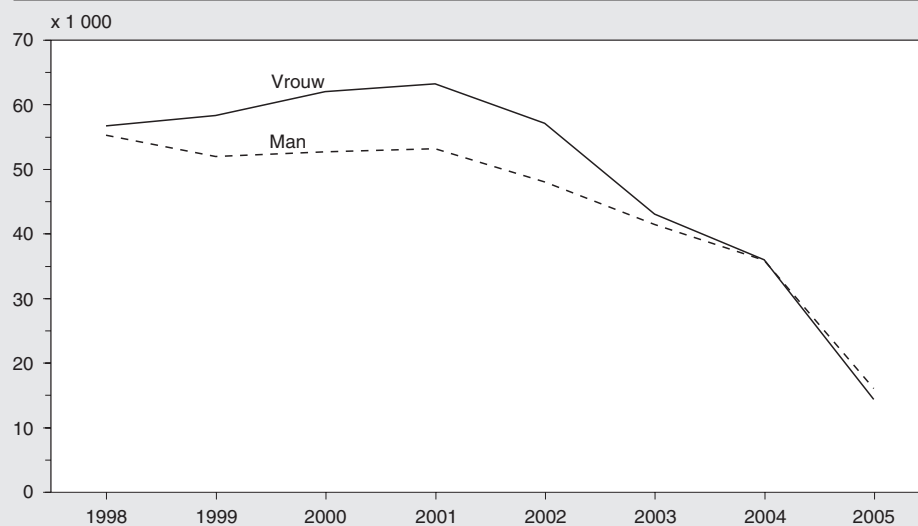
De instroom van vrouwen in de arbeidsongeschiktheid was van 1998 tot en met 2004 groter dan bij mannen. In 2005 werden voor het eerst weer meer nieuwe arbeidsongeschiktheidsuitkeringen aan mannen toegekend. Er worden steeds minder mensen arbeidsongeschikt verklaard als gevolg van strengere wet- en regelgeving.

In 2005 weinig nieuwe uitkeringen

In 2001 bereikte de instroom van vrouwen een piek met ruim 63 duizend uitkeringen. De jaren daarna nam het aantal nieuwe uitkeringen steeds af. Bij vrouwen is de vermindering sterker dan bij mannen.

De instroom in 2005 is zo laag doordat de werkgever sinds 1 januari 2004 bij ziekte twee jaar het salaris doorbetaalt. Nieuwe uitkeringen werden alleen toegekend als de aanvraag vertraagd was, bijvoorbeeld door bezwaar- en beroepszaken, of als iemand binnen vijf jaar na beëindiging van een uitkering opnieuw arbeidsongeschikt werd.

Nieuwe arbeidsongeschiktheidsuitkeringen

Bron: CBS.

Afkeuring vaak vanwege psychische klachten

Psychische klachten zijn de belangrijkste reden van afkeuring. Van alle arbeidsongeschikte vrouwen is 41 procent afgekeurd vanwege psychische aandoeningen. Van de mannen is dit 35 procent. Mannen hebben vaker klachten van het botspierstelsel, zoals rug- en nekklachten. Bij 29 procent van de mannen en 25 procent van de vrouwen is dat de aanleiding voor een arbeidsongeschiktheidsuitkering.

Harrie Hartman

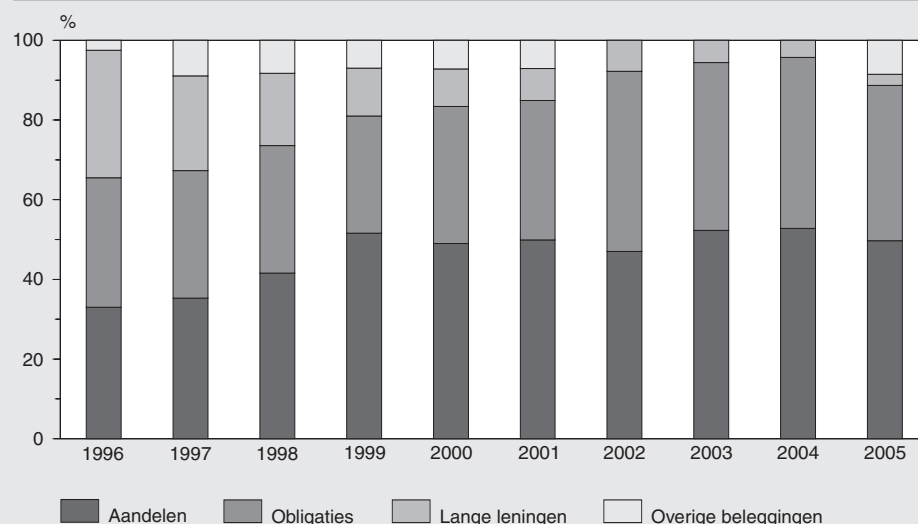
Uit: CBS, *Webmagazine* (9 oktober 2006)

Toename effectenbezit pensioenfondsen en verzekeraars

Het belang van aandelen en obligaties in de beleggingsportefeuille van de pensioenfondsen en verzekeraars is sterk toegenomen. De beleggingsportefeuille van de pensioenfondsen bestond in 1985 nog voor 23 procent uit effecten. In 2005 was dat 88 procent. Bij verzekeraars is het effectenbezit toegenomen van 18 procent (1985) tot 70 procent (2005). Het toegenomen belang van obligaties als aandelen is ten koste gegaan van onderhandse en hypothecaire leningen.

De aanleiding voor deze substitutie is gelegen in de hoge pensioenpremies die vóór 1995 werden ingehouden. In de loononderhandelingen kwam steeds meer druk te staan op die hoge premies, waardoor pensioenfondsen werden genoodzaakt meer beleggingsopbrengsten te genereren. Het beleggingsbeleid moest daarom flexibeler worden. De langlopende beleggingen werden ingeruild, soms via *special purpose vehicles*, voor effecten. Effecten zijn liquide en goed verhandelbaar. Ook kan door de kleinere coupure een grotere spreiding teweeg worden gebracht. Met de effecten kwamen ook derivaten beschikbaar. Voor verzekeraars geldt een soortgelijke redenering.

Opbouw beleggingsportefeuille pensioenfondsen, ultimo jaar

Bron: CBS.

Pensioenfondsen bezitten vooral buitenlandse effecten

Pensioenfondsen hebben in de loop der jaren steeds meer buitenlandse effecten gekocht. Eind 1996 hadden pensioenfondsen ruim 63 miljard euro belegd in buitenlandse effecten, waarvan bijna 45 miljard euro in buitenlandse aandelen. Eind 2005 was bijna 484 miljard euro belegd in buitenlandse effecten, waarvan bijna 272 miljard euro in buitenlandse aandelen. Het belang van buitenlandse effecten in de beleggingsportefeuille is gestegen van 25 procent in 1996 naar 76 procent in 2005.

In dezelfde periode hebben verzekeraars hun buitenlandse obligaties en binnenlandse aandelen fors uitgebreid. De buitenlandse obligaties van verzekeraars zijn toegenomen van bijna 9 miljard euro in 1996 naar ruim 87 miljard euro in 2005. De binnenlandse aandelen zijn in de periode 1996–2005 gestegen met bijna 55 miljard euro tot bijna 83 miljard euro.

Ali Davarci

Bron: www.cbs.nl

8 Gezondheid

8.1 Medische consumptie

De gegevens over de gezondheidstoestand van de bevolking komen uit het *Permanent Onderzoek Leefsituatie*. Dit onderzoek is gebaseerd op een steekproef uit de bevolking. De tabellen 8.1 en 8.2 verschaffen cijfers over de medische consumptie naar leeftijd, geslacht en verzekeringsvorm.

8.2 Ervaren gezondheid

Tabel 8.3 geeft een indruk van de ervaren gezondheidstoestand in 2005. Tachtig procent van de geënquêteerden ervaart de gezondheidstoestand als zeer goed of goed. Voor jongeren (0–24 jaar) is dit percentage groter dan 90, voor ouderen (65-plus) is het lager dan 60. Werkenden beoordelen hun gezondheid vaker (zeer) goed dan werklozen. Van de arbeidsongeschikten voelt 80 procent zich niet goed.

Tabel 8.4 geeft informatie over het vóórkomen van langdurige aandoeningen bij de bevolking. Een op de acht mannen en vrouwen kampte in 2005 regelmatig met migraine, een op de negen had last van hoge bloeddruk, 9 á 10 procent van de mensen had nek- en rugklachten of gewrichtsklachten (artrose, slijtagereuma). (tabel 8.4)

Een op de tien heeft in 2005 depressieve klachten gehad, een op de zeven heeft een angstige periode doorgemaakt. (tabel 8.5) Vrouwen hebben deze klachten doorgaans vaker dan mannen.

De Nederlander heeft het in 2005 door ziekte, verwonding, of anderszins 38 dagen rustiger aan moeten doen of heeft niet de dingen kunnen doen die hij gewoonlijk deed. Gemiddeld vier dagen per jaar is daarbij het bed gehouden. Het aantal beddagen is voor het sinds twee jaar weer toegenomen. (tabel 8.6)

Een groot aantal Nederlanders heeft riskante gewoonten. Van de Nederlanders van 12 jaar en ouder rookte in 2005 30 procent. Het percentage rokers neemt wel jaarlijks af. 8 procent rookte 20 of meer sigaretten per dag. Dit percentage zware rokers is iets hoger dan in voorgaande jaren, maar daalt niettemin op wat langere termijn. (tabel 8.7)

Bijna de helft van de bevolking (12-plus) voldoet niet aan de Nederlandse norm gezond bewegen, dat wil zeggen, is niet vijf dagen per week minimaal een half uur (volwassen) of dagelijks een uur (jongeren tot 18 jaar) matig-intensief lichamenlijk actief. De tijd die besteed wordt aan sportbeoefening neemt snel af met de leeftijd. (tabel 8.8)

TABEL 8.1 *Gebruik medische voorzieningen naar leeftijd*

		Eenheid	2003	2004	2005	w.v.				
						0-14 jaar	15-24 jaar	25-44 jaar	45-64 jaar	65 jaar en ouder
Huisarts	Personen met contact	%	74,4	73,3	73,1	65,8	70,6	70,3	76,2	85,5
	Contacten per persoon	abs.	3,9	3,5	3,6	2,7	3,0	3,2	4,3	5,2
	Contacten per patiënt	abs.	5,3	4,8	5,0	4,1	4,2	4,6	5,6	6,1
Specialist	Personen met contact	%	38,7	39,0	40,0	31,0	32,1	34,7	43,7	64,4
	Contacten per persoon	abs.	1,6	1,8	1,8	1,1	1,2	1,7	2,2	2,7
	Contacten per patiënt	abs.	4,1	4,6	4,4	3,4	3,6	4,9	4,9	4,2
Ziekenhuis	Personen met contact	%	5,9	6,2	6,3	3,5	3,8	5,0	6,8	13,9
	Contacten per persoon	abs.	7,2	7,5	7,7	4,2	4,3	5,7	9,0	17,6
	Contacten per patiënt	abs.	123,7	121,7	123,1	118,4	.	114,4	131,6	126,2
Tandarts	Personen met contact	%	78,2	78,4	77,9	78,3	91,1	86,0	78,2	47,2
	Contacten per persoon	abs.	2,3	2,1	2,3	2,2	2,2	2,3	2,8	1,7
	Contacten per patiënt	abs.	3,0	2,7	3,0	2,8	2,4	2,7	3,6	3,6
Contact fysio-therapeut	Personen met contact	%	17,6	17,3	16,8	5,2	11,9	17,2	22,8	24,7
	Contacten per persoon	abs.	3,0	2,9	2,9	0,7	1,4	2,6	4,2	5,4
	Contacten per patiënt	abs.	17,2	16,8	17,3	14,2	11,4	15,0	18,5	22,0
Contact alternatieve genezer	Personen met contact	%	6,8	7,2	6,5	4,5	5,8	7,3	8,4	4,7
Contact RIAGG	Personen met contact	%	1,4	1,3	1,7	1,1	2,5	1,8	1,8	1,0
Personen die voorgeschreven medicijnen hebben gebruikt		%	36,2	36,8	37,1	16,5	20,2	27,2	49,2	79,2
Personen die niet voorgeschreven medicijnen hebben gebruikt		%	38,2	38,6	39,0	30,6	43,3	43,5	39,0	37,0

Bron: CBS.

TABEL 8.2

Gebruik medische voorzieningen naar geslacht en verzekeringsvorm

		Eenheid	2003	2004	2005	w.v.			
						Mannen	Vrouwen	Ziekenfonds verzekerd	Particulier verzekerd
Huisarts	Personen met contact	%	74,4	73,3	73,1	68,6	77,5	74,9	70,5
	Contacten per persoon	abs.	3,9	3,5	3,6	2,9	4,4	4,2	2,8
	Contacten per patiënt	abs.	5,3	4,8	5,0	4,2	5,6	5,6	4,0
Specialist	Personen met contact	%	38,7	39,0	40,0	37,8	42,2	41,7	37,5
	Contacten per persoon	abs.	1,6	1,8	1,8	1,6	2,0	2,0	1,5
	Contacten per patiënt	abs.	4,1	4,6	4,4	4,1	4,7	4,7	3,9
Ziekenhuis	Personen met contact	%	5,9	6,2	6,3	5,4	7,2	7,2	4,8
	Contacten per persoon	abs.	7,2	7,5	7,7	6,5	8,9	8,8	6,1
	Contacten per patiënt	abs.	123,7	121,7	123,1	121,3	124,3	122,4	124,9
Tandarts	Personen met contact	%	78,2	78,4	77,9	76,8	79,0	74,9	82,7
	Contacten per persoon	abs.	2,3	2,1	2,3	2,4	2,3	2,1	2,6
	Contacten per patiënt	abs.	3,0	2,7	3,0	3,1	2,9	2,8	3,2
Contact fysio- therapeut	Personen met contact	%	17,6	17,3	16,8	14,7	18,9	17,7	15,6
	Contacten per persoon	abs.	3,0	2,9	2,9	2,6	3,2	3,4	2,1
	Contacten per patiënt	abs.	17,2	16,8	17,3	17,4	17,1	19,5	13,4
Contact alternatieve genezer	Personen met contact	%	6,8	7,2	6,5	4,5	8,6	6,1	7,4
Contact RIAGG	Personen met contact	%	1,4	1,3	1,7	1,6	1,8	2,1	1,0
Personen die voorgeschreven medicijnen hebben gebruikt		%	36,2	36,8	37,1	33,7	40,5	40,1	32,5
Personen die niet voorgeschreven medicijnen hebben gebruikt		%	38,2	38,6	39,0	32,3	45,6	40,1	37,3

Bron: CBS.

TABEL 8.3 *Ervaren gezondheid naar geslacht, leeftijd en sociale groep, 2005*

	Zeer goed	Goed	Minder dan goed
	%		
Geslacht			
Mannen	28	55	18
Vrouwen	24	54	22
Leeftijd			
0-14 jaar	43	51	6
15-24 jaar	28	61	11
25-44 jaar	27	58	14
45-64 jaar	18	53	29
65 jaar en ouder	10	47	43
Sociale groep			
Hooggeschoolde hoofdarbeid	31	59	10
Kleine zelfstandigen	26	62	12
Geschoolde handarbeid	26	60	15
Half-/ongeschoolde handarbeid	22	60	18
Werkloze beroepsbevolking	21	52	28
Onderwijsvolgend	27	60	13
Arbeidsongeschikt	1	18	81
Vut-pensioen, 58-64 jaar	16	57	28

Bron: CBS.

TABEL 8.4 *Langdurige aandoeningen naar geslacht en leeftijd, 2005*

	Man- nen	Vrouw- wen	Totaal	w.v.				
				0-14 jaar	15-24 jaar	25-44 jaar	45-64 jaar	65 jaar en ouder
	%							
Hartaandoening	1,5	1,3	1,4	0,0	0,3	0,2	2,1	5,5
Migraine	8,4	16,7	12,6	3,4	14,4	18,1	15,2	8,3
Hoge bloeddruk	9,8	12,4	11,1	0,1	1,7	4,5	19,5	32,8
Vernauwing bloedvaten	1,7	1,6	1,7	0,1	0,0	0,5	1,5	8,4
Astma, chronische bronchitis, CARA	8,1	8,2	8,2	9,6	6,4	6,5	8,5	10,4
Psoriasis	2,0	1,7	1,8	0,3	1,4	1,8	2,5	3,1
Chronische eczeem	4,7	4,6	4,7	6,1	5,5	4,8	3,8	3,2
Duizeligheid met vallen	1,9	3,1	2,6	0,4	3,8	1,7	3,1	5,6
Darmstoornissen	2,2	3,2	2,7	1,7	2,2	2,4	3,4	4,0
Incontinentie	1,5	5,8	3,7	0,2	0,2	2,0	5,5	11,9
Rugaandoening	8,5	9,8	9,2	0,6	4,0	8,4	15,4	15,5
Gewrichtsslijtage	6,8	12,5	9,7	0,0	1,6	2,8	15,8	33,7
Chronische gewrichtsontsteking	2,5	5,5	4,0	0,2	0,2	1,8	7,0	11,8
Nekaandoening	7,0	11,4	9,2	0,4	3,7	9,2	15,3	15,0
Aandoening elleboog, pols of hand	3,9	7,1	5,5	0,4	2,8	4,6	9,4	9,5
Overige aandoeningen	6,4	8,6	7,5	3,8	4,9	7,4	10,5	9,7
Suikerziekte totaal	3,7	3,0	3,4	0,1	0,4	0,9	5,1	12,6
Suikerziekte type 1 ¹⁾	0,8	0,5	0,6	0,1	0,4	0,4	0,8	1,8
Suikerziekte type 2 ²⁾	2,9	2,6	2,7	0,0	0,0	0,5	4,3	10,9
Heeft ooit gehad								
Beroerte	1,9	1,8	1,9	0,0	0,6	0,7	2,4	7,4
Hartinfarct	3,3	1,4	2,3	0,0	0,0	0,5	2,7	10,9
Kanker	4,2	5,3	4,7	0,1	1,0	1,8	6,9	17,0
Heeft afgelopen jaar gehad								
Beroerte	0,4	0,3	0,3	0,0	0,0	0,3	0,3	1,2
Hartinfarct	0,4	0,1	0,3	0,0	0,0	0,3	0,2	1,2
Kanker	1,6	1,1	1,4	0,1	0,2	0,2	2,0	5,4

¹⁾ Personen die 'ja' hebben geantwoord op de vragen of zij 1. op dit moment insuline gebruiken, 2. insuline zijn gaan gebruiken binnen 6 maanden nadat suikerziekte was vastgesteld.

²⁾ Niet behorend tot de diabetes type 1.

Bron: CBS.

TABEL 8.5

Depressieve klachten bij de bevolking naar geslacht, leeftijd en sociale groep, 2005

	Heeft ooit gehad			Heeft afgelopen jaar gehad		
	depressieve klachten	depressief of angstig	angstige periode	depressieve klachten	depressief of angstig	angstige periode
	%					
Totaal	25	35	27	10	17	14
Geslacht						
Mannen	19	26	19	8	13	10
Vrouwen	30	43	34	12	20	17
Leeftijd						
0-14 jaar	6	13	10	2	5	5
15-24 jaar	19	25	17	11	15	12
25-44 jaar	28	38	29	12	19	16
45-64 jaar	28	40	32	11	18	16
65 jaar en ouder	20	30	23	7	12	9
Sociale groep						
Hooggeschoolde hoofdarbeid	24	35	27	8	16	13
Kleine zelfstandigen	22	32	23	5	13	11
Geschoolde handarbeid	18	25	19	9	13	10
Half-/ongeschoolde handarbeid	23	30	22	9	15	13
Werkloze beroepsbevolking	36	49	37	21	34	27
Onderwijsvolgend	22	28	19	11	15	11
Arbeidsongeschikt	48	60	50	28	36	33
Vut-pensioen, 58-64 jaar	19	31	26	7	15	12

Bron: CBS.

TABEL 8.6

Personen met tijdelijke activiteitenbeperking naar geslacht, leeftijd en sociale groep, 2005

	Personen	Dagen	Beddagen per jaar
	%	abs.	
Totaal	18	38	4,3
Geslacht			
Mannen	16	32	3,8
Vrouwen	20	43	4,7
Leeftijd			
0-14 jaar	12	14	1,9
15-24 jaar	20	30	4,6
25-44 jaar	19	39	5,6
45-64 jaar	20	48	4,6
65 jaar en ouder	18	51	3,5
Sociale groep			
Hooggeschoolde hoofdarbeid	16	30	4,2
Kleine zelfstandigen	14	28	3,2
Geschoolde handarbeid	15	32	4,9
Half-/ongeschoolde handarbeid	19	40	4,3
Werkloze beroepsbevolking	22	38	6,3
Onderwijsvolgend	18	30	3,5
Arbeidsongeschikt	41	110	18,8
Vut-pensioen, 58-64 jaar	16	41	3,2

% personen met de antwoordcategorie "ja" op de vraag: "heeft u het gedurende de laatste 14 dagen tengevolge van ziekte of verwonding rustiger aan moeten doen of dingen achterwege moeten laten die u gewoonlijk wel doet?"

en "ja" op de vervolgvraag: "waren daar dagen bij waarop u volledig of voor het grootste gedeelte van de dag het bed heeft gehouden?"

Bron: CBS.

TABEL 8.7

Rookgedrag (ex-) sigarettenrokers naar leeftijd en sociale groep, 2005 ¹⁾

	Rokers	Zware rokers	Sigaretten per dag per roker	Rookjaren rokers	Rookjaren ex-rokers	Stopjaren ex-rokers
	%		aantal			
Totaal	29,5	7,7	11,7	25,6	17,5	17,2
Leeftijd						
15-24 jaar	29,5	4,4	8,8	5,5	2,0	3,3
25-44 jaar	35,6	9,1	11,7	18,0	10,6	9,2
45-64 jaar	32,5	10,3	13,1	36,9	18,2	19,2
65 jaar en ouder	17,6	4,8	11,5	52,8	28,6	26,5

¹⁾ Personen van 12 jaar en ouder.

Bron: CBS.

TABEL 8.8

Lichamelijke activiteit en sportbeoefening naar leeftijd, 2005 ¹⁾

	Lichamelijk actief	w.v.						Voldoet aan norm gezond bewegen
		sportbeoefening	w.v.					
		voetbal	tennis	zwemmen	fitness	overige sporten		
minuten per week								
Totaal	2 152	138	17	9	5	28	79	55
0-14 jaar	1 468	333	87	7	10	11	218	25
15-24 jaar	1 900	254	65	7	6	49	127	48
25-44 jaar	2 675	132	13	7	5	35	71	53
45-64 jaar	2 250	115	2	13	5	24	70	61
65 jaar en ouder	1 270	64	0	8	4	8	43	58

¹⁾ Personen van 12 jaar en ouder.

Bron: CBS.

De helft van de mannen en 40 procent van de vrouwen is te zwaar, 10 procent van de mannen en 11 procent van de vrouwen is zelfs veel te zwaar. Overigens neemt het aantal dikkerds al twee jaar niet meer toe: het percentage mannen en vrouwen (20-plus) met een normaal gewicht is iets hoger dan in 2003 en 2004, het percentage dat te zwaar is, is nu iets lager. Voor zowel mannen als vrouwen geldt dat overgewicht snel toeneemt met de leeftijd. (tabel 8.9)

De meeste mensen (16-plus) hebben nog eigen tanden en kiezen: 68 procent heeft geen gebitsprothese. Dertien procent heeft een volledig kunstgebit. Het percentage van de bevolking zonder gebitsprothese is sinds 2000 elk jaar verbeterd. In dat jaar had nog een kleine 65 procent geen kunstgebit. (tabel 8.10)

Tabel 8.11 geeft een beeld van de deelname in preventieve screeningsprogramma's zoals baarmoederhalskanker en borstkanker voor vrouwen en prostaatkanker voor mannen. Vrouwen van 20 jaar en ouder is gevraagd of zij de afgelopen vijf jaar minstens één keer een uitstrijkje hebben laten maken. De vraag over de borstfoto (mammografie) is gesteld aan vrouwen van 30 jaar en ouder. Het percentage in de tabel is het percentage vrouwen dat minstens één keer in de afgelopen twee jaar een borstfoto heeft laten maken. De zogeheten Prostaat antigeen test is een bloedtest om een verhoogde kans op prostaatkanker vast te stellen. De tabel geeft het cijfer van de mannen (40-plus) die de afgelopen vijf jaar minstens één keer een bloedtest hebben laten doen.

TABEL 8.9 *Lengte en gewicht naar geslacht, leeftijd en sociale groep, 2005 ¹⁾*

	Opge- geven lengte	Opge- geven gewicht	Onder- gewicht	Normaal gewicht	Over- gewicht	w.v. Ernstig overgewicht
	cm	kg	%			
Totaal	174	76,0	2	53	45	11
Geslacht						
Mannen	181	82,8	1	49	50	10
Vrouwen	168	69,3	3	58	40	11
Leeftijd						
15-24 jaar	177	70,5	5	80	15	2
25-44 jaar	176	76,2	2	60	38	8
45-64 jaar	173	77,8	1	45	54	14
65 jaar en ouder	170	74,3	2	43	55	14
Sociale groep						
Hooggeschoolde hoofdarbeid	178	77,8	1	57	41	7
Kleine zelfstandigen	178	80,7	1	46	53	11
Geschoolde handarbeid	181	82,5	1	52	48	10
Half-/ongeschoolde handarbeid	177	79,2	3	52	46	13
Werkloze beroepsbevolking	174	74,5	2	59	40	12
Onderwijsvolgend	175	70,6	5	75	20	5
Arbeidsongeschikt	172	78,0	2	41	56	21
Vut-pensioen, 58-64 jaar	173	80,3	0	35	65	18

¹⁾ Personen van 20 jaar en ouder.

Bron: CBS.

TABEL 8.10 *Kunstgebit naar geslacht en leeftijd, 2005*

	Kunstgebit			
	geen	boven en onder	alleen boven of onder	overige gebitsprothesen ¹⁾
	% bevolking 16 jaar en ouder			
Totaal	68	13	5	13
Geslacht				
Mannen	70	12	6	12
Vrouwen	67	14	5	14
Leeftijd				
15-24 jaar	97	0	0	3
25-44 jaar	91	1	1	7
45-64 jaar	55	15	9	22
65 jaar en ouder	20	50	12	19

¹⁾ Plaatjes, frameprothesen, bruggen en combinaties hiervan.

Bron: CBS.

TABEL 8.11

Deelname aan preventieprogramma's kankeronderzoek, 2005

	Uitstrijkje	Mammografie	Prostaat antigeen test
	%		
Totaal	60,3	46,3	19,4
15-24 jaar	13,2	.	.
25-44 jaar	70,8	9,9	6,5
45-64 jaar	79,3	68,2	16,0
65 jaar en ouder	19,8	63,9	36,7

Bron: CBS.

8.3 Uitgaven voor zorg

De voorlopige uitgaven aan zorg hebben in 2004 ruim 60 miljard euro bedragen. Sinds 2001 zijn deze zorguitgaven met bijna 28 procent toegenomen. Bijna tweederde van deze zorguitgaven, ruim 37 miljard euro, heeft betrekking op gezondheidszorg, een derde, 21 miljard euro, op de welzijnszorg. Per hoofd van de bevolking zijn de zorguitgaven in 2004 bijna 3 700 euro.

Overheid en sociale verzekeringen financieren verreweg het grootste deel van de zorguitgaven. Het meeste geld komt terecht bij de curatieve zorg (diagnose en behandeling) en de sociale zorg, een iets kleiner bedrag bij de medische verzorging. Aan medische goederen is ruim 10 miljard euro besteed. (tabel 8.12)

TABEL 8.12

Uitgaven aan zorg

	Eenheid	2001	2002	2003	2004*
		mln euro			
Uitgaven aan zorg w.v.		47 128	53 030	57 529	60 116
Gezondheidszorg		29 734	33 192	35 786	37 335
Welijnszorg		15 777	18 065	19 906	20 849
Kosten beleids- en beheersorganisaties		1 618	1 773	1 837	1 933
Naar functie					
Curatieve zorg		9 904	11 188	12 122	12 934
Medische verzorging		8 751	9 921	10 630	11 090
Medische goederen		8 420	9 132	9 963	10 228
Sociale zorg		10 568	12 152	13 361	14 048
Overige activiteiten		9 485	10 637	11 453	11 816
Financieringsbronnen					
Overheid en sociale verzekeringen		32 370	36 418	39 361	40 813
Particuliere zorgverzekeringen		6 252	7 229	7 841	8 668
Overige financieringsbronnen		8 507	9 383	10 327	10 635
Zorguitgaven	euro per hoofd	2 937	3 284	3 546	3 692
Zorguitgaven	% van BBP	10,5	11,4	12,1	12,3

Bron: CBS.

Vijftigers meest belast met mantelzorg

In 2005 verleenden ruim 600 duizend personen van 25–64 jaar mantelzorg. Het gaat meestal om zorg voor een ouder. Vijftigplussers verlenen deze zorg relatief vaak.

De ruim 600 duizend mantelzorgers vormden bijna 7 procent van de bevolking (25–64 jaar). Onder hen waren bijna tweemaal zoveel vrouwen als mannen. Bijna zes op de tien mantelzorgers zorgden voor een ernstig zieke of hulpbehoevende ouder, minder dan de helft verzorgde een of meer andere familieleden of vrienden. Twee op de tien mantelzorgers, 130 duizend in totaal, hadden naast de verzorging van een ernstig zieke ook nog jonge kinderen thuis.

50–54-jarigen zorgen relatief vaak

Het aandeel mantelzorgers neemt toe met de leeftijd en was het hoogst (12 procent) in de leeftijdsgroep 50–54 jaar. In alle leeftijdscategorieën werd vooral voor een ouder gezorgd. Vanaf 55 jaar was dit wat minder vaak het geval. De reden hiervoor is dat de ouders dan vaker zijn overleden of in een verzorgingshuis wonen. Mannen en vrouwen vanaf 55 jaar zorgden wel relatief vaak voor andere familieleden of vrienden.

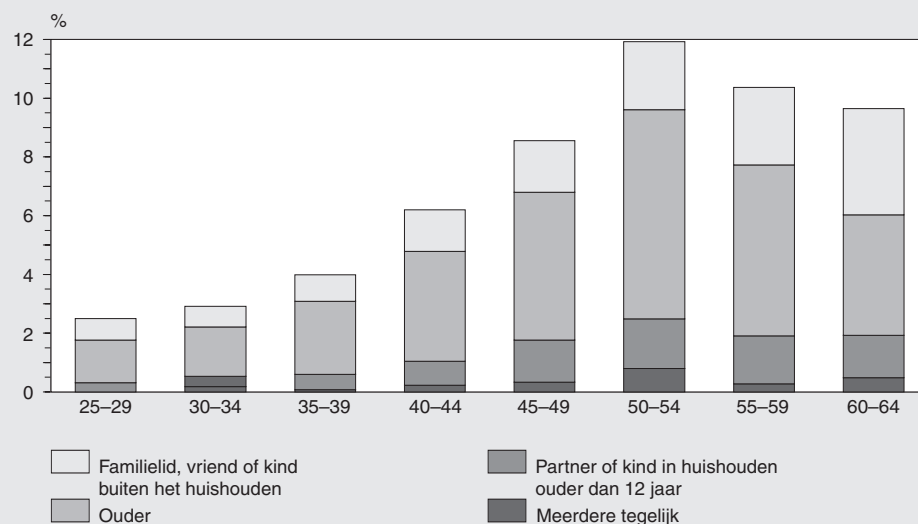
Minder werken, meer zorgtaken

Personen die niet participeerden op de arbeidsmarkt verleenden iets vaker mantelzorg dan personen die wel actief waren op de arbeidsmarkt. Een mogelijke verklaring is dat mensen die geen baan hebben of daar niet actief naar zoeken, meer vrije tijd hebben en daardoor in principe meer tijd kunnen besteden aan zorgtaken. Van hen zorgde ongeveer een op de drie meer dan 12 uur per week.

Martijn Souren

Uit: CBS, *Webmagazine* (25 september 2006)

Zorg voor naasten naar leeftijd verzorger, 2005

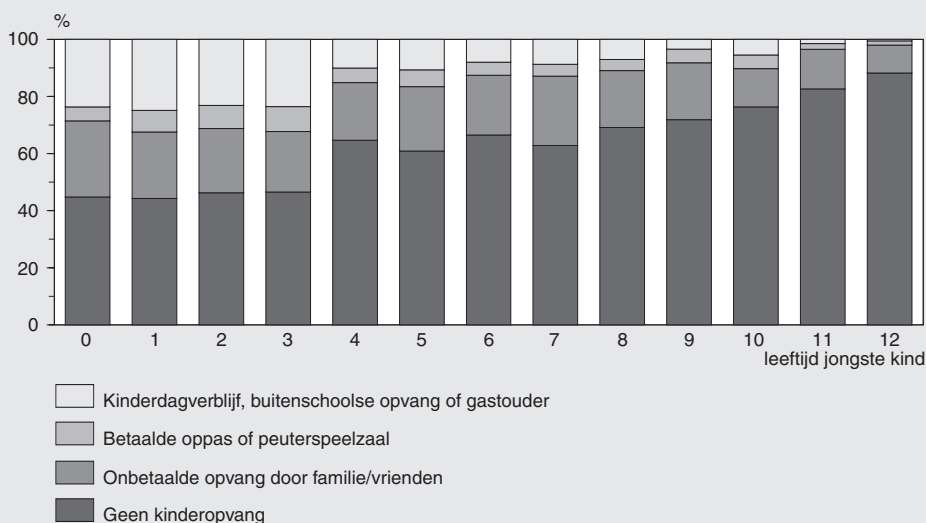
Bron: CBS.

Kinderopvang vaak door familie en vrienden

In 2005 maakt 40 procent van de huishoudens met kinderen van 12 jaar of jonger gebruik van kinderopvang. Dat zijn ruim 550 duizend huishoudens. Zij kiezen vooral voor opvang door familie en vrienden. Formele opvang door een kinderdagverblijf, een gastouderbureau of een instelling voor buitenschoolse opvang is minder populair.

Huishoudens met jonge kinderen maken relatief veel gebruik van kinderopvang. Ruim de helft van de huishoudens met kinderen jonger dan 4 jaar heeft kinderopvang. Onder huishoudens met een jongste kind van 4 jaar of ouder is dit aandeel 40 procent. Vooral formele kinderopvang wordt vanaf de basisschoolleeftijd minder ingezet. In huishoudens met een jongste kind van 3 jaar heeft bijna een kwart formele opvang. Is het jongste kind 4 jaar, dan maakt nog maar 10 procent van de huishoudens gebruik van formele kinderopvang.

Voornaamste vorm van kinderopvang voor huishoudens naar leeftijd jongste kind, 2005

Bron: CBS.

Formele opvang op twee dagen in de week

In totaal maakt één op de vijf huishoudens gebruik van formele kinderopvang. 6 procent van de huishoudens gebruikt formele opvang als aanvulling op een andere vorm van opvang.

De meeste huishoudens hebben op twee dagen in de week formele opvang. Slechts 10 procent maakt hier op vier of meer dagen gebruik van. Vier op de tien huishoudens maken nog geen 12 uur per week gebruik van formele opvang. Ruim een kwart van de huishoudens heeft aan 12–19 uur per week genoeg. Het komt weinig voor dat ouders voor meer dan 28 uur per week formele opvang hebben.

Saskia te Riele

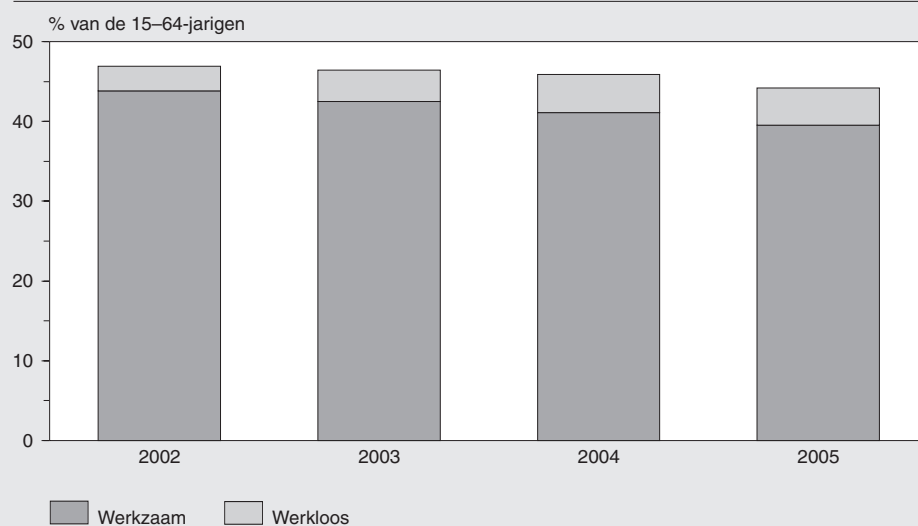
Uit: CBS, *Webmagazine* (28 augustus 2006)

Arbeidsgehandicapten minder actief op arbeidsmarkt

In 2005 gaf een op de zes mensen aan door een langdurige aandoening, ziekte of handicap belemmerd te worden in het uitvoeren of vinden van betaald werk. Dat zijn bijna 1,8 miljoen arbeidsgehandicapten. Sinds 2002 is het aandeel arbeidsgehandicapten dat werkt of actief zoekt naar een baan afgenomen.

Van de arbeidsgehandicapten was slechts 44 procent in 2005 actief op de arbeidsmarkt. De arbeidsparticipatie van alle personen van 15–64 jaar was met bijna 68 procent aanzienlijk hoger. Terwijl de bruto arbeidsparticipatie, het percentage werkenden en werklozen samen, onder alle 15–64-jarigen in de periode 2002–2005 nagenoeg gelijk bleef, nam deze onder arbeidsgehandicapten af van 47 tot 44 procent.

Bruto arbeidsparticipatie van arbeidsgehandicapten

Bron: CBS.

Meer mensen die willen werken

Tegenover de daling van de arbeidsparticipatie staat een stijging van het aandeel arbeidsgehandicapten dat wel wil werken maar niet actief een baan zoekt. In 2005 ging het om 9 procent van de arbeidsgehandicapten. Omdat zij niet actief zoeken naar betaald werk worden zij niet tot de werklozen gerekend. In 2002 ging het nog om 7 procent van de arbeidsgehandicapten.

Zes op de tien arbeidsgehandicapten 45-plus

In 2005 waren zes op de tien arbeidsgehandicapten 45–64 jaar, tegen vier op de tien bij de totale bevolking. De groep arbeidsgehandicapten vergrijsd echter in hetzelfde tempo als de gehele bevolking en het aandeel arbeidsgehandicapten per leeftijdsgroep is zeer stabiel. Om die reden is de afgenomen participatie van arbeidsgehandicapten niet te verklaren uit de vergrijzing.

Hendrika Lautenbach

Uit: CBS, *Webmagazine* (11 september 2006)

Zorg voor gezin houdt steeds minder vrouwen thuis

Sinds 2000 is het aantal vrouwen dat geen baan wil vanwege de zorg voor het gezin sterk afgenomen. In 2000 waren het er nog 863 duizend, in 2005 is dit gedaald tot 577 duizend.

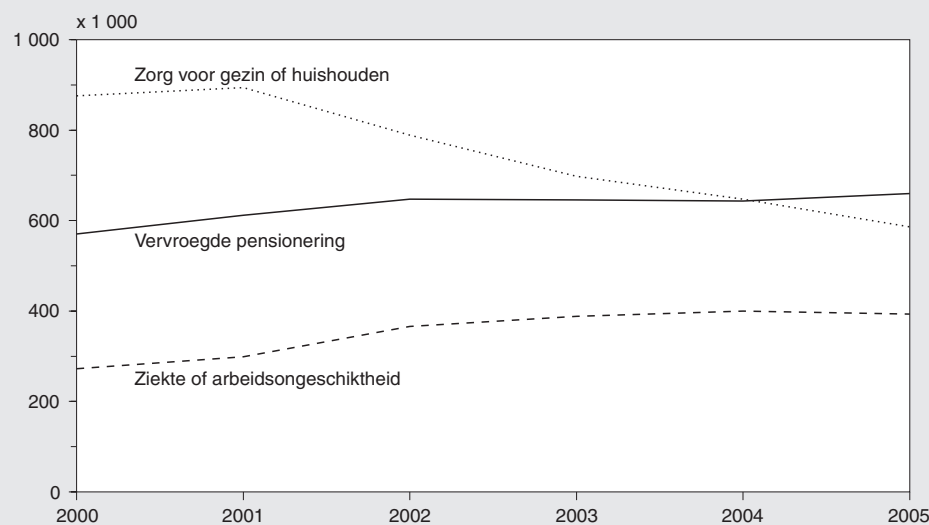
In 2005 waren er ruim 1 miljoen mannen en bijna 2 miljoen vrouwen die niet op korte termijn een baan van 12 uur of meer wilden. Het volgen van een opleiding was voor bijna een derde de voornaamste reden. Dit zijn hoofdzakelijk jongeren. Ruim een op de vijf gaf ziekte of arbeidsongeschiktheid als reden op, eveneens een vijfde noemde de zorg voor het gezin. Deze laatste groep bestaat vrijwel geheel uit vrouwen. Mannen die besluiten niet te gaan werken om voor hun gezin te zorgen zijn er nagenoeg niet.

Dertig procent van de vrouwen noemde de zorg voor het gezin als reden om af te zien van een baan. Onder hen zijn laagopgeleide vrouwen oververtegenwoordigd. In 2005 was van alle 15-64-jarige vrouwen 35 procent laagopgeleid; van degenen die thuis bleven om te zorgen was dat 51 procent. Dit wordt gedeeltelijk veroorzaakt doordat voor laagopgeleide vrouwen de verhouding tussen de kosten en baten van betaald werk het ongunstigst is. Hun loon is relatief laag, terwijl ze wel kosten moeten maken voor kinderopvang.

Hendrika Lautenbach

Uit: CBS, *Webmagazine* (10 april 2006)

Personen 15-64 jaar die geen betaald werk willen, naar enkele redenen

Bron: CBS.

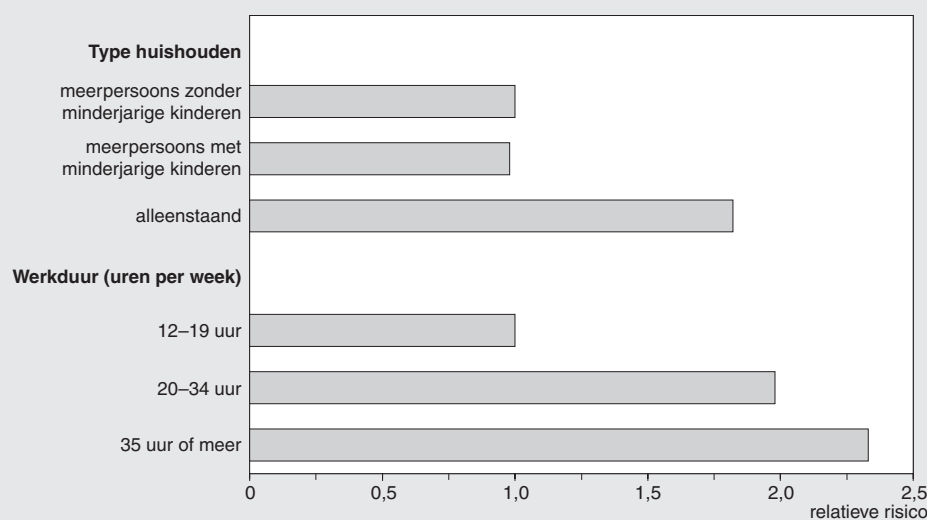
Dubbel belaste vrouwen hebben niet vaker burn-out

In 2004 had ongeveer een op de tien werkzame vrouwen burn-outklachten. Alleenstaande vrouwen en vrouwen met een grotere baan hadden vaker dergelijke klachten. De combinatie van een baan, huishoudelijk werk en de zorg voor kinderen gaat niet gepaard met meer burn-out.

Alleenstaande werkzame vrouwen hadden met 16 procent het vaakst burn-outklachten. Vrouwen in een huishouden met minderjarige kinderen kampten iets minder vaak met burn-outklachten (8 procent) dan vrouwen in meerpersoonshuishoudens zonder minderjarige kinderen.

Werkende vrouwen die relatief veel uren aan huishoudelijk werk besteedden, hadden vrijwel even vaak burn-outklachten als vrouwen die minder uren staken in het huishouden. Veel of weinig uren huishoudelijk werk heeft dus weinig relatie met burn-outklachten.

Kans op burn-out van werkende vrouwen, gecorrigeerd voor leeftijd, 1997/2004

Bron: CBS.

Risico's

Er bestaan kleine verschillen in het vóórkomen van burn-outklachten van vrouwen naar leeftijd. Onder 25-34-jarigen was het aandeel vrouwen met burn-outklachten het laagst (9 procent). Werkduur speelt een grotere rol. Bij vrouwen die 20 uur of meer werkten was de kans op burn-outklachten ruim twee keer zo groot als bij vrouwen die 12-19 uur per week werkten.

Gecorrigeerd voor leeftijd en werkduur was de kans op burn-outklachten van vrouwen met minderjarige kinderen vrijwel gelijk aan die van vrouwen in meerpersoonshuishoudens zonder minderjarige kinderen. Onder alleenstaande werkzame vrouwen was de kans bijna twee keer zo groot. Samenwonen werkt blijkbaar dempend op het krijgen van burn-outklachten.

Hendrika Lautenbach

Uit: CBS, *Webmagazine* (15 mei 2006)

9 Schade, ongevallen en onveiligheid

9.1 Brandschaden

In zijn *Brandweerstatistiek* rapporteert het CBS jaarlijks over brandmeldingen en verzoeken om hulp, over het optreden van de brandweer bij brand en activiteiten bij (technische) hulpverlening, over brandweerpersoneel en over de kosten van de gemeentelijke brandweer.

In 2005 zijn 43 duizend branden geregistreerd, vrijwel evenveel als in 2004. Zowel het aantal binnen- als buitenbranden is niet noemenswaardig veranderd.

Het totale schadebedrag ligt in 2005 op ruim 735 miljoen euro. Zestig procent van het totale schadebedrag heeft betrekking op branden in kleinere gemeenten (tot 50 duizend inwoners).

TABEL 9.1

Branden met en zonder schade

	2001	2002	2003	2004
	x 1 000			
Branden	46,5	54	43	43,2
w.v.				
zonder schade	18,2	21,4	16,6	17,3
met schade	28,3	32,5	26,4	25,9

Bron: CBS.

Tabel 9.3 geeft het overzicht van branden en schadebedragen naar object. Een op de drie branden is een binnenbrand, bijna de helft van de binnenbranden betreft een woning of woongebouw. Deze branden veroorzaken evenwel nog geen kwart van de totale schade bij binnenbranden. Tien procent van alle binnenbranden vindt plaats in de industrie en de landbouw. De schade aan deze laatste objecten is relatief groot: 332 miljoen euro in 2005, ruim de helft van de totale brandschade bij binnenbranden.

Het aantal bos-, berm- en heidebranden bedroeg 4,7 duizend in 2005. De meeste buitenbranden (13 duizend) zijn papier- en vuilcontainerbranden.

Een defect aan een apparaat of het verkeerde gebruik van een apparaat is de belangrijkste oorzaak van binnenbranden. Bij buitenbranden zijn brandstichting en vandalisme de voornaamste oorzaken.

TABEL 9.2

Branden naar gemeentegroep, 2005

	Totaal	Branden zonder schade	Branden met schade	Schadebedrag
	abs.			mln euro
Totaal	43,2	17,3	25,9	735
250.000 en meer inwoners	6,7	4,2	2,6	44
150.000 tot 250.000 inwoners	3,9	1,7	2,1	34
100.000 tot 150.000 inwoners	5,3	2,1	3,2	61
50.000 tot 100.000 inwoners	9,1	3,4	5,7	156
20.000 tot 50.000 inwoners	12,5	4,2	8,3	292
Minder dan 20.000 inwoners	5,7	1,6	4,1	148

Bron: CBS.

TABEL 9.3

Branden met schade en schadebedragen naar object, 2005

	Branden	Schadebedrag
	x 1 000	mln euro
Binnenbranden		
Woongebouw	6,4	143
w.v.		
Eengezinswoning	2,1	36
Overige woningen	3,0	82
Andere woongebouwen	1,3	26
Gevangenis, politiecel	0,1	0
Logiesgebouw	0,3	11
Kantoorgebouw	0,3	6
Onderwijsgebouw	0,3	19
Gezondheidszorg	0,9	7
Industrie, landbouw, veeteelt	1,4	332
Stationsgebouw	0,0	0
Bijeenkomstgebouw	0,9	77
Overige gebouwen	2,6	39
Totaal	13,1	634
Buitenbranden		
Papier-, vuilcontainer	12,6	7
Afval op afgesloten terreinen	1,9	1
Berm, bos, heide e.d.	4,7	3
Personenauto (incl. sloop)	3,7	33
Overige auto's	0,8	29
Schepen, beroepsvaart	0,0	1
Schepen, recreatievaart	0,1	3
Spoorwagematerieel	0,1	0
Overige nijverheid/industrie	0,1	3
Andere	4,6	19
Totaal	28,5	98

Bron: CBS.

TABEL 9.4

Branden naar oorzaak en schadebedrag, 2005

	Aantal branden	Schadebedrag
	x 1 000	mln euro
Binnenbranden		
Brandstichting	1,5	74
Spelen met vuur door kinderen	0,2	4
Roken	0,4	4
Brandgevaarlijke werkzaamheden	0,5	28
Defect/verkeerd gebruik apparaat/product	3,2	80
Broei, zelfverhitting	0,4	22
Vuurwerk	0,1	3
Anders	2,5	61
Onbekend	4,3	357
Totaal	13,1	634
Buitenbranden		
Brandstichting	8,3	20,4
Vandalisme	5,4	6,3
Spelen met vuur door kinderen	0,7	0,5
Af-/verbranden van bermen/afval	0,6	0,5
Ongeluk, aanrijding	0,2	3,0
Andere	3,2	22,7
Onbekend	10,1	44,5
Totaal	28,5	98,0

Bron: CBS.

9.2 Privé-ongevallen, bedrijfsongevallen en verkeersongevallen

Dodelijke ongelukken

In 2005 kwamen bijna 2 700 mensen door een privé-ongeval om het leven. De meeste ongevallen gebeuren in en om het huis, vallen is de belangrijkste oorzaak van het fatale incident. Ouderen zijn bij uitstek kwetsbaar. (tabel 9.5)

Verder zijn in 2005 64 personen overleden aan de gevolgen van een bedrijfsongeval. (tabel 9.6) Geteld zijn uitsluitend die slachtoffers van een bedrijfsongeval die waren opgenomen in de gemeentelijke basisadministratie van een Nederlandse gemeente. De helft van de dodelijke slachtoffers was werkzaam in de industrie en de bouw. Van de 93 slachtoffers woonden 64 mensen in ons land.

In 2005 zijn 817 personen (ingezetenen en niet-ingezetenen) om het leven gekomen bij een verkeersongeval, 4,7 slachtoffers per 100 duizend mannen en vrouwen. Dat is opnieuw veel minder dan in voorgaande jaren. (tabel 9.7). Het aantal dodelijke slachtoffers is gestegen onder voetgangers en fietsers en is het sterkst gedaald onder inzittenden van een personenauto, al is hun aantal onder de verkeersslachtoffers nog steeds het grootst.

TABEL 9.5

Privé-ongeval met dodelijke afloop naar activiteit, oorzaak en locatie

Onderwerpen	Eenheid	2003	2004	2005
Totaal	abs.	2 425	2 462	2 693
	per 100 000	15	15	17
Oorzaak				
Vallen	abs.	1 850	1 768	1 909
Object		28	16	15
Verbranden		46	43	64
Verdrinken		84	92	86
Verstikken		115	135	149
Overige oorzaken		297	403	463
Onbekend		5	5	7
Locatie				
In en om het huis		796	907	1 056
Verpleeg- of ziekenhuis		340	370	427
Openbare weg		66	61	76
Recreatie- of natuurgebied		75	91	87
Overige locaties		44	70	63
Onbekend		1 104	963	984
Leeftijd				
Jonger dan 15 jaar		58	58	57
15-19 jaar		8	16	14
20-29 jaar		31	49	44
30-39 jaar		88	80	90
40-49 jaar		107	120	115
50-59 jaar		140	146	157
60-69 jaar		149	161	182
70-79 jaar		377	402	408
80 jaar en ouder		1 467	1 430	1 626

Bron: CBS.

TABEL 9.6

Dodelijke bedrijfsongevallen naar bedrijfstak en belangrijkste voorwerp

	Eenheid	2003	2004	2005
Totaal	abs.	83	72	64
	per 100 000 (15-69 jaar)	0,7	0,6	0,5
Bedrijfstak				
Landbouw en visserij	abs.	12	14	13
Industrie en delfstoffenwinning		21	11	16
Bouwnijverheid		22	23	15
Vervoer, opslag, communicatie		8	5	10
Overige bedrijfstakken		17	17	9
Onbekend		3	2	1
Belangrijkste voorwerp				
Machine, gereedschap		14	13	13
Hijskraan, takel, lift, e.d.		28	8	15
Deel van gebouwen, ladders, steigers		17	20	4
Schuivende of vallende goederen/lading		6	11	9
Overige voorwerpen		14	19	23
Onbekend		4	1	-

Bron: CBS.

TABEL 9.7

Verkeersdoden naar wijze van deelneming aan het verkeer

	2003	2004	2005
	abs.		
Totaal	1 088	881	817
Wijze van deelneming			
Voetganger	107	77	89
Fiets	219	180	181
Brom-, snorfiets	99	87	78
Motorfiets	96	91	78
Personenauto	496	420	356
Bestelauto, vrachtauto	61	22	26
Overige wijzen	10	4	6
Onbekend	-	-	3

Bron: CBS.

9.3 Onveiligheidsgevoelens

Volgens de recente Veiligheidsmonitor Rijk 2006 voelt bijna een kwart van de bevolking (15-plus) zich wel eens onveilig, 3 procent voelde zich vaak onveilig: thuis, in de eigen buurt, in uitgaansgelegenheden, in het openbaar vervoer maar nog het meest op plaatsen waar jongeren rondhangen. (tabel 9.8)

De *Veiligheidsmonitor Rijk 2006* beschrijft verschillende aspecten van veiligheid en het functioneren van de politie. De gegevens zijn gebaseerd op een persoonsenquête die het CBS in het begin van 2006 heeft uitgevoerd, samen met de ministeries van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en Justitie.

TABEL 9.8

Onveiligheidsgevoelens naar situatie, 2006

	voelt zich wel eens onveilig	w.v. in					
		openbaar vervoer	uitgaans- gelegen- heid	eigen huis	eigen buurt	bij rond- hangende jongeren	winkel- centrum
	% 15 jaar en ouder						
Nederland	23,7	4,2	10,5	2,2	7,6	16,4	4,9

Bron: VMR.

Elk jaar is ruim een kwart van de bevolking slachtoffer van een delict. (tabel 9.9) Het percentage slachtoffers is in 2006 overigens lager dan in 2005. De gegevens hebben betrekking op een aantal vormen van veel voorkomende criminaliteit en komen uit de *Veiligheidsmonitor 2006*.

TABEL 9.9

Slachtofferschap van veel voorkomende criminaliteit

	2005	2006
	%	
Slachtofferschap ¹⁾	28,8	27,2
w.v. van		
gewelddelicten	5,8	5,1
seksuele delicten	0,9	0,9
mishandeling	1,5	1,6
bedreiging	4,1	3,1
vermogensdelicten	14,4	13,7
(poging tot) inbraak	3,0	2,6
idem, huishoudens	3,3	2,8
poging tot inbraak	1,9	1,5
idem, huishoudens	2,1	1,5
diefstal uit woning	1,4	1,1
idem, huishoudens	1,5	1,4
fietsdiefstal	5,8	5,6
idem, fietsbezitters	6,7	6,3
autodiefstal (inwoners 18-plus)	0,4	0,2
idem, autogebruikers (18-plus)	0,6	0,3
diefstal uit auto (inwoners 18-plus)	2,0	1,7
idem, autogebruikers (18-plus)	3,1	2,6
zakkenrollerij/diefstal met geweld	1,4	1,5
portemonneediefstal met geweld	0,3	0,3
zakkenrollerij	1,2	1,2
Overige diefstallen	4,0	3,7
Vandalismedelicten	13,0	12,0
vernieling aan/diefstal vanaf auto		
(inwoners 18 jaar en ouder)	8,9	8,1
idem, autogebruikers (18-plus)	13,4	12,1
Overige vernielingen	5,1	4,9
Doorrijden na aanrijding	1,7	1,6
Overige delicten	0,9	1,0

¹⁾ Exclusief overige delicten.

Bron: VMR.

Minder gevangenisstraffen, meer taakstraffen

In 2005 zijn door de rechter bijna 186 duizend sancties opgelegd. Dat is 2 procent minder dan in 2004. Vooral het aantal gevangenisstraffen en jeugddetenties nam af. Het aantal taakstraffen nam toe.

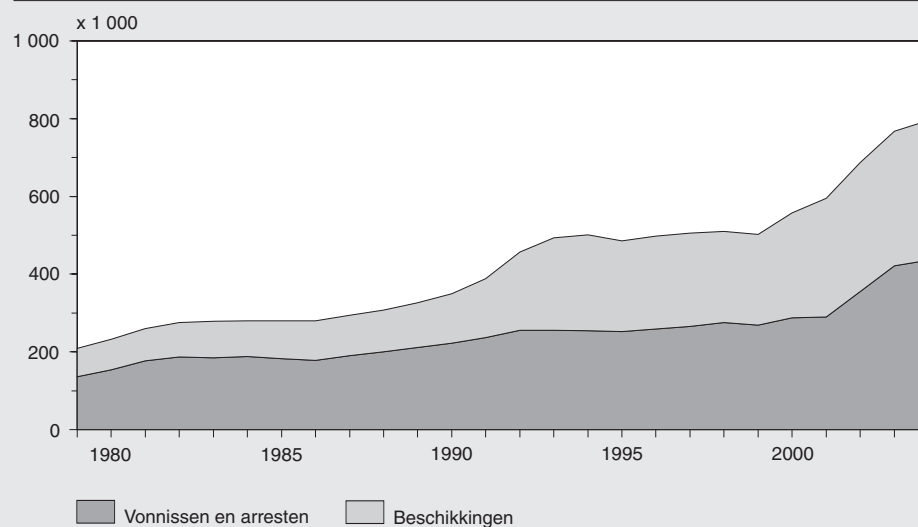
In 2005 zijn ruim 124 duizend veroordelingen uitgesproken door de rechter. Hierbij zijn in totaal bijna 186 duizend sancties opgelegd. Het aantal veroordelingen verschilt van het aantal sancties, omdat de rechter bij een veroordeling meerdere sancties kan opleggen.

Van de opgelegde sancties daalde het aantal gevangenisstraffen met 9 procent het sterkst ten opzichte van 2004. Het aantal jeugddetenties nam met bijna 7 procent af, het aantal taakstraffen groeide met 9 procent.

Capaciteitsuitbreidingen

Tussen 1995 en 2002 groeide het aantal opgelegde sancties van 135 duizend naar 166 duizend. In 2003 nam dit aantal echter sterk toe tot 191 duizend. Deze plotselinge stijging werd veroorzaakt door capaciteitsuitbreidingen bij de politie en het openbaar ministerie. Tegelijk werden de opsporing en vervolging geïntensiveerd. In 2004 en 2005 nam het aantal door de rechter opgelegde sancties weer licht af.

Aantal burgerlijke rechtszaken

Bron: CBS.

Aandeel taakstraffen sterk toegenomen

Tussen 1995 en 2005 nam het aandeel van de opgelegde hoofdstraffen licht af, van 81 naar 77 procent. Daarbij is de verdeling van de soorten sancties structureel veranderd. Het aandeel boetes en gevangenisstraffen daalde in deze periode, het aandeel taakstraffen verdubbelde: van 10 procent in 1995 tot 21 procent in 2005. Taakstraffen zijn in de jaren negentig ingevoerd als nieuwe sanctie. Bovendien zijn in de loop van de tijd de mogelijkheden uitgebreid om naast andere sancties een taakstraf op te leggen. Jeugddetentie is in 1995 als sanctie geïntroduceerd. In 2005 was dit aandeel toegenomen tot 3 procent.

Jurriën de Jong en Nynke de Lange

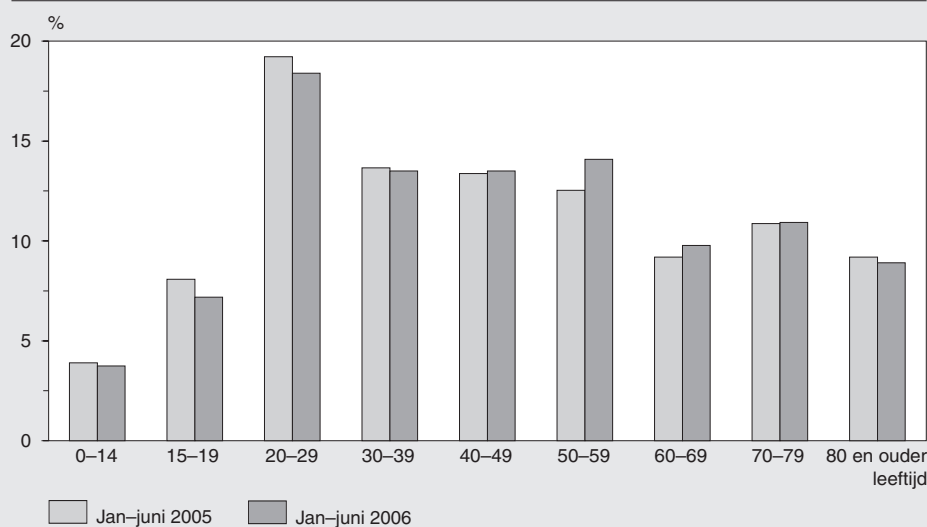
Uit: CBS, *Webmagazine* (28 augustus 2006)

Daling aantal verkeersdoden stagneert

In de eerste helft van 2006 zijn in Nederland 363 personen overleden door een verkeersongeval. Dit aantal verschilt niet veel van de 359 verkeersdoden in dezelfde periode van 2005.

Na een sterke stijging van het aantal verkeersdoden in de jaren vijftig en zestig van de vorige eeuw bereikte dit aantal in 1972 zijn hoogste niveau met meer dan 3 duizend dodelijke slachtoffers. In dat jaar vielen er dagelijks gemiddeld bijna negen verkeersdoden. Sindsdien vertoont dit aantal een dalende trend en in de eerste helft van 2006 is het afgenomen tot twee per dag.

Verkeersdoden eerste half jaar

Bron: CBS.

Lichte daling onder jongeren

Naar verhouding zijn er minder jongeren tot 30 jaar in het verkeer overleden. Deze gunstige ontwikkeling bij jongeren is al vanaf 2004 waar te nemen. Vijftigers en zestigers zijn juist vaker verkeersslachtoffer geworden.

Bijna de helft van alle verkeersslachtoffers overleed als inzittende van een personeauto. Twintig procent was fietser, 12 procent voetganger en 9 procent motorrijder. Zeven op de tien slachtoffers van een verkeersongeval waren mannen. De meeste van de in totaal 260 mannen waren tussen de 20 en 30 jaar. Van hen overleed 75 procent als inzittende van een auto.

Ook in de leeftijdsgroepen van 30 tot 60 jaar vielen relatief veel verkeersdoden. De helft was inzittende van een auto. Drie op de tien mannelijke verkeersdoden van 30 tot 40 jaar reed op een motor. Bij vrouwen was het aantal verkeersdoden in iedere leeftijdsgroep ongeveer even hoog.

Jan Hoogenboezem

Uit: CBS, *Webmagazine* (11 september 2006)

Meer zaken voor de burgerrechter

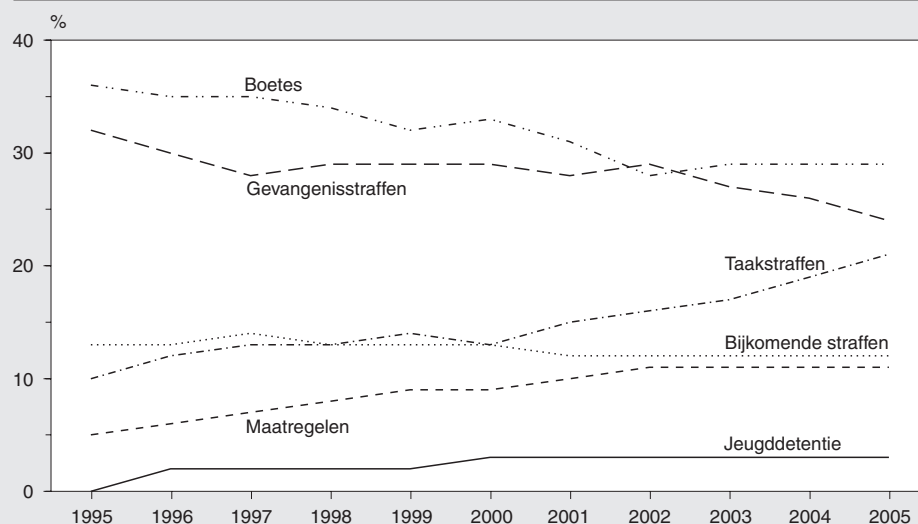
In 2005 heeft de burgerrechter 795 duizend zaken afgehandeld. Dit is een toename van 4 procent ten opzichte van 2004.

Zaken bij de burgerrechter gaan over financiële kwesties, over ontslag en over familie-aangelegenheden, zoals echtscheidingen, omgangsregelingen en voogdij. Ruim de helft van de beslissingen van de rechter heeft de vorm van een vonnis of een arrest. Voor het overige gaat het om beschikkingen.

Sterke stijging incassozaken

Drie op de vier vonnissen van rechtbanken zijn verstekvonnissen (332 duizend in 2005), waarbij de gedaagde niet op de rechtbankzitting verschijnt. Verstekzaken zijn voor het grootste deel incassozaken, aangebracht door woningbouwverenigingen, nutsbedrijven, verzekeringsmaatschappijen en telecombedrijven. De toename van het aantal vonnissen in civiele zaken is voor een aanzienlijk deel veroorzaakt door een stijging van het aantal incassozaken.

Verdeling door de rechter opgelegde sancties

Bron: CBS.

Meer familiezaken

Het aantal beschikkingen van de burgerrechter is tussen 2001 en 2005 met een derde toegenomen. Tweederde van de beschikkingen heeft betrekking op familiezaken, zoals voogdij, echtscheiding en ondertoezichtstelling van minderjarigen. Ook adopties worden doorgaans geregeld via een verzoekschrift bij de rechtbank.

Het aantal ontslagzaken via de rechter is tussen 2001 en 2003 met meer dan 75 procent toegenomen. Sindsdien is dit aantal weer gedaald, van 2004 op 2005 met 6 procent. Een werknemer kan ook zonder tussenkomst van de rechter worden ontslagen, namelijk via het Centrum voor Werk en Inkomen (CWI). Het aantal ontslaanvragen bij de CWI's nam in 2005 met 18 procent af ten opzichte van 2004. Het totaal aantal ontslagprocedures via de kantonrechter en CWI samen is met 12 procent gedaald.

Arno Sprangers en Marcelle van Zee

Uit: CBS, *Webmagazine* (3 juli 2006)

Vier moorden per week

In 2005 zijn 198 mensen van het leven beroofd. Dat komt neer op vier moorden per week. Dat is het laagste aantal in de afgelopen tien jaar. De helft van de slachtoffers was tussen de 20 en 40 jaar, en zeven van de tien slachtoffers zijn mannen.

In juli is het aantal slachtoffers van moord en doodslag het grootst en in december het laagst. Bijna 40 procent van het totaal aantal moorden wordt gepleegd in het weekend: het aantal ligt dan een kwart hoger dan in de rest van de week, vooral bij mannen en vrouwen van 15 tot 30 jaar.

Veel vrouwen slachtoffer in eigen woning

In 2005 werd tweederde van de vrouwelijke slachtoffers omgebracht in de eigen woning. Eén op de tien vermoorde vrouwen kwam om het leven in een woning van een ander en eveneens één op de tien op straat. De helft van de mannelijke slachtoffers werd in een huis vermoord, 30 procent wordt op straat omgebracht, een op de tien in een horecagelegenheid.

Risico om vermoord te worden, 1996–2005

Bron: CBS.

Hoger risico in grootste steden

De meeste slachtoffers vielen de afgelopen tien jaar in Amsterdam (341), Rotterdam (273) en Den Haag (162). Samen is dit eenderde van alle slachtoffers van moord en doodslag in Nederland. In de overige steden met meer dan 100 duizend inwoners werd 22 procent van de moorden gepleegd. De helft van de slachtoffers die niet in Nederland woonachtig zijn, werden in de drie grootste steden om het leven gebracht. Het risico om te worden vermoord is het grootst in Amsterdam, op de voet gevolgd door Rotterdam en in mindere mate Den Haag en Utrecht.

Jan Hoogenboezem

Uit: CBS, *Webmagazine* (21 augustus 2006)

10 Ouderen en vergrijzing

Het aandeel ouderen in de bevolking neemt nog steeds toe. De toename van het aantal ouderen heeft drie oorzaken. Ten eerste is de komende generaties ouderen groter dan de daaraan voorafgaande generaties. Verder zijn de generaties van na 1970 aanzienlijk kleiner dan die van eerdere jaren. Ten derde blijft de levensverwachting toenemen.

De mate van vergrijzing kan worden uitgedrukt in de zogeheten grijze druk. Dat is de verhouding tussen het aantal personen van 65 jaar of ouder en het aantal personen in de zogeheten productieve leeftijdsgroep van 20–64 jaar. De grijze druk is toegenomen van 20,1 procent in 1980 tot 23,2 procent in 2006. (tabel 10.1)

TABEL 10.1

Demografische druk

	Totale bevolking	0–19 jaar	20–64 jaar	65–79 jaar	80 jaar of ouder	Demografische druk		
						totale druk	groene druk	grijze druk
	x 1 000					%		
1980	14 091	4 432	8 044	1 303	312	75,2	55,1	20,1
1990	14 893	3 822	9 165	1 478	428	62,5	41,7	20,8
2000	15 864	3 873	9 839	1 652	500	61,2	39,4	21,9
2004	16 258	3 988	10 019	1 693	558	62,3	39,8	22,5
2005	16 306	3 988	10 029	1 715	574	62,6	39,8	22,8
2006	16 334	3 976	10 028	1 743	587	62,9	39,6	23,2

¹⁾ Totale druk: (kolom 2 + kolom 4 + kolom 5) / kolom 3.

²⁾ Groene druk: kolom 2 / kolom 3.

³⁾ Grijze druk: (kolom 4 + kolom 5) / kolom 3.

Bron: CBS.

Huishoudens

Door de toename van het (relatieve) aantal ouderen verandert ook de samenstelling van de huishoudens, van de groep werkenden en neemt het beroep op zorg toe.

Oudere huishoudens (50-plus) bestaan vaker uit alleenstaanden. Op (zeer) hoge leeftijd (80-plus) wonen ouderen vaak niet meer zelfstandig. De tendens is wel dat ouderen tot op hoge leeftijd zelfstandig blijven wonen. Het aantal zeer ouderen (80-plus) in instellingen neemt dan ook jaarlijks af.

Arbeidsmarkt

De laatste jaren zijn er meer ouderen aan het werk. Dit komt deels doordat de oudere bevolking toeneemt – de vergrijzing –, deels doordat ouderen vaker een baan hebben. Het aantal ouderen met een baan van ten minste 12 uur per week is gestegen van 1,0 miljoen in 1996 tot 1,6 miljoen in 2005. De arbeidsdeelname van 50-plussers steeg in diezelfde periode van bijna 28 naar 37 procent.

In alle leeftijdsgroepen boven 50 jaar nam de arbeidsdeelname toe, maar de groei was het sterkst onder de 55–59-jarigen. (tabel 10.3)

TABEL 10.2

Personen in huishoudens naar leeftijd, 1 januari, 2005

	Totaal	w.v.					in institutionele huishoudens
		in particuliere huishoudens					
		Thuiswonend kind	Alleenstaand	Samenwonende personen	Ouder in éénouder-huishouden	Over lid	
		x 1 000					
Nederland	16 306	4 635	2 449	8 299	444	266	213
55 tot 60 jaar	1 114	5	168	887	31	17	7
60 tot 65 jaar	824	2	144	644	14	16	5
65 tot 70 jaar	678	1	145	501	10	14	6
70 tot 75 jaar	578	0	163	382	10	13	10
75 tot 80 jaar	460	0	174	248	10	11	17
80 tot 85 jaar	336	0	158	127	8	9	32
85 tot 90 jaar	160		80	35	4	5	35
90 tot 95 jaar	63		29	7	2	2	24
95 jaar of ouder	14		5	1	0	1	8

Bron: CBS.

TABEL 10.3

Beroepsbevolking naar leeftijd, 2005

	Arbeidsdeelname		Werkzaam		Werkloos		Niet-beroepsbevolking	
	2001	2005*	2001	2005*	2001	2005*	2001	2005*
	%		x 1 000					
15-64 jaar	65,0	63,2	7 020	6 918	252	483	3 528	3 542
15-25 jaar	45,1	38,3	852	742	68	112	968	1 084
25-35 jaar	81,2	80,1	1 946	1 713	57	106	395	319
35-45 jaar	78,2	76,7	2 001	2 000	65	126	493	480
45-55 jaar	71,6	73,1	1 647	1 689	49	91	602	531
55-65 jaar	34,7	39,7	575	773	13	48	1 070	1 128

Bron: CBS.

De ouderen die werken, hebben doorgaans minder lichamelijk zwaar werk, betere arbeidsvoorwaarden. (tabel 10.4)

TABEL 10.4

Werkbelasting, arbeidsvoorwaarden en -verhoudingen, 2004

	Lichamelijke belasting		Arbeidsvoorwaarden		
	Lichamelijk zwaar werk	Veel kracht moeten zetten	In ploegen-dienst werken	's Avonds en/of 's nachts werken	In weekeinde werken
	%				
Totaal (18-64 jaar)	20	23	9	59	56
45-54 jaar	20	22	9	56	54
55-64 jaar	13	14	5	51	49

TABEL 10.5 *Arbeidsmarktpositie, 2005*

	Beroepsbevolking		Werkzame beroepsbevolking				Wel/niet werkzaam	
	Positie in werkring		Arbeidsduur per week					
	werknemers	zelfstandigen	12-19 uur	20-34 uur	36 uur of meer	Minder dan 12 uur	Niet werkzaam	
	x 1 000							
Totaal (15-64 jaar)	6 918	6 103	816	662	1 898	4 359	69	414
55-59 jaar	622	521	102	63	172	387	5	31
60-64 jaar	151	100	51	22	46	83	.	11

Bron: CBS.

Inkomen en koopkracht

Tabel 10.6 geeft het overzicht van het gemiddelde inkomen per huishouden naar de leeftijd van de hoofdkostwinner.

Tabel 10.7 laat zien hoe de koopkracht van oudere huishoudens sinds 2001 is veranderd. De dynamische koopkrachtverandering geeft aan hoe de koopkracht verandert als in de persoonlijke situatie iets verandert, bijvoorbeeld bij een promotie, bij verandering van baan, bij pensionering, maar ook bij een echtscheiding of door uit-huis-gaan of overlijden van een lid van het huishouden. Al die situaties leiden tot een inkomensverandering. De tabel toont de kwetsbaarheid van de oudste huishoudens, vanaf 65 jaar.

Toch geven relatief weinig ouderen aan dat ze niet kunnen rondkomen. (tabel 10.8)

TABEL 10.6 *Gemiddeld inkomen van huishoudens naar leeftijd, 2004*

	Aantal huishoudens	Per huishouden			
		personen	personen met inkomen	bruto-inkomen	besteedbaar inkomen
		aantal		1 000 euro	
Totaal particulier huishouden	6 976	2,3	1,7	48,2	28,5
Huishoudens met lid 65 jr e.o., totaal	1 594	1,6	1,5	31,7	24,1
Alleenstaande 65 jr e.o.	747	1,0	1,0	22,0	17,6
Alleenstaande 65 jr e.o., man	172	1,0	1,0	25,5	19,6
Alleenstaande 65 jr e.o., vrouw	575	1,0	1,0	20,9	17,0
(Echt)paar, één of beide 65 jr e.o.	697	2,0	1,9	36,1	27,6
(Echt)paar, beide partners 65 jr e.o.	511	2,0	2,0	33,8	26,8
(Echt)paar, één partner 65 jr e.o.	186	2,0	1,6	42,2	29,9
Overig huishouden met lid 65 jr e.o.	150	3,1	2,6	59,5	39,6

Bron: CBS.

TABEL 10.7

Dynamische koopkrachtontwikkeling naar leeftijd hoofdkostwinner

	2001-2002	2002-2003	2003-2004*
	%		
Totaal personen	1,6	0,1	0,3
tot 25 jaar	7,5	6,8	6,1
25 tot 30 jaar	1,6	0,3	1,1
30 tot 35 jaar	0,5	-0,6	0,2
35 tot 40 jaar	1,7	0,0	1,1
40 tot 45 jaar	2,6	0,9	1,5
45 tot 50 jaar	3,1	1,2	1,6
50 tot 55 jaar	1,5	0,2	0,3
55 tot 60 jaar	1,0	-0,6	-0,6
60 tot 65 jaar	1,1	-0,2	-0,5
65 tot 70 jaar	1,3	0,0	-0,3
70 tot 75 jaar	1,5	0,0	-0,2
75 jaar en ouder	1,5	0,0	-0,3

Bron: CBS.

TABEL 10.8

Rondkomen met het huishoudensinkomen, 2004

	Zeer moeilijk/moeilijk	Eerder moeilijk/ eerder gemakkelijk	Gemakkelijk/zeer gemakkelijk
	% van alle huishoudens per categorie		
Totaal	13	33	54
tot 25 jaar	19	49	33
25 tot 44 jaar	13	34	53
45 tot 64 jaar	14	29	57
65 jaar en ouder	8	36	56

Bron: CBS.

Zorg

Ouderen doen vaker een beroep op zorgvoorzieningen dan jongeren. Een grotere groep ouderen betekent dan ook een grotere vraag naar zorg. Toch is de huidige populatie ouderen relatief fit. Onder de ouderen zijn er veel minder dan onder de bevolking die roken, drinken of onvoldoende bewegen. De jongste ouderen (50-74 jaar) doen zelfs meer aan beweging dan de bevolking (18-64 jaar). En volgens de recente *Veiligheidsmonitor Rijk 2006* hebben veel minder ouderen dan jongeren last van onveiligheidsgevoelens. (tabel 10.11)

De contacten met vrienden en kennissen worden minder intensief naarmate de leeftijd vordert.

TABEL 10.9 *Medische consumptie, 2005*

		Totaal	Mannen	Vrouwen	Man, 65 jaar en ouder	Vrouw, 65 jaar en ouder
Contact met de huisarts in 1 jaar						
Personen	%	73,1	68,6	77,5	83,3	87,3
Contacten per persoon	aantal	5	4,2	5,6	5	6,9
Contact met een specialist in 1 jaar						
Personen	%	40	37,8	42,2	67,4	62,1
Contacten per persoon	aantal	4,4	4,1	4,7	3,7	4,6
Ziekenhuisopname in 1 jaar						
Opgenomen personen	%	6,3	5,4	7,2	14,2	13,7
Opnamen per 100 patiënten	aantal	123,1	121,3	124,3	126,9	125,6
Contact met de tandarts in 1 jaar						
Personen	%	77,9	76,8	79	48,3	46,3
Contacten per persoon	aantal	3	3,1	2,9	3,9	3,4
Contact fysiotherapeut						
Personen	%	16,8	14,7	18,9	18,7	29,3
Contacten per persoon	aantal	17,3	17,4	17,1	27,3	19,4
Medicijngebruik						
Personen die voorgeschreven medicijnen hebben gebruikt	%	37,1	33,7	40,5	76,4	81,3
Personen die niet voorgeschreven medicijnen hebben gebruikt	%	39	32,3	45,6	24,5	46,5

Bron: CBS.

TABEL 10.10 *Gerapporteerde gezondheid en leefstijl, 2005*

	Roken	Alcoholgebruik		Lichamelijke activiteit in het kader van			Voldoet aan norm gezond bewegen
		Rokers	Drinkt nooit alcohol	Gemiddeld 3 of meer glazen	Huishoudelijke werkzaamheden	Vrijtijdsactiviteiten	
	%			minuten per week			%
Totaal	29,5	18,6	9,1	649	426	138	55
55-64 jaar	30,4	13,2	14,4	731	583	102	72
65-74 jaar	21,9	23,9	8,1	707	624	86	65
75 jaar en ouder	11,8	32,6	7,4	603	350	31	46

Bron: CBS.

TABEL 10.11

Onveiligheidsgevoelens naar geslacht en leeftijd, 2006

	% 15 jaar en ouder
Totaal	23,7
Mannen	
15-24	19,7
25-44	17,8
45-64	16,6
65 jaar en ouder	14,0
Vrouwen	
15-24	38,2
25-44	32,9
45-64	28,9
65 jaar en ouder	20,7

Bron: VMR.

TABEL 10.12

Sociale contacten naar leeftijd, 2005

	Totaal	w.v.			
		55-64 jaar	65-74 jaar	75-84 jaar	85 jaar en ouder
	% ¹⁾				
Met familieleden					
Een keer per week of vaker	85	88	89	89	86
Twee keer per maand	7	5	4	5	5
Een keer per maand	4	3	3	2	4
Minder dan een keer per maand	2	2	2	2	2
Zelden of nooit	2	2	1	2	3
Met buren					
Een keer per week of vaker	71	75	80	79	72
Een keer per twee weken	10	10	7	8	10
Minder dan een keer per twee weken	13	10	8	9	10
Nooit	7	5	5	4	8
Met vrienden, kennissen					
Een keer per week of vaker	80	72	72	69	60
Twee keer per maand	10	13	12	11	14
Een keer per maand	5	9	8	7	6
Minder dan een keer per maand	2	4	4	5	9
Zelden of nooit	2	2	4	8	11

¹⁾ Contacten met familieleden, vrienden en kennissen: bevolking van 12 jaar en ouder. Contacten met buren: bevolking van 15 jaar en ouder.

Bron: CBS.

Veroudering maar beperkt debet aan hoger zorggebruik

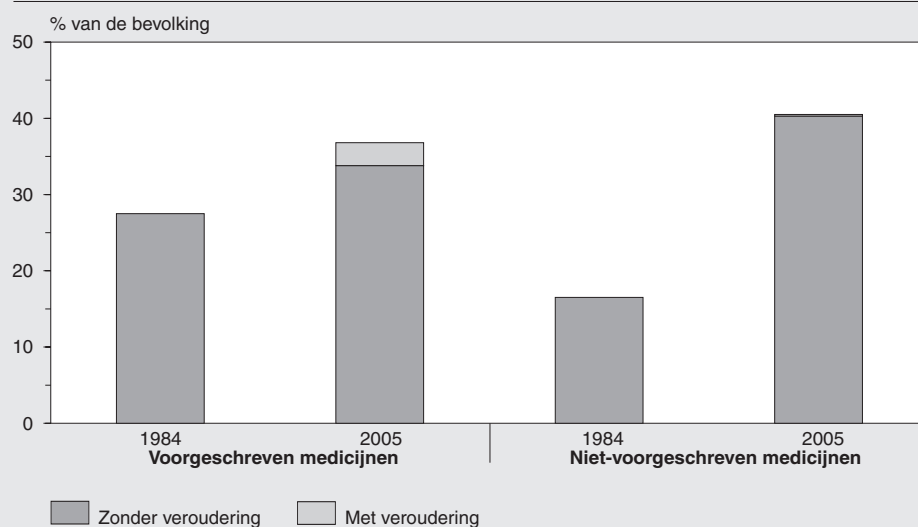
De laatste 25 jaar hebben steeds meer Nederlanders een beroep gedaan op huisarts, medisch specialist en fysiotherapeut. Ook het aantal mensen dat medicijnen gebruikt is toegenomen. Deze toename kan maar voor een deel worden toegeschreven aan de veroudering van de bevolking en de daarmee gepaard gaande verslechterde gezondheidstoestand.

In 1981 consulteerde bijna 70 procent van de bevolking ten minste één keer de huisarts. In 2005 was dit 73 procent. Het percentage Nederlanders dat een specialist bezoekt, steeg in deze periode van 37 procent naar 40 procent. Het bezoek aan de fysiotherapeut steeg van 6 procent naar 18 procent.

Ook meer gebruikers van medicijnen

Gemeten over een periode van 14 dagen gebruikte in 1984 28 procent van de bevolking voorgeschreven medicijnen. In 2005 was dit 37 procent. Het percentage gebruikers van niet-voorgeschreven medicijnen zoals aspirine, vitaminen, spijsverteringsmiddelen e.d. steeg van 17 procent in 1981 naar 40 procent in 2005.

Gebruik medicijnen in 14 dagen

Bron: CBS.

Effecten van veroudering

Bij een ongewijzigde leeftijdsopbouw zou de toename van het aantal huisartsbezoekers tussen 1981 en 2005 een kwart lager zijn geweest. Bij de specialist is ongeveer de helft van de toename toe te schrijven aan de veroudering van de bevolking en bij de fysiotherapie geldt dit voor ongeveer 10 procent.

Bij een niet-verouderde bevolking zou het aantal personen dat voorgeschreven medicijnen gebruikt in 2005 ongeveer een derde lager zijn geweest. Veroudering heeft geen invloed op het gebruik van niet-voorgeschreven medicijnen.

Henk Swinkels

Uit: *Webmagazine* (6 juni 2006)

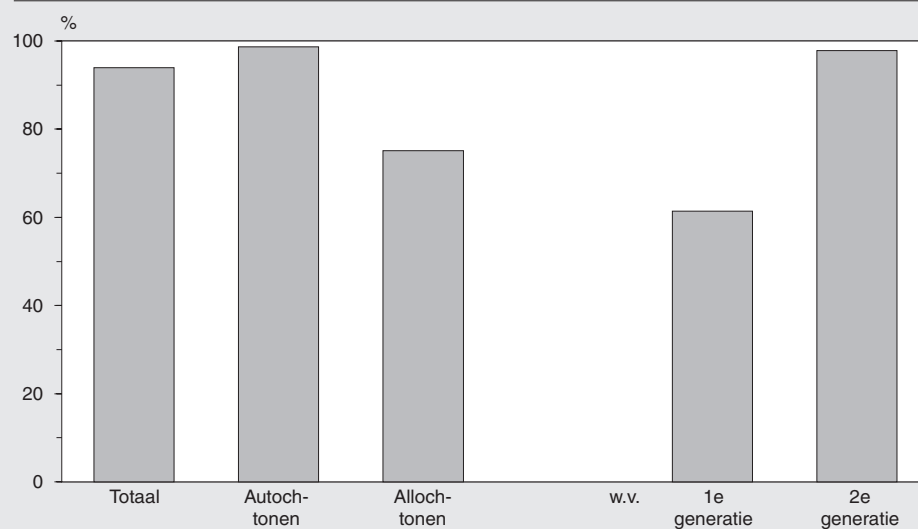
Meer personen krijgen onvolledige AOW-uitkering

Bijna een op de zeven inwoners van Nederland heeft verminderde AOW-aanspraken. Bij het bereiken van de leeftijd van 65 jaar hebben zij geen recht op een volledige AOW-uitkering. Met name de eerste-generatie allochtonen hebben relatief vaak een onvolledige AOW-opbouw.

De AOW-aanspraken worden opgebouwd tussen de 15 en 65 jaar. Wanneer iemand in het buitenland woont of ten onrechte geen AOW-premie betaalt, wordt ook geen aanspraak opgebouwd.

Van de Nederlandse bevolking tussen de 15 en 65 jaar had 13 procent eind 2004 geen volledige AOW-aanspraken opgebouwd. Van de 65-plussers met een AOW-uitkering had 7 procent in het vierde kwartaal van 2004 een onvolledige uitkering.

Gemiddelde AOW-opbouw naar herkomst, eind 2004

Bron: CBS.

Lage AOW-opbouw jongvolwassenen

De gemiddelde AOW-opbouw is het laagst rond de leeftijd van 30 jaar. Boven de 35 jaar is de gemiddelde AOW-opbouw van mannen iets lager dan van vrouwen.

De lagere AOW-opbouw van jongvolwassenen komt voor een belangrijk deel door het relatief grote aandeel immigranten in deze bevolkingsgroep. Deze eerste-generatie allochtonen hebben tijdens de jaren in het buitenland geen AOW-aanspraken kunnen opbouwen. Zij lopen het risico dat hun AOW-uitkering als ze 65 jaar zijn onder bijstandsniveau terecht komt. Autochtonen en de tweede-generatie allochtonen hebben in de meeste gevallen een volledige AOW-opbouw.

Onvolledige aanspraken bij niet-westerse allochtonen

Voorals personen van Antilliaanse of Arubaanse herkomst hebben, met een AOW-opbouw van gemiddeld minder dan 70 procent, sterk verminderde AOW-aanspraken. In iets mindere mate geldt dit ook voor personen van Marokkaanse of Turkse herkomst. De gemiddelde AOW-aanspraken van de overige niet-westerse allochtonen zijn het laagst. Voor een belangrijk deel gaat het om immigranten uit landen als Irak, China, Afghanistan, Iran en Somalië, die op latere leeftijd naar Nederland gekomen zijn.

Luc Verschuren

Uit: CBS, *Webmagazine* (13 februari 2006)

Weinig animo om door te werken tot 65ste

In 2005 achten vier op de tien werknemers zich in staat hun huidige werk tot hun 65ste voort te zetten. Slechts twee op de tien werknemers willen ook daadwerkelijk tot deze leeftijd blijven werken.

In de bouw en in de horeca achten werknemers zich het minst vaak in staat hun huidige werk tot hun 65ste te blijven doen. In de horeca denken slechts twee op de tien werknemers dat ze tot hun 65ste kunnen blijven doorwerken. In de bouw denken drie op de tien werknemers het werk tot het 65ste jaar te kunnen volhouden. Maar de meeste bouwvakkers willen niet zo lang doorwerken: liefst negen op de tien bouwvakkers willen voortijdig stoppen.

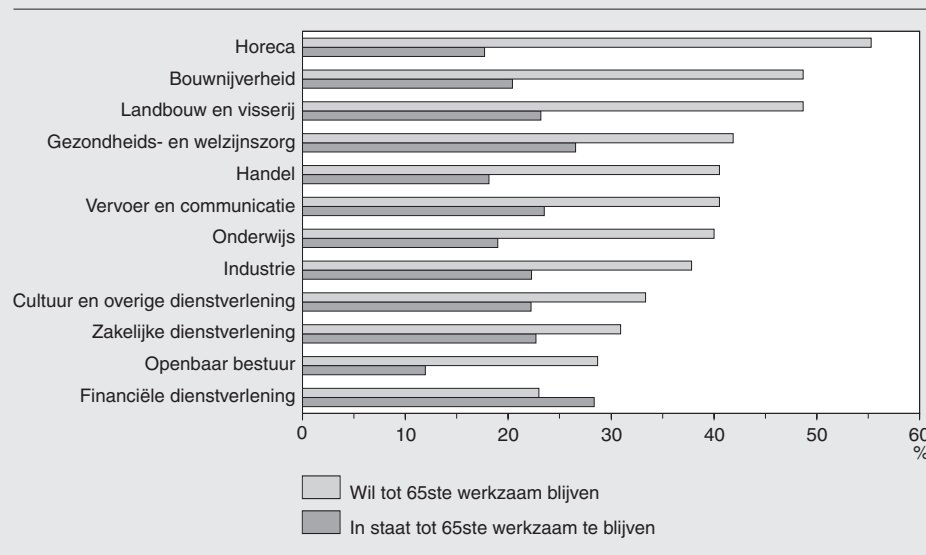
Zwaar werk in bouw

Een op de vier werknemers moet regelmatig kracht zetten op het werk en een op de tien werknemers wordt op het werk regelmatig aan lawaai blootgesteld. In de landbouw en in de bouw is de lichamelijke belasting verreweg het hoogst. Hier zegt bijna de helft van de werknemers dat ze regelmatig kracht moeten zetten. Werknemers in de bouw en de industrie hebben de meeste last van lawaai. Een kwart van de werknemers in deze sectoren moet regelmatig hard praten om zich verstaanbaar te maken. Vier op de tien werknemers in de bouw en drie op de tien werknemers in de industrie gebruiken regelmatig gehoorbescherming, zoals oorkappen of oordopjes.

Christianne Hupkens (CBS) en Seth van den Bossche (TNO)

Uit: CBS, *Webmagazine* (19 juni 2006)

Doorwerken naar bedrijfssector

Bron: CBS.

In 2025 Limburg de sterkst vergrijsde provincie

In 2025 heeft Limburg naar verwachting het grootste aandeel 65-plussers (25 procent), gevolgd door Zeeland en Drenthe (23 procent). Flevoland is dan het minst vergrijsd met 16 procent 65-plussers.

In de nabije toekomst zal het tempo van de vergrijzing toenemen doordat na 2010 de naoorlogse geboortegolf in de leeftijdsklasse van 65 jaar en ouder gaat instromen. In 2025 heeft Limburg naar verwachting het grootste aandeel 65-plussers (25 procent), gevolgd door Zeeland en Drenthe (23 procent). In Zeeland en Limburg ligt het groeitempo duidelijk lager dan nationaal: in 2025 zal het aantal 65-plussers personen in Zeeland slechts 30 procent hoger liggen dan nu en in Limburg rond 45 procent, tegen landelijk 55 procent meer 65-plussers in 2025.

Flevoland blijft het minst vergrijsd, al stijgt het aandeel 65-plussers in de bevolking in 2025 tot 16 procent. In het verleden zijn vooral paren in de fase van gezinsvorming naar de jongste provincie getrokken en maar weinig ouderen. Deze paren schuiven in de toekomst langzaam maar zeker de leeftijdsklasse van 65 jaar en ouder binnen. Ook Utrecht heeft met 19 procent in 2025 een aandeel 65-plussers dat beduidend onder het landelijk niveau ligt.

Niet-westers allochtonen ouderen in Noord- en Zuid-Holland

Momenteel kent Nederland maar weinig personen van 65 jaar en ouder van niet-westerse herkomst (45 duizend). In 2025 zal dit aantal zijn gegroeid naar 175 duizend personen. Deze groei zal zich grotendeels voltrekken in Noord-Holland en Zuid-Holland. Voor Zuid-Holland wordt een groei van 15 duizend in 2005 naar 60 duizend in 2025 verwacht, en voor Noord-Holland een groei van 10 duizend naar 45 duizend. In de drie noordelijke provincies komen niet-westerse allochtone ouderen vrijwel niet voor. Ondanks een sterke relatieve groei blijven daar de aantallen in 2025 op rond 3 duizend of lager steken.

Westers allochtonen ouderen meer gespreid over de provincies

Ouderen van westerse herkomst zijn numeriek belangrijker dan niet-westerse ouderen. Nederland telt nu ongeveer 200 duizend westers allochtone ouderen. In 2025 zal dit aantal zijn gegroeid naar ruim 300 duizend. Deze westers allochtone ouderen zijn minder sterk op de Randstad georiënteerd. Behalve in Noord-Holland en Zuid-Holland komen ook veel westerse ouderen voor in Gelderland, Noord-Brabant en Limburg. Dit hangt samen met het feit dat in het verleden in de grensstreken veel Belgen en Duitsers met een Nederlandse partner zijn getrouwd. In de Randstad zijn veel westerse immigranten gekomen voor werk of studie. Een aantal van hen is na de studie in Nederland gebleven.

Opmerkelijk is de zwakke toename van het aantal westerse allochtone ouderen in Limburg. Deze provincie is geleidelijk iets minder populair geworden onder Belgen en Duitsers, onder andere door de relatief hoge huizenprijzen in Limburg. Veel mensen in deze provincie verhuizen net over de grens en dit zal naar verwachting in de toekomst nog wel enige tijd aanhouden. Dit leidt ertoe dat de instroom in de hogere leeftijden wordt beperkt.

Andries de Jong (Ruimtelijk Planbureau)

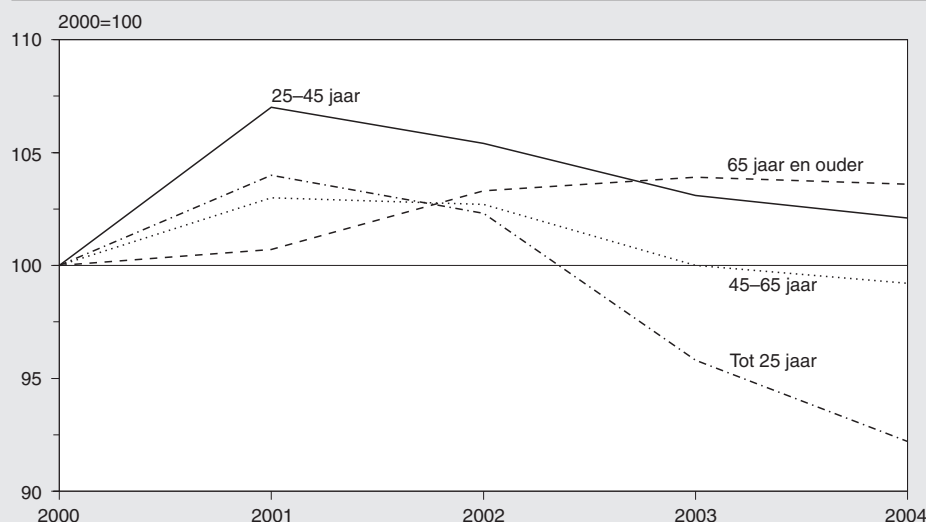
Uit: CBS, RPB, *Regionale bevolkings- en allochtonenprognose 2005–2025*

Ouderen lopen deel inkomensachterstand in

In 2004 hadden huishoudens met een hoofdkostwinner van 65 jaar of ouder een inkomen van ruim 23 duizend euro. Dat was bijna 23 procent minder dan het inkomen van huishoudens met een kostwinner tot 65 jaar.

Het inkomen van huishoudens met ouderen lag in 2004, gecorrigeerd voor inflatie, bijna 4 procent hoger dan in 2000. Bij huishoudens met een jongere kostwinner was de stijging geringer of was zelfs sprake van een daling. Ouderen hebben dus een deel van hun inkomensachterstand ingelopen.

Besteedbaar inkomen naar leeftijd hoofdkostwinner

Bron: CBS.

Laag inkomen alleenstaande oudere vrouwen

Van de 65-plussers hadden alleenstaande vrouwen het laagste inkomen. Hun inkomen was 13 tot 14 procent lager dan van alleenstaande mannen en paren zonder kinderen. Het inkomen van alleenstaande vrouwen onder 65 was nog lager. Dat komt doordat die groep vooral bestaat uit jonge vrouwen, die nog maar kort werkzaam zijn en nog geen gezin hebben gevormd.

Ouderen besteden relatief veel aan wonen

Ruim 40 procent van de bestedingen van ouderen gaat op aan wonen. Bij de overige huishoudens was dat 32 procent. Aan ontwikkeling, ontspanning en verkeer geven 65-plussers relatief weinig uit; hieraan ging een kwart van het budget op. Bij de overige huishoudens was dat ruim een derde. Het verschil zit vooral in de lagere bestedingen van ouderen aan verkeer en vervoer.

Henk-Jan Dirven

Uit: CBS, *Webmagazine* (16 januari 2006)

Overzicht van tabellen en grafieken

Tabelnummer	Omschrijving	Pagina
HOOFDSTUK 1 Verzekeraars en pensioenfondsen		
TABEL 1.1	Aantal instellingen in de verzekeringsbranche in Nederland, per 1 januari	7
TABEL 1.2	Aantal banen van werknemers in verzekeringsbranche en bij socialeverzekeringsinstellingen	8
TABEL 1.3	Beleggingen van de verzekeringsbranche per ultimo	8
TABEL 1.4	Ontwikkeling van de levensverzekeringsportefeuille van de Nederlandse levensverzekerders	9
TABEL 1.5	Specificatie van de premies van de levensverzekerders, 2004	10
TABEL 1.6	Specificatie van de premies van de pensioenfondsen	11
TABEL 1.7	Specificatie van uitkeringen en afkopen van de pensioenfondsen	11
TABEL 1.8	Uitgaven en ontvangsten van het Rijk in verband met herverzekering van kredietverzekering	11
TABEL 1.9	Balans van de levensverzekerders	12
TABEL 1.10	Resultatenrekening van de levensverzekerders	13
TABEL 1.11	Balans van de pensioenfondsen per jaarultimo; bedrijfseconomische opstelling	14
TABEL 1.12	Resultatenrekening van de pensioenfondsen	14
TABEL 1.13	Balanssamenstelling van de pensioenfondsen per ultimo	15
TABEL 1.14	Balans van de schadeverzekerders	16
TABEL 1.15	Verkorte verlies- en winstrekening van de schadeverzekerders	17
TABEL 1.16	Technisch resultaat van de schadeverzekerders	18
TABEL 1.17	Balansen VUT-fondsen (ultimo)	19
TABEL 1.18	Resultatenrekening VUT-fondsen	19
TABEL 1.19	Balanssamenstelling van de verzekeraars, per ultimo	20
TABEL 1.20	Netto direct rendement op de beleggingen van levensverzekerders, 2004	21
TABEL 1.21	Netto direct rendement op de beleggingen van de pensioenfondsen	22
TABEL 1.22	Netto direct rendement op de beleggingen van schadeverzekerders, 2004	22
TABEL 1.23	Beleggingen van pensioenfondsen naar grootteklasse, ultimo 2004	22
TABEL 1.24	Levensverzekerders naar solvabiliteitsratio	23
TABEL 1.25	Kengetallen levensverzekerders, 2004	24
TABEL 1.26	Schadeperscentage per branche van de schadeverzekerders	24
TABEL 1.27	Schadeverzekerders naar solvabiliteitsratio	25
TABEL 1.28	Kengetallen schadeverzekerders, 2004	25
HOOFDSTUK 2 Assurantiebemiddeling		
TABEL 2.1	Assurantietussenpersonen. Bedrijven, vestigingen, banen, 1 januari	27
TABEL 2.2	Gemiddelde inkomsten van een nbva-kantoor	30
TABEL 2.3	Werkgelegenheid bij NVM-kantoren	33
TABEL 2.4	Gemiddelde omzet van een NVM-kantoor	33
GRAFIEK 2.1	Opbouw schadeverzekeringsprovisies van NVA-kantoren per branche, 2005	28
GRAFIEK 2.2	Opbouw schadeverzekeringspremie voor nbva-kantoren, 2005	30
GRAFIEK 2.3	Premies per branche NVGA-kantoren	31
GRAFIEK 2.4	Geboekte schade per branche NVGA-kantoren	32
HOOFDSTUK 3 VB: VerzekeringsBarometer 2006		
TABEL 3.A	Waardering kanaal, totaal en naar leeftijd, 2006 (eerste drie kwartalen)	36
TABEL 3.B	Waardering onafhankelijkheid en betrouwbaarheid, 2006 (eerste drie kwartalen)	36
TABEL 3.C	Stellingen over het intermediair	38
TABEL 3.D	Gebruik van kanalen naar activiteit	40
TABEL 3.E	Wijze van oriënteren bij aanschaf naar type product	40
TABEL 3.F	Kanaalvoorkeur bij aanschaf naar type product	41
TABEL 3.G	Productieaandeel van leven-, schade- en zorgverzekeringen	42

HOOFDSTUK 4 Bevolking en huishouden

TABEL 4.1	Bevolkingsomvang en leeftijdsopbouw, 1 januari	43
TABEL 4.2	Bevolking naar leeftijd, geslacht en burgerlijke staat, 1 januari 2006	44
TABEL 4.3	Mannen naar leeftijd en burgerlijke staat per provincie, 1 januari 2006	45
TABEL 4.4	Vrouwen naar leeftijd en burgerlijke staat per provincie, 1 januari 2006	45
TABEL 4.5	Bevolking naar herkomstgroepering en generatie, 1 januari 2006	46
TABEL 4.6	Autochtonen en allochtonen naar herkomstgroepering, 1 januari	46
TABEL 4.7	Overledenen naar geslacht en leeftijd	47
TABEL 4.8	Verweduwden naar geslacht en leeftijd	48
TABEL 4.9	Overlevingstafels voor mannen naar leeftijd, 2005	49
TABEL 4.10	Overlevingstafels voor vrouwen naar leeftijd, 2005	51
TABEL 4.11	Huishoudens naar type, 1 januari	53

HOOFDSTUK 5 Inkomen en consumptie

TABEL 5.1	Gemiddeld inkomen van huishoudens, 2004	61
TABEL 5.2	Lonen en arbeidsduur van voltijdwerknemers naar leeftijd en geslacht, 2004	61
TABEL 5.3	Jaarlonen van werknemers naar geslacht, leeftijd, dienstverband en bedrijfstak, 2004	62
TABEL 5.4	Spaartegoeden	63
TABEL 5.5	Spaartegoeden naar spaarvorm	63
TABEL 5.6	Wijzigingen bij de bedrijfsspaarregelingen	64
TABEL 5.7	Waarde onroerende zaken naar type object en provincie	65
TABEL 5.8	Gemiddelde woningwaarde per provincie	65
TABEL 5.9	Actief park van motorvoertuigen, 1 januari	66
TABEL 5.10	Motorvoertuigen per provincie, 1 januari 2006	66
TABEL 5.11	Verkochte nieuwe motorvoertuigen	66
TABEL 5.12	Bezit van duurzame consumptiegoederen naar inkomensgroep, 2004	67
TABEL 5.13	Verstrekt consumptief krediet	68

HOOFDSTUK 6 Bedrijven

TABEL 6.1	Bedrijven naar bedrijfstak en grootte, 1 januari 2006	75
TABEL 6.2	Oprichting van bedrijven naar activiteit en werkgelegenheid, 2004	75
TABEL 6.3	Vestigingen naar activiteit en provincie, 1 januari 2006	76
TABEL 6.4	Bedrijven naar bedrijfstak en aantal werkzame personen, 1 januari 2006	78
TABEL 6.5	Bedrijven naar bedrijfstak en rechtsvorm, 1 januari 2006	78
TABEL 6.6	Land- en tuinbouwbedrijven naar (hoofd)bedrijfstype	79
TABEL 6.7	Aantal agrarische bedrijven per bedrijfstype per provincie, 2005	79
TABEL 6.8	Oppervlakte cultuurgrond naar hoofdtype landbouwbedrijf per provincie, 2005	80
TABEL 6.9	Glastuinbouwbedrijven	80
TABEL 6.10	Veestapel	81
TABEL 6.11	Uitgesproken faillissementen naar rechtsvorm	82
TABEL 6.12	Uitgesproken faillissementen naar bedrijfstak en rechtsvorm, 2005	82
TABEL 6.13	Uitgesproken faillissementen naar bedrijfsgrootte en bestaansduur, 2005	82
TABEL 6.14	Schuldsaneringen naar rechtsvorm en leeftijd	83

HOOFDSTUK 7 Sociale zekerheid

TABEL 7.1	Uitkeringsontvangers, 31 december	87
TABEL 7.2	Arbeidsongeschiktheidsuitkeringen naar een aantal kenmerken, 31 december	88
TABEL 7.3	Sociale uitkeringen	88
TABEL 7.4	Typen pensioenregeling naar categorie pensioenfonds, 2005	89
TABEL 7.5	Soorten pensioen, 2005	89
TABEL 7.6	Typen pensioenregeling naar categorie pensioenfonds, 2005	90

HOOFDSTUK 8 Gezondheid

TABEL 8.1	Gebruik medische voorzieningen naar leeftijd	96
TABEL 8.2	Gebruik medische voorzieningen naar geslacht en verzekeringsvorm	97
TABEL 8.3	Ervaren gezondheid naar geslacht, leeftijd en sociale groep, 2005	98
TABEL 8.4	Langdurige aandoeningen naar geslacht en leeftijd, 2005	98
TABEL 8.5	Depressieve klachten bij de bevolking naar geslacht, leeftijd en sociale groep, 2005	99
TABEL 8.6	Personen met tijdelijke activiteitenbeperking naar geslacht, leeftijd en sociale groep, 2005	99
TABEL 8.7	Rookgedrag (ex-) sigarettenrokers naar leeftijd en sociale groep, 2005	100
TABEL 8.8	Lichamelijke activiteit en sportbeoefening naar leeftijd, 2005	100
TABEL 8.9	Lengte en gewicht naar geslacht, leeftijd en sociale groep, 2005	101
TABEL 8.10	Kunstgebit naar geslacht en leeftijd, 2005	101
TABEL 8.11	Deelname aan preventieprogramma's kankeronderzoek, 2005	102
TABEL 8.12	Uitgaven aan zorg	102

HOOFDSTUK 9 Schade, ongevallen en onveiligheid

TABEL 8.1	Branden met en zonder schade	109
TABEL 9.2	Branden naar gemeentegroottegroep, 2005	110
TABEL 9.3	Branden naar object en schadebedrag, 2005	110
TABEL 9.4	Branden naar oorzaak en schadebedrag, 2005	111
TABEL 9.5	Privé-ongeval met dodelijke afloop naar activiteit, oorzaak en locatie	112
TABEL 9.6	Dodelijke bedrijfsongevallen naar bedrijfstak en belangrijkste voorwerp	112
TABEL 9.7	Verkeersdoden naar wijze van deelneming aan het verkeer	113
TABEL 9.8	Onveiligheidsgevoelens naar situatie, 2006	113
TABEL 9.9	Slachtofferschap van veel voorkomende criminaliteit	114

HOOFDSTUK 10 Ouderen en vergrijzing

TABEL 10.1	Demografische druk	119
TABEL 10.2	Personen in huishoudens naar leeftijd, 1 januari, 2005	120
TABEL 10.3	Beroepsbevolking naar leeftijd, 2005	120
TABEL 10.4	Werkbelasting, arbeidsvoorwaarden en -verhoudingen, 2004	120
TABEL 10.5	Arbeidsmarktpositie, 2005	121
TABEL 10.6	Gemiddeld inkomen van huishoudens, 2004	121
TABEL 10.7	Dynamische koopkrachtontwikkeling naar leeftijd	122
TABEL 10.8	Rondkomen met het huishoudensinkomen, 2004	122
TABEL 10.9	Medische consumptie	123
TABEL 10.10	Gerapporteerde gezondheid en leefstijl, 2005	123
TABEL 10.11	Onveiligheidsgevoelens naar geslacht en leeftijd, 2006	124
TABEL 10.12	Sociale contacten naar leeftijd, 2005	124

Trefwoordenregister

aanvullende pensioenregelingen	89	leningen	15
Actieve deelnemers	89	makelaars	33
Algemeen Bedrijfsregister	27	medische consumptie	95
automatisering	30	middellood	90
balans	16	MOOZ	17
batens	15	motortweewielers	67
Bedrijfsauto's	67	nbva	28
Bedrijfstakpensioenfondsen	7	NCM	10
beleggingen	16, 21	Nederlandsche Credietverzekering Maatschappij	10
beleggingsresultaten	12	Nederlandse Vereniging van Makelaars	33
beroepspensioenfondsen	7	niet-technische rekening	12
beschikbaar inkomen	62	NVA	28
Besparingen	62	NVGA	28
beurswaarde	15	NVM	33
consumptieve bestedingen	62	omzetgroei	23
De Nederlandsche Bank	10	Ondernemingspensioenfondsen	7
economische resultaat	31	ongevallen en ziektekosten	17
eenouderhuishoudens	53	ouderen	119
eenpersoonshuishoudens	53	overige pensioenfondsen	7
effecten	15	overigen	53
eindloon	90	Pensioen- & Verzekeringskamer	89
financieringen	30	pensioenpremies	21
geboekte premies	17	Pensioentrekkers	89
geboekte schaden	17	periodieke premies	10
geleden schaden	17	Pensioen- en spaarfondsen	14
gezondheidstoestand	95	Pensioen- en spaarfondsenwet	7
grijze druk	119	Personenauto's	67
herwaarderingen	12	premies	10
herwaarderingsreserve	12	rekenrente	21
hypotheken	30	rendement	21
institutionele beleggers	7	rentabiliteit	23
kapitaaldekkingstelsel	14	samenwonende paren	53
koopsommen	10	schadeperscentage	23
kosten van arbeid	30	Slapers	89
kredietverzekeringsmaatschappijen	10	solvabiliteit	23
langlopende beleggingen	7	Stichting uitvoering omslagregeling WTZ	17
lasten	15	Stichting Uitvoering MOOZ	17
		technische rekening	12
		technische resultaat	16
		technische voorzieningen	16

uitkeringen	10
verdiende premies	17
verzekerd kapitaal	8
verzekeringsbranche	7
voorziening pensioenverplichtingen	14, 21
VUT-overeenkomsten	10
voltijdwerknemers	61
waarderingsverschil	12
WTZ	17
woningvoorraad	64
zakelijke markt	75
ziektekostenverzekeraars	17